

הישיבה הארבע-מאות ועשרים של הכנסת השישית

יום שני, י"ד תמוז תשכ"ט (30 יוני 1969)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.00

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לקריאה ראשונה, מטעם חברי הכנסת: חוק הרשויות המקומיות (בחירת ראש הרשות וכהונתו), תשכ"ט - 1969 - הצעת חברי הכנסת מ. בן-פורת ופ. רוזן; לקריאה שנייה ושלישית: חוק ההתגוננות האזרחית (תיקון מס' 2), תשכ"ט - 1969 - שחזר מוועדת החוץ והבטחון.

כן הונחו מסקנות ועדת הכלכלה על מצב התחבורה הציבוית בירושלים.

היו"ר ק. לוז: אני פותח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה מפי מזכיר הכנסת על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת ה. ליאור:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

ב. סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה

השוקדת על קיום קשרים עם אירגונים יהודיים בעולם, וזו מתגהלת על-ידי המנהל הכללי ד"ר הרצוג.

מישור נוסף במשרד ראש הממשלה כולל את הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וגנוך המדינה, אשר הזיקה שלהם למשרד היא מינהלית בלבד. כן מצורפות למשרד ראש הממשלה יחידות שזיקתן למשרד מתחייבת על-פי חוק או שהיא פורמלית בלבד, הלא הן: רשות הגנים הלאומיים, ועדת השמות הממשלתית, והאגודה לשיפור גוף הארץ ולפיתוח אתרים היסטוריים.

המנהל הכללי של משרד ראש הממשלה וראשי היחידות מסרו לוועדת הכספים של הכנסת דיווח מפורט על הפעולות של כלל היחידות. הפעם אנג רק בנושאי עבודתן של שתי יחידות ותיקות: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה והמועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, ובשתי יחידות חדשות, יחסית: היחידה לאיכלוס ירושלים והמרכז לבעיות הדמוגרפיה. מלים אחדות אייחד לסיכום אירועי שנת העשרים.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עמדה בשנה החולפת באתגר קשה: להקים ולפתח מערכת סטטיסטית שלמה בשטחים המוחזקים. מערכת זו, שהיא חיונית לממשל מודרני, כוללת כבר היום נתונים על האוכלוסייה, על המישק בכללותו וענפיו העיקריים, התעסוקה והשירותים. יחד עם זאת הוסיפה הלשכה לפתח את המערכת הסטטיסטית הכללית, היא החישה הכנת הנתונים בשדות שונים, כגון ייצור העשייתי, בנייה, תעסוקה וחסר-חוקי, והוסיפה על גיהול החשבונאות הלאומית על בסיס שנתי - הכנת אומדנים רבע-שנתיים, ולפעמים אמילו חודשיים. בתוך קשת רחבה של סקרים, שנערכו בשנת 1968/69, אציין כי פותחו הנתונים על השכלה גבוהה, ציבור הסטודנטים והסטטיסטיקה של סחר-פנים ושירותים.

הלשכה תוסיף בשנת התקציב הנוכחית לפתח את

היו"ר ק. לוז:

נשמע סקירת ראש הממשלה על פעולות משרד ראש הממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. כאשר מביאה אני היום לדיון בכנסת את תקציב משרד ראש הממשלה לשנת 1969/70, הנני חשה שוב בצער על הסתלקותו של לוי אשכול ז"ל, האיש שעמד בראש ממשלת ישראל בחמש השנים האחרונות, שהיה הפעולות המשתקפות בתקציב, המוגש היום, הוחלט עליהן ביזמתו.

דברי היום יתחלקו לשניים: בתחילה אנג בעניני משרד ראש הממשלה וגם אנג בכמה מבנייתנו המדינית היסודית.

יחידות משרד ראש הממשלה. - היחידות במשרד ראש הממשלה נחלקות לכמה מישורים: טיפול בעניני המדינה והממשלה בכללותם, שראש הממשלה עוסק בהם דרך קבע בתוקף תפקידו, וכן מדורים ופעולות אשר במרוצת השנים ובנסיבות שונות הוטלו על ראש הממשלה ומשרדו. שירותי החסברה - פרט לחסברה הישראלית בחוץ-לארץ - פועלים באחריותו של השר ישראל גלילי, והוא בודאי, בהמשך הוויכוח בכנסת, יאמר דבריו בנושא זה. היחידות שבמסגרת משרד ראש הממשלה הן: המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, הוועדה לארגון אטומית, הרשות לתכנון כלכלי, הלשכה לסיוע טכני, לשכת היועץ לעניני ערבים והטיפול בהתפלת מי ים. בשנתיים האחרונות התווספו למשרד היחידה לאיכלוס ירושלים וכן מרכז לבעיות הדמוגרפיה. המרכז לתפנית נבטל, ופעולותיו - בכל הנוגע לטיפול בבני נוער מחוץ-לארץ הלומדים בארץ - הועברו למשרד לקליטת העלייה, הטיפול בנספחי תרבות הועבר למשרד החוץ ותפקידים מסויימים נמסרו לסוכנות היחידות. במשרד ראש הממשלה נשארה יחידה מצומצמת

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (מאיר) —
 חוברת ל"ב, ישיבה ת"כ

גבעת המבחר והר הצופים. בשלבי עיבוד סופיים נמצאת תכנית לבניית 2,000 יחידות דיור בנחה יעקב, וכן השלמה של 1,000 יחידות, בקירוב, בדרום גבעת התחמושת. הוקמה קרן בסך מיליון לירות למתן הלוואות בתנאים נוחים לתושבים העוברים להתגורר במזרח ירושלים.

בימים אלה נשלמת תכנית הבנייה של הקריה הממשלתית במזרח העיר. במסגרת זאת יועברו מן השפלה לירושלים שלושה משרדים: משרד השיכון, מחלקת עבודות ציבוריות ומשרד החקלאות. נקבעו כללי עזרה לדיור לפקדי ממשלה העוברים לירושלים.

כנסת נבחרה, עלי להדגיש כי בכל הנוגע לאיכלוסה ולפיתוחה של ירושלים לא די בפעולה ממשלתית. ירושלים היא לב לבה של המדינה, והפעולה להחשת התפתחותה של הבירה אינה רק מתפקידם של מנגנונים ממשלתיים. דרושה יזמה של מוסדות ויחידים. מעל במה זו אני קוראת למרכזים של מוסדות וליתידים להעביר משכנם אל הבירה. אני קוראת לאורחי ישראל לבנות ביתם בירושלים.

במניין הפעולות הברוכות הנעשות עתה בעיר אציין את שיקום הרובע היהודי בעיר העתיקה. אנו מקווים כי לא ירחק היום ויושלם פיתוחו של הרובע, תוך שמירה על אופיו וצבינו המיוחד.

למשרד ראש הממשלה הוקצבו הסכומים שנועדו לתיאום וליוזום של הפעולות, ואילו התקציבים המרכזיים למימון הפעולות עצמן מופיעים בסעיפי התקציב של המשפטים השונים. תקציבים אלה הולמים את גדל המשימה.

ילדה. — ציינתי קודם את חשיבות האיכות של כוח האדם. אולם מי כמונו יודע שגם הכמות היא איכות. מקובל על כולנו כי במניין החובות המוטלות על המדינה כלולה הדאגה לסייע להגדלת הילודה בישראל, על-ידי מדיניות לאומית שיתית. מקובל על כולנו כי העלייה הפנימית, יחד עם העלייה מארצות הגולה, היא תנאי חיוני לחיזוק כוחנו, ויש לעשות למען הביטוח או במירב האמצעים שברשותנו. התבררתי לאחרונה כי לפי נתונים הסטטיסטיים האחרונים ניכרים סימנים לראשית עלייה בשיעורי הילודה בקרב האוכלוסיה היהודית בארץ. כולנו מברכים על כך בכל לבנו. אולם, אין ספק שיש להקדיש מחשבה רבה להקלת המכשולים העומדים על דרכה של משפחה המוכנה לגדול.

לפני יותר משנה החל לפעול במשרד ראש הממשלה המרכז לבעיות הדמוגרפיה, בראשותה של הגב' זינה הרמן, ופעולתו מתרכזת בהתוויית מדיניות ובתיאום בין המשפטים שבכוחם לסייע בנושא זה — כמו משרד השיכון, משרד האוצר, משרד הסעד, המוסד לביטוח לאומי ומוסדות אחרים. התקציב הממשלתי הכולל לעידוד הילודה, במסגרת משרד השיכון, מסתכם בשנה זו בסך 30 מיליון לירות. מוקדשים לכך תקציבים נכבדים גם במוסד לביטוח לאומי, בשירותים הסוציאליים השונים, ועוד. תקציב "המרכז" עצמו משמש רק להמרכת הגורמים השונים לתיאום, להכוונה ולהסברה. ליד המרכז פועלת מועצה ציבורית שבה מיוצגים מוסדות ממלכתיים, מוסדות ציבור ואיגודים וולונטריים.

חברי הכנסת, בסוכות תשכ"ח הכריז נשיא המדינה

המערכת הסטטיסטית בהתאם לתיכנון רב-שנתי. היא תעסוק בסיום סקר רחב על הוצאות המשפחות העירוניות, הן של שכירים והן של עצמאיים, שהוחל בשנת 1968/69, וסקר זה ישמש בסיס לעידכון מדד המחירים לצרכן ולחקר רמת החיים, והרגלי הצריכה והתזונה. כן תמשך הלשכה בתכנון מפורט לקראת מיפקד האוכלוסין והדיור אשר מתכוונים לערוך אותו בשנת 1971.

מחקר ופיתוח. — בכל מדינה מתקדמת עומד נושא המדע והמחקר בחדר השלבים הגבוהים של סולם העדיפויות הלאומי. הדבר חיוני שבעתים לישראל, אשר קיומה והתפתחותה תלויים בהעלאת האיכות בכל מדורי התעשייה, המחקר והעיון.

בחודשים המעטים, שאני עושה בתפקידי הנוכחי, למדתי לדעת כי ממשלת ישראל הרבתה לעשות לפיתוח המחקר המדעי בישראל, אך לא אחחד אם אומר כי לא עשינו די. ראש הממשלה המנוח, לוי אשכול ז"ל, שהיה ער לנושא זה, מינה ועדה מיוחדת בראשותו של הפרופסור אפרים קצ'לסקי. ועדה זו ערכה בחינה יסודית של נושא אידגון המחקר הממשלתי, במגמה לעמוד על מידת התאמתו וכושד הסתגלותו לצרכים הכלכליים והחברתיים הקיימים והמתחדשים. הוועדה הקדישה זמן רב ללימוד הנושא והגישה לי דין-וחשבון מסכם, הממליץ על קווי פעולה חדשים לבניין מערך המחקר הממשלתי. לאחר שעיינתי בדין-וחשבון, הבעתי הוקרתי העמוקה ליושב-ראש הוועדה ולחבריה על עבודתם החשובה והמעמיקה.

את הדין-וחשבון של הוועדה ואת המלצותיה העברתי לוועדת השרים לעניני מדע וטכנולוגיה, שבכר החלה בדינייה בנושא. עם גמר הדיון בוועדת השרים תדון הממשלה על מסגרת ההתארגנות המחודשת.

לסיום דברי בנושא זה אציין כי ממשלת ישראל מקדישה כ-150 מיליון לירות לשנה למחקר אורחי. מסכום זה אינו כולל, כמובן, את העסקות במחקר הבטחוני. כ-50 מיליון לירות מסכום זה מוקצבים למכוני מחקר המנוהלים במישרים על-ידי משרדי הממשלה, והסכום הנותר ניתן למוסדות להשכלה גבוהה לצרכי מחקר. שמה של ישראל הולך לפניו בשטח המחקר החקלאי, ואנו מקווים כי גייע להישגים נכבדים גם במחקר התעשייתי ובמחקר הסביבתי. מגמתנו היא להרחיב ולקדם מאמצינו בתחומים אלה, ועיקר המלאכה ייעשה על-ידי הממשלה הבאה.

איכלוס ירושלים. — כולנו מבינים את גדל הזכות וכובד החובה להחיש את איכלוסה ופיתוחה של ירושלים השלמה שחוברה לה יחדיו. ואין מאמץ אשר לא יהיה מוצדק להגשמת משימה זו.

לוי אשכול ז"ל התמסר למטרה זו. איכלוס ירושלים הוחל בבניית יותר מאלפיים יחידות דיור בצפון-מזרח העיר, בשכונה שקראה לה עיריית ירושלים, בצדק כה רב, על שם ראש הממשלה המנוח, רמות אשכול. כ-500 יחידות תושלמה עד חודש ספטמבר שנה זו. במסגרת הבנייה התעשייתית בצפון-מזרח ירושלים הועמדו לרשות משתכנים מגרשים לבניית 321 בתים בודדים, ויש לקוות כי בניית הבתים האלה תסתיים תוך שנתיים, לרבות תיכנון בנייה של 1,800 יחידות דיור נוספות בסביבות

קטיושות, 6 פעמים אש מרגמות. מלבד זאת אירעו עשרות נסיונות של חדירה מטוח ירדן למטרות חבלה, מיקוש, ירי על מוצבים של צה"ל. באיור התעלה אירעו 333 פעמים פתיחות אש ארטילרית, 121 פעמים אש מנשק קל, 5 חדירות מעבר לקו, כמה מיקושים וכמה גיחות של מטוסים לצרכי צילום או סיור.

אשר לגבולנו עם לבנון רצוני להדגיש כי היינו עוקבים מתוך ערנות רבה אחר המתרחש במדינה שכנה זו. הנונו מקווים כי ממסלת לבנון, המבינה כנראה את הסכנה הנשקפת לה מפעולתם של היסודות החתרניים, תצליח להתגבר על אידוגני הטרור והחבלה. עם זאת, לא נעלם מעינינו הריכוז הרב של המחבלים באיזור מורדות החרמון ואין אנחנו אדישים לסכנה הנשקפת מריכוז זה של חבלנים.

קלות-הדעת של השלטונות האחרים הפרת הפסקת-האש גרמה שרבות אנשים נאלצו לעקור מאזורי האש לא רק בקווי התעלה, אלא גם ממזרח לירדן. צד לנו על הסבל שנגרם לתושבים שלווים, והיינו רואים ברצון את שובם לעבד את אדמותיהם. היינו רואים ברצון שיווצרו תנאים אשר יאפשרו לחקלאים משני עברי הנהר לעשות עבודתם בשלום.

למשל - ישראל מיטיבה לדעת ערכם וברכתם של מים לפיתוח ולצמיחה, ואני מודיעה בזה כי ישראל החליטה לא להפריע לעבודות התיקון של התעלה, וזאת על יסוד ההנחה כי שלטונות ירדן יפעילו אמצעים ממשיים אשר ימנעו את צבאה ואת הפת"ח באזור זה, כבאזורים אחרים, מלהמשיך בהגנות ישובינו ובחדירות אל שטחנו לשם מיקוש והרג. ישראל מעולם לא יזמה פתיחת אש וגם בעתיד תנהג כך, אם יקויים השקט ולא יימשכו ההתקפות וההפגנות על הישובים שלנו.

לא אפרט בזה את סדרת הפעולות אשר בוצעו על-ידי צה"ל תוך כדי התנגונות ובמטרה לשתק את מקור רות הירי וההפגזה שבקרבת הקווים ואף במרחק ובעומק. כפי שאמרתי ביום 5 במאי - נהג לאורך קווי הפסקת-האש על בסיס של הדדיות, ומי שאיינו מקיים את הפסקת האש, אלא יורה עלינו אש, אינו יכול להיות פטור מן התוצאות של תוקפנותו. התוקפים אותנו אל יופתעו אם ייפגעו שבעתיים. שהרי המטרה הראשית של תגובותינו היא להתגונן ולהרתיע. אני חוזרת ומכריזה, כי ישראל רוצה בקיום הסדרי הפסקת-האש כהלכתם, אך מי שמפר אותם, אל לו לצפות שישיר-אל תחשה באפס מעשה.

חברי הכנסת, אי-אפשר שלא להבחין בעובדה שדווקא בעת שנערכו דיוני ארבע המעצמות גברה והחמירה שיתת ההפרה של הסדרי הפסקת-האש, וכן אי-אפשר שלא לבוא לידי המסקנה, כי שליטי מדינות ערב רואים בדיוני ארבע המעצמות הזדמנות, ואף מעין חיפוי, לתוקפנות גוברת.

נתחוקנו בדעתנו כי שליטי מדינות ערב התעודו בתקוותם, שכלל שיתמיכו בתוקפנותם בעת דיוני ארבע המעצמות, אפילו לא שייגו כלכלית צבאית ממשית, נשקף להם סיכוי לצאת נשכרים מבחינה מדינית.

אני חוזרת ומדגישה שאין אנו באים להאשים את ארצות-הברית ובריטניה הגדולה, גם לא את צרפת, ככוונה לעודד תוקפנות צבאית כנגד ישראל. אך חובתנו להעמידן על התוצאה שהגנו עדים לה במציאות: דיוני

על פתיחת חגיגות שנת העשרים למדינת ישראל. חגיגות העשרים נפתחו, ביום העצמאות תשכ"ח, במצעד מפואר של צה"ל בירושלים המשוחררת והמאוחדת, כשנה לאחר שחיילי צה"ל הדפו את צבא האויב, הבקיעו דרך לאיחודה של הבירה, כשם שהבקיעו את המצור שניסה להחניק את מדינת ישראל כולה. שנת העשרים נסתיימה ביום העצמאות תשכ"ט.

במשך השנה התקיימו עשרות רבות של אירועי חג וזכרון, שאורגנו על-ידי ועדת שנת העשרים במשרד ראש הממשלה וגופים שהיו קשורים בה. אירועים אלה - בנושאי רוח ויהדות, מדיניות ובטחון, עלייה וקיומן גלויות, תרבות ואמנות, חינוך וספורט - עוררו את תושבי מדינת ישראל לחוש את תהליכי ההתפתחות רבת-הממדים של המדינה בעשרים השנים הראשונות לקיומה, ציון סימני-דרך במאבקים ובמערכות, במצוקות ובהישגים.

הוועדה השכיחה, להדגיש את שילובם של יהודי התפוצות בחגיגות באמצעות עשרות רבות של כינוסים ומפגשים שנערכו בישראל.

במרכז אירועים אלה עמדו הוועדה הכלכלית, שיצקה דפוסיים חדשים לקשר הכלכלי בין קהילות ישראל לבין מדינת ישראל, וכן ועידת המנהיגים הכלל-יהודית, אשר סייעה לאיחוד המנהיגות היהודית מכל הזרמים, בהחלטה נחושה לפעול להגברת החינוך היהודי בתפוצות, כסכר מפני התבוללות, ולהגביר פעולה יהודית כוללת למען עלייה. בימים אלה היה המשך לוועידה הכלכלית. כן נתקיימה הוועידה לצרכי חברה וקליטת עולים, ששיתפה ראשי מנביות וקהילות במפעל השלמת קליטתם של רבבות עולים ובתיכנון קליטת גלי העלייה שייגיעו בעתיד. ד"ר יעקב הרצוג, המנהל הכללי של משרד ראש הממשלה, הקדיש מכוחו וממחשבתו להגשמתן של תכניות אלו.

אני מקווה כי ועידות אלו, שהתקיימו על רקע איחוד ירושלים ועל רקע התייצבות העם כולו לימין ישראל במאבקה שלום, אימצו וחיוקו קשר אישי בין יהודי העולם לבין ישראל. מחובתנו להבטיח המשך ורציפות לפעולה זו ולעשות ללא ליאות לחיזוק אחדותו של העם היהודי.

כנסת נכבדה, מאז פתיחת מושב הקיץ של הכנסת ב-5 במאי החמירה התוקפנות לאורך קווי הפסקת-האש. כמעט מדי יום ביומו נמשך ירי ארטילרי, ואלפים רבים של פגזים ניתכים מעבר לקווים על העמדות והמוצבים של צבא הגנה לישראל וכן על ישובים שלווים ועל עובדים בשדות. פעם בפעם מופעלות בווקות וקטיושות, ואין לטעות מיהו הפותח באש. יעירו על כך הדו"חות של משקיפי האו"ם בקו התעלה, אשר קבעו עובדות לאמיתן. נשיא מצרים מודה בכך בהצהרותיו. ראש ממשלת ירדן מכרז על הזדהות עם ה"פתח" ופעולותיו. ההתנהגות של צבאות מצרים וירדן לאורך הקווים כמוה, למעשה, כביטול של הסדרי הפסקת האש. מניין הפרות הפסקת האש והפעולות החבלניות למן 1 ביוני 1969 עד 29 ביוני 1969 מלמד כי משטח ירדן אירעו 111 פתיחות אש, בכלל זה לפחות 16 מקרים, בהם השתתף הצבא הירדני בירי נגד ישראל; בכמה מקרים השתתפו הכוחות העיראקיים באורח פעיל, בנוסף על הסיוע שהם מושיטים לאירוגני החבלנים. מכלל זה עשרה מקרים של הפגזה על ישובים, 4 פעמים הפגות

נאצר הסכמה לעמידה מתונה שברית-המועצות אומרת להציע לארצות-הברית. אנו לא נתנו אמון בתקוות אלו, והנה לאחר שובו של גרומיקו ממצרים הגנו לומדים מאותם עתונים יש גרומיקו לא קיבל את הסכמת נאצר להצעותיו. יתרה מזו: מן ההודעה המשותפת של גרומיקו ונאצר, מן ההצהרות הסובייטיות שלאחר הביקור, הגנו לומדים כי על אף השיחות שלהם עם נציגי ארצות-הברית הסתגלו הסובייטים לעמדתו של נאצר עוד יותר מאשר לפני שיחות ארבע המועצות. המדיניות הסובייטית מוסיפה לשרת את העמדה המצרית, וה"התקדמות" אשר עליה נבשרנו, היתה כלא היתה. הבה נקווה כי הנסיון הזה יסייע להתפתחות מן האמונה בתחליפים שאין בהם ממש ותעמיד את הגורמים המדיניים על המצב לאמיתו. טכסיסה של הדיפלומטיה הסובייטית בשירותה למדינות ערב אינה השגת השלום. מהלכיה של הדיפלומטיה הסובייטית מכונים לחלץ את שליטי ערב ממשא-ומתן על שלום, ליצור פער רחב ככל האפשר בין ארצות-הברית לבין ישראל, ובעיקר: להחזיר לשליטי ערב את הפסדים שנגרמו להם בגלל תוקפנותם מבלי שהם יהיו חייבים בשלום. ותוך כדי מאמצים דיפלומטיים נמשך, כידוע, הסיוע הסובייטי להתעצמות הצבאית של מצרים, בנשק, באימונים ובתיכ-גון.

הטוענים כנגד נוקשותה של ישראל מביאים לדוגמה את יחסו לדיוני הארבע. תהיה זו שיאה מכשילה אם ינסו להסביר את עמדתה של ישראל במושגים פסיכו-לוגיים כמו עקשות, חשדנות וכיוצא בזה, תוך התעלמות מגישתנו השקולה מבחינה עקרונית ומעשית כאחד.

מבחינה עקרונית אין אנו גורסים מצב שמעצמות נוטלות זכות לעצמן לדון בגורלם של עמים ומדינות בלא השתתפותם של הנוגעים בדבר ובמקום דיבור בלתי-אמצעי בין העמים לבין עצמם.

ומבחינה מדינית ותכליתית - אין אנו רשאים לא להתניח בשלילה לדיוני מעצמות בגורלנו בשעה שאנו יודעים היטב כי אחת מהן פועלת בממנה עוינת לנו, כנציגה מובהקת של מדינות ערב, וההגיון של הדיונים הלא הוא שניציגי המדינות האחרות אומרים להגיע לכלל פשרה עם מעצמה זו.

חברי הכנסת, מלאו שנתיים מאז הגנו מקיימים שלטון ישראלי בכל המרחב של הפסקת האש. תוך ימים ספורים ממש לאחר שפסקו הקרבות הצלחנו להחזיר את החיים בשטחים החדשים למהלכם התקין. עובדה זו נתאפשרה, כמובן, לא רק בזכות כשרוננו של צה"ל ולא רק בזכות מדיניות נכונה, אלא הודות לעובדה שאוכלוסיית השטחים - פרט למקרים יוצאים מן הכלל - נמנעה מלתת יד לפעולות החבלנית של איראנו הטרור ויחסות בלתי-אחראים.

שמנו לנו לקו לנהל את החיים האזרחיים בשטחים החדשים על-ידי תושביהם עצמם וככל האפשר בלא התערבות הממשל הצבאי; אף-על-פי שהדבר מכביד על גורמי הבטחון, העדפנו לא לקטוע את הקשרים בין אוכלוסי יהודה ושומרון לבין בני משפחותיהם ובני עמם אשר בירדן; עשינו לא מעט לקידום כלכלי ומשקי בשטחים. לדוגמה: משרד החקלאות, באמצעות מנגנון מאנשי השטחים עצמם, פיתח פעולה רחבה ביהודה, בשומרון ובעזה לקידום החקלאות. באמצעות

ארבע המועצות לא גרמו להפגת מתיחות ולריסון תוקפנות; לא הביאו לידי גישה מתונה יותר ואחראית יותר מצד מדינות ערב; לא סייעו ליצירת אקלים של שלום. התערבותן של המועצות מתפרשת במדיניות ערב כהשלמה עם סירובן לבוא במשא-ומתן עם ישראל על שלום, ואולי אף בהצדקה של הסירוב הזה.

עובדה היא שדווקא בעת דיוני ארבע המועצות חזרו שליטי מדינות ערב אל חומרת הלאומים של חרטום, ומבחינה צבאית - הם פנו אל התנהגות בלתי-מרוסנת לאורך הקווים. ודאי, ארבע המועצות שנטלו על עצמן לדון בגורלות המזרח התיכון אינן עשויות מקשה אחת ואין לכוון אותן בנשימה אחת, שהרי לכל אחת מהן גישה המיוחדת למדינת ישראל ולבעיות האזור.

כידוע, לא קיבלנו את מכלול ההצעות אשר הגישה ארצות-הברית לברית-המועצות ולדיוני הארבע, והגנו מתייחסים בחומרה רבה לכמה מסעיפיהן, אך גם לעת ויכוח אין את מטיילים ספק בידירות הכנה והשורשית, שמעצמה אדירה זו רוחשת לישראל, והגנו יודעים להוקיר את הפרי המבורך של ידידות זו.

כבר אמרתי ברבים כי הגנו חולקים המורות על עמדתה של בריטניה בעניין דיוני הארבע ובנושאים אחרים, אך לא נעלמו מעינינו יחסי הידידות בין מדינותינו.

היחסים הלבביים ההדוקים עם צרפת נשתבשו, לצערנו, באופן חמור בגלל התפנית הפתאומית שלה במדיניותה, אך הגנו מקווים כי יחסנו ישובו לקדמותם.

עמדותיהן של מדינות, אפילו הן ידידותיות זו לזו, אינן חופפות זו את זו, אך יש להבדיל בין ויכוח לבין העוינות המצייתת את מדיניותה של ברית-המועצות כלפי מדינת ישראל. עובדה היא שמעצמה זו קיבלה על עצמה לייצג את המדיניות המסוכנת של היסודות הקיצוניים ביותר במדינות ערב.

עמדתה של ישראל כל השנים היתה לעודד כל צעד הבא להפיג מתיחות בעולם ולקדם הידרבות בין המעצמות במגמה של שלום. עמדתנו כל השנים היתה כי מוטב לאזורנו שלא ייהפך לזירת תחרות בין המועצות, וכל עוד לא באה ההזדהות של ברית-המועצות עם הנאצרים קווינו על הידרבות עמה בעניני האזור עשויה להקל על פתרון של שלום. אך בעים לב למדיניותה של ברית-המועצות בעת האחרונה, בזכרנו כי מהלכיה המסוכנים בחודשים מאי-יוני 1967 ליבו אש באזורנו, הגנו שואלים: מה סימן יש, ומהו היסוד לתקווה, כי קיים בסיס להיברות אתה בבעיות המזרח התיכון, המביא בחשבון את צרכי קיומה והתפתחותה של ישראל? מה תועלת יכולה להיות בנסיגות להגיע עם נציגי ברית-המועצות לנוסחאות והגדרות מתפשרות באין בסיס משותף מוסכם בנוגע לזכותה של ישראל להשיג שלום, שתכנו ומתכונתו מקובלים וקיימים בין עמים ומדינות? אף אם יגיעו לנוסחאות משותפות, מה ערכן האמיתי כאשר התוכן הבסיסי אינו מוסכם?

ערב ביקורו האחרון של שר החוץ הסובייטי במצרים נמצא מי שטרם ליצור את הרושם שחלה התקדמות לטובה בעמדתה של ברית-המועצות לגבי בעיות האזור ולגבי זכויותיה של ישראל. פירסומים שונים ביקשו להסביר כי מר גרומיקו יצא למצרים כדי לקבל מאת

ישראל אינה מוכנה לוותר עליהם. איני יכולה לבשר לכם שכבר נענינו, אך הביור לא נקטע והוא ימשך. מכל מקום, אני שמחה לציין כי במעמדים שונים, במסיבות פתוחות וסגורות, רשמיות ובלתי-רשמיות, בקרב אנשי ממשל ואופוזיציה, בקרב מדינאים ומעצבי דעת-הקהל, מצאתי שוחרי טוב לישראל, יחס של אהדה והבנה לישראל. וכמובן - שוב ראיתי את יהדות בריטניה, מנהיגיה, קהילותיה, הקשיצים והגוּר, באהבתם את ישראל, ומותר לנו לשאוב עידוד ותקווה מהזדהות זו עם מאבקנו.

כבר הודעתי לכם, כי קיבלתי הזמנה אישית מאת נשיא ארצות-הברית, מר ריצ'רד ניקסון, להיוועד עמו לשיחות בבית הלבן. מועד הביקור טרם נקבע. שמחתי להיענות להזמנה זאת לא רק על שום אפשרות לבוא בדברים עם נשיאה של המעצמה הגדולה בעולם, אלא לא פחות מכך - על שום ההזדמנות היקרה להיוועד עם ידיד ותיק של מדינת ישראל. בהתחשב במצב באזורנו ובצרכיה החיוניים של ישראל, רואה ממשלת ישראל ערך רב בקיום דו-שיח ידידותי זה על הבעיות המשותפות לישראל ולארצות-הברית, ואני מקווה כי דינונו יועילו לביצורה של ישראל ולקידום השלום באזורנו.

אני דוחה כל גישה פטליסטית לענייני האזור. המצב באזורנו אינו חסר תקווה ואינו חסר פתרון. גורמים מדיניים אחרים, גורמים ידיוותיים, יכולים לעזור לתקנת המצב.

ממשלות הרצות לקדם שלום ובטחון יכולות להפ-עיל השפעה על מנהיגי ערב לנטוש את התקוות לפתרון בדרך ההכרעה הצבאית ולפנות אל פתרון בדרך השלום, ההידברות, ההסכם; לעודד את ראשי מדינות ערב להיענות לפגישה עם ישראל ולמשא-ומתן עמה, מתוך כבוד ושוויון-ערך ודאגה משותפת לעתיד כל עמי האזור. מעצבי דעת-הקהל יכולים לסייע על-ידי הארה אמיתית של המצב באזורנו, הארה אשר לא תתן להשכיח את מוראיה של הסכנה שמשקפה לישראל כל השנים עד השיא של מאי 1967, לא תטשטש את שאיפתה של יש-ראל לשלום ולא תחפה על מגמות התקופות נגד ישראל.

העם היהודי באשר הוא שם יכול לסייע אם יקיים ויחוק את בריתו עם ישראל בגוף ובנפש ממש, וקודם כל על-ידי עלייה. כל הרוצה בקיומה של ישראל ובקידום השלום באזור ישג רצונו זה קודם כל בכך, שלא תישלל מישראל האפשרות לבסס את התנאים ולדכוש את הכלים להגנתה, לחיזוק כוחה ההגנתי-המרתיע, שאין ערובה טובה ממנו להגנתה של ישראל ולשלום גם יחד, שכן רק אם מבקשי רעתנו יתייאשו מתקווה לפתרון בדרך האלי-מות וההרס, יידלדקו פגסי השלום.

אויבנו תולים תקוותם בכך שישראל לא תוכל להמשיך ולקיים את המצב הנוכחי זמן רב. גירסה זו שמענו ברציפות זה עשרים שנה, וביתר שאת מאז נצחוננו במלחמת ששת הימים. על אף נבואות מכזיבות, עומדת ישראל איתנה לכל ארכם של קווי הפסקת-האש ואין להזינו מעמדוּתוּנו. הפעילות החבלנית הכיבה את כל מי שקיווה לערער בדרך הטרור את ארחות חיינו.

יותר ויותר משתרשת בעולם ההכרה, שמן הנמנע שנחזור למצב שמלפני הארבעה ביוני. אל נלך שולל אחר נסיונות להבהילנו כאילו אין בעולם הבנה לעמידתנו

ימי שדה ופעולות הדרכה מגוונות הורחב שטח הגידול לים במידה ניכרת. שטח גידול הטבק, ביהודה ובשומרון, למשל, גדל מ-1,500 דונם ל-8,000 דונם; מטעי ההדר דוסו; נערך וזיסון וסימון של הבקר; בוצעה פעולה מוצלחת מאוד בחיסון של משק העופות נגד מחלת ניו-קאסל. ואמנם, תמותת העופות, שהגיעה לפני שנתיים לשיעור של 60% ויותר, צומצמה במידה קיצונית. ברצועת עזה נעשתה פעולה רבה לקידום ענף ההדרים. יצוא פרי ההדר מתבצע ביתר יעילות הודות לבתי-אריזה ממוכנים שהוקמו לראשונה באזור זה. עלתה רמת השכר, התברואה והתחבורה, ולאחרונה אף משתפר מצב התעסוקה.

בשדה החינוך אני שמחה לציין כי בשנה השנייה מתנהלים הלימודים בבתי-הספר במתכונת מלאה. וכמו-כן - מבלי שהגנו מתעוררים בתכניות הלימודים.

ברור ומקובל עלינו כי ממשלת ישראל היא הממשלה היחידה, הקיימת ופועלת בשטחים, ועליה האחריות להבטחת השירותים לאוכלוסייה. וקודם כל מקורות מחיה. ועדת השרים לעניין השטחים מתקדמת בעיבוד כללים מסוכמים להגברת התעסוקה למוחס-ריה, וקודם כל תעסוקה בשטחים עצמם.

פעולה למופת נעשתה בקרב הבדואים של סיני בכל הנוגע להשכלה ובריאות. על אף ההיסוסים החלטנו לאפשר גם השנה לערבים, אזרחי חוץ, הרוצים בכך, לנפוש אצל בני משפחותיהם ביהודה ובשומרון. שהייתם בשטחים הנתונים לממשל של ישראל תלמד אותם לדעת מה רבים הסילופים המופצים על ישראל, והם יידעו מה רב המרחק בין הכוזבים לבין המציאות לאמיתה. בוועידה הכלכלית, שנגעלה אמש, כאשר העלינו את צרכי הפיתוח הכוללים, כללנו את צרכי הפיתוח היצרני והתעשייתי בשטחים. שמחתי לשמוע כי תהיינה תוצאות ממשיות לכך, שכן ישנה היענות וישנם יהודים שכבר הודיעו על נכונותם המעשית.

בדעתנו להתמיד במדיניות מאוזנת זו כל עוד לא תהיינה סיבות בטחוניות אשר תחייבנה לשנותה. וכן אין לנו סיבה לשנות ממה שאמרנו בקווי-היסוד של הממשלה: "ישראל תתמיד בנכונותה לגהל משא-ומתן - ללא תנאים מוקדמים מכל צד שהוא - עם כל מדינה משכנתיה למען כריתת חוזה שלום. באין חוזה שלום, תוסיף ישראל לקיים במלואו את המצב כפי שנקבע עם הפסקת האש ותבצר מעמדה, בהתחשב עם הצרכים החיוניים של בטחונה והתפתחותה". והגנו איתנים בדעתנו לקיים מדיניות זו במשמעותה הבטחונית והקונסטרוקטיבית הלכה למעשה.

כנסת נכבדה, ביקורי בלונדון היה הזדמנות נאותה ומלאה לנהל דו-שיח גלוי-לב עם ראשי השלטון בברי-טניה הגדולה. מעבר לביטוי הכבוד, בהם הקבילו את ראש ממשלת ישראל, נערכו דיונים רציניים ונוקבים בנושאים המעניינים את שתי מדינותינו, וכמובן, קודם כל, בבעיות המורח התיכון. השמעתי באזני אנשי-שיחי את ההשגות של ישראל על דיוני ארבע המעצמות ובנושאים אחרים, לרבות צרכינו הבטחוניים. חילוקי-הדעות טרם יושבו, אך לאחר השיחות של עמיתי השרים, שביקרו קודם באנגליה, ושיחותי שלי עם ראשי בריטניה, יודעים הם ביתר דיוק ורצינות את עמדתנו, צרכינו ותביעותינו. הם מיטיבים עתה לדעת את העקרונות והתביעות.

הייתי רוצה להגיד לאותו דובר ולמכתבים לו את ה"אמת" הזאת: א. אל יהיה מודאג מהעובדה שטייסינו אינם מדווחים אמת; בדרך כלל איננו עומדים להת-ליף את מפקד חיל-האוויר שלנו. ב. יש פה דבר אחד שהוא נכון בהחלט, שאיש מכווחותינו לא נפגע. הוא אמר שכך היה מפני שהם היו למעשה רחוקים מאוד מטווח הארטילריה המצרית. זה נכון, הם היו בעומק רב בתוך מצרים.

זוהי רק דוגמה כיצד מנהיגים ללא דרך חושבים שעל-ידי שקרים אפשר להנהיג את עמיהם גם לאסונות וגם לסבל בלי גבול לאורך-ימים.

פעילותנו הצבאית, בתגובה על התוקפנות - לרבות הפעולה לביל אמש במצרים - כבר הוכיחה את יכולתנו הפוטנציאלית. אף-על-פי שזוברים מעשי התוקפנות לאורך התעלה, הננו חוזרים וקובלים את שליטי מצרים לשיקול-דעת ולשינוי מדיניות. הם מתכוונים לגרום לנו סבל ופגיעות ועלולים להביא למצב שיהיה בלתי-נסבל להם יותר מאשר לנו.

לנו אין ברירה טובה יותר מאשר העמידה האיתנה במתחים ובלחצים. לא אנו בחרנו את מצב האש בקוויים, את הוויית המלטים בישובי הספר, ולא בידנו לקבוע כמה זמן יארך מצב זה. לא יצליחו להתיש כוחנו. יש עמנו הכוח והיכולת לעמידה איתנה בגשימה ארוכה למשך כל הזמן שיירדש עד אשר יעדיפו תוקפינו דו-קיום בשלום על פני תוקפנות.

הנחת מוקשים ומכונות-תופת בדרך אל הכותל המערבי וברחובה של עיר הומיה היא סימן-היכר טיפוסי לטבעם ולשיטותיהם של האירוגנים החבלניים. המטרה היא להטיל בקרבנו בהלה ותלחלה. אך על דעת העם כולו אני יכולה לומר: פעולות נפשעות אלו משיגות תכלית הפוכה. כל הכבוד והיקר לאנשים ונשים בישראל אשר המשיכו דרכם אל הכותל המערבי, ללא מרא ורתיעה, וממשיכים ארחות חייהם בתל-אביב השוקקת חיים; ההתגרריות מלמדות את העם בישראל לעשות דרכו באומץ וברבקות למטרה. זוכאים אנו לבטוח בעם הזה, בבניו ובבנותיו, בישובי הספר ובקווי-האש, באיתנות המתגלה בכל עת סכנה. ועל כך גאוותנו.

ולמדיניותנו. המצב אינו כזה, מנסיונו למדתי מה רבה ההבנה לצרכינו ולכוח עמידתנו, וכן עמדותי על הישגיו וסיכוייו של מאבק ההסברה הישראלי, שיש להתמיד בו ולשפרו.

אין להתעלם מן הקשיים שאנו שרויים בהם, אך המתח והמצוקה השוררים במדינות ערב מציגים לפני מנהיגי ערב, אולי בפעם הראשונה, בכל חומרתה את הדילמה של הבחירה בין תוקפנות ושלום. אנשי מחשבה ואחריות בעולם הערבי, במוקדם או במאוחר, מוכרחים להדהר אחר המדיניות חסרת-המוצא של שליטיהם.

מנהיגי ערב ייטיבו עשות אם ימדדו מדידה אמיתית את תוצאותיה של תוקפנות ואת תגובותיה וההכרחיות, ויעריכו נכונה את הסבל שהם ממיטים על עמיהם.

חברי הכנסת, לא אחת גודמן לי להגיד, שברגע שמנהיגי ערב יאזרו עוז בנפשם להגיד לעמם את האמת, יהיה זה הרגע שיתחיל תהליך השלום. אני רוצה להביא לידיעת חברי הכנסת דבר שקיבלתי בלכתי לכנסת, לפני שעה קלה. סוכנות הדיעות של המזרח התיכון ציטטה את הודעת דובר צה"ל על הפגיעה בקו המתח הגבוה שנמצא ממערב לנילוס, מדרום לאסייט, וכי איש מן הכוח הישראלי לא נפגע, והוא חוזר בשלום לבסיסו. בתשובה לשאלתו של כתב סוכנות הדיעות המערב-גרמנית, הכחיש הדובר הרשמי המצרי, מוחמד חסן אל-ויאט, את הידיעה, באמרו שהוא התקשר עם כל הגורמים האחראים במצרים, ובכלל זה מומחים לענייני חשמל, ולא נמסרה לו כל הודעה על תקלה בקווי החשמל במצרים בלילה שעבר. כן לא נפסק אתמול זרם החשמל כקהיד אפילו לרגע אחד. זיאת קשר את ה"בדותה החד-שה" של דובר צה"ל בפיצוץ שאירע הלילה בתל-אביב. משדרי הדיעה היו, לדבריו, קרבן לדו"חות בלתי-נכונים של הטייסים הישראליים, אשר ייתכן כי פגעו בקווי מתח גבוה במקום אחר, אך לא במצרים. אשר לעובדה שלא נפגע איש מן הכוח הישראלי, טען זיאת, כי הדבר נכון משום שהם היו למעשה רחוקים מאוד מטווח הארטילריה המצרית.

דין

הי"ד ק. לוח:

אנו עוברים לדיון על סקירת ראש הממשלה. רשות הדיבור לחברי-הכנסת גרוס, ואחריו לחברי-הכנסת צדוק.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. את המצב המדיני והבטחוני אפשר לכאורה למצות בשני משפטים קצרים. במערכה המדינית אנו עומדים באותה נקודה שעמדנו בה 10 בינוי 1967 בעת תום המלחמה, ואילו בתחום הבטחוני אנו נושמים את האווירה של ימי יוגי שלפני מלחמת ששת הימים.

שנתיים אחרי המלחמה אנו מוסיפים להתוכח עם עצמנו על המדיניות שעלינו לנקוט כדי להגיע לשלום-אמת עם שכנינו. ובינתיים נהפך שוב האזור למצבר גדול ומסוכן של נשק העליון חס ותלילה להתפוצץ יום יום. ואם תמצא לומר, נמצאים אנו כבר בעי-צומה של מלחמה, אם גם בממדים מצומצמים, אבל גם מלחמה זו דורשת קרבות יקרים כמעט יום יום.

נכון שהמערכה האקסטרטגית שלנו נשתפרה לאין ערוך לעומת ימי יוגי 1967. ברם, אין אנו ששים לקראת נצחון נוסף, גם אם אנו בטוחים כי בעזרת השם יהיה הנצחון גם הפעם לצדנו אם ניאלץ לצאת לסיבוב נוסף.

שנתיים אנו מנהלים מערכה מדינית כבדה נגד אויבים וידידים כאחד כדי לשכנע את שכנינו ואת העולם כולו, כי המפתח לשלום באזור הוא אך ורק בידי עמי האזור וכל פתרון אחר אינו אלא אשליה. רק בימים אלה פורסמו שלושה-עשר העקרונות של התכנית האמריקנית להשכנת השלום במזרח התי-כון. כבר דיוע תכנה של ההצעה הנגדית הסובייטית, שמטרתה היא להחזיר אותנו לנקודת-המוצא שלפני המלחמה. וייאמר לשבחיו של השליט המצרי - נאצר - שהוא חוסך מאתנו בזבוז זמן מיותר להתעמק בהצעות השלום על סעיפיהן המרובים והמסובכים. בנאומו לפני הוועד המרכזי של האיחוד הסוציאליסטי מיצה נאצר את מאווייו והשקפותיו בשתי נקודות קצרות:

ממלאת יום את החבית בחומרי-נפץ והיא עושה זאת זה עשר שנים ומעלה, אם כי עדיין היא מחזיקה בחוט ההשקיה, אבל אי-אפשר לדעת לכמה זמן.

אמרה ראש הממשלה בכנסת בשבוע שעבר, בתשובה להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת שמואל תמיר, כי הסכסוך באיזור שלנו הוא מיוחד במינו. הסכסוך אינו על שטחים ולא על גבולות, כי אם על עצם קיומנו. וזהו בעצם תוכן מאבקנו, לא בעיית הפליטים מעיקה על לבו של נאצר ולא סבל הפלשתינאים. נאצר הפך כמו ידיו חצי מיליון מאזרחיו לפליטים חסרי קורת-גג; נאצר עקד חצי מיליון מתושביו מאיזור תעלת סואץ רק כדי שיוכל לירות בחייליו ולמוטט את קווי הפסקת האש. חוסיין מלך ירדן עקד 60,000 חקלאים שקטים מבקעת הירדן המזרחית כדי להפוך את האיזור לשטח מלחמה, תוך תקווה שיצליח להרחיק את חקלאי ישראל מאדמתם.

אירוגני הטרור, עד כמה שהם מהווים מטרד, מצלי-חיים פה ושם להגיע עם חומר נפץ למרכזים מאוכלסים, כדי ליצור בהלה, אבל לא הצליחו - בעזרת ה' - לערער את החיים האזרחיים הגורמליים במדינה. לעומת זאת הצליחו להשליט אנרכיה בירדן, אנדרלמוסיה בלבנון, לזרוע פחד ובהלה בעיראק ובסוריה ועוד ימים גטויה. הצלחתם בארצות ערב היא לאין ערוך גדולה יותר מאשר אצלנו. מובן, שהפיצוץ על-ידי הכותל המערבי בשבוע שעבר, או הפיצוץ היום בתל-אביב, מורים יותר על פחדנות מאשר על גבורה של החבלנים. נוכח כל זה, כעבור שנתיים מאז המלחמה, עלינו להישאר איתן בהחלטתנו הנחושה, כי רק חווה שלום הנובע ממשא-ומתן ישיר בין עמי האיזור הוא הפתרון היחידי להשכנת שלום באיזור.

אין זה דבר קל שכנינו מוסיפים לחיות בעולם הדמיון, כפי ששמענו כאן היום מפי ראש הממשלה. הם חולמים עוד על השמדה והרס, חס וחלילה. עלינו להודיין באמונה ובטחון בעזרת ה', ולפעול בכיוון זה ולא בכיוון ההפוך.

על אזרחי ישראל יהיה מוטל, במקדם או במאוחר, להדק את החגורה, ומוטב שנעשה זאת במקדם. לפי שעה, אין דרך אחרת.

ובהזדמנות זאת כמה מלים על שידורי "קול יש-ראל". "קול ישראל" צמוד למשרד ראש הממשלה. מותר לצפות ליתר אובייקטיביות מצד מוסד ממשלתי זה במסירת ידיעות על פעולות הקשורות בחיי הציבור הדתי. בתכנית "השבוע בכנסת ובוועדותיה" חסר חוש פרופורציה אצל עורכי התכנית, כאשר מוסרים על ויכוח בכנסת.

ועתה כמה מלים על הטלוויזיה. סיעתנו התנגדה בשעתה להתקנת הטלוויזיה. אז היינו בחברה טובה. גם סיעת מפ"ם וסיעת גח"ל התנגדו להתקנת הטלוויזיה. אינו תלושים מן המציאות. אנו יודעים שזהו מכשיר טוב ומועיל, אבל הזהרנו על שני דברים: הראשון - אמרנו אז, ספק ברצינות וספק בהלצה, כי על משרד הסעד לדאוג לתקציב מיוחד בשביל משפחות המקבלות סעד, כדי לרכוש בשבילן מכשירי טלוויזיה, כי אחרת עלולים הורים לרכוש טלוויזיה על חשבון לחם וחלב של ילדיהם. והנה נתברר כי אכן כך הוא הדבר. יש הורים הלוקחים את הקצבת הסעד דרך מקבלים ממשרד

א. פניו מוחלט של כל השטחים; ב. החזרת הפליטים הפלשתינאיים. חושבני שאין כל צורך בפרושים נוספים. השליט המצרי מדבר לפחות דברים ברורים לכל נשלה את עצמנו, וטוב שנשגן זאת לעצמנו.

חברי הכנסת, ראש הממשלה גולדה מאיר נקטה שיטה של דיפלומטיה אישית, המקובלת עכשיו בקהל המדינאים. אחרי ביקורה בלונדון עומדת ראש הממשלה לבקר אצל נשיא ארצות-הברית ריצ'רד ניקסון. הדעה הרווחת היא שלביקורה של ראש הממשלה בלונדון היתה הצלחה הסברתית, ואכן לדבריה הפשוטים והברורים היה הד חזק בדעת-הציבור הבריטית, בעתונות ובטל-וויזיה. ביחס להצלחתה של ראש הממשלה בשיחותיה עם ראשי ממשלת בריטניה ונשיא הבטחוני והמדיני - חלוקות הדעות. אין אנו בסוד העניינים כדי לדעת אם הצליחה ובאיזו מידה הצליחה ראש הממשלה להניא את ראש ממשלת בריטניה ואת שר החוץ שלו מעמדתם המוצהרת.

ראש הממשלה אמרה גם בסקירתה, כי עדיין לא נעלמו חילוקי-הדעות בינינו לבין בריטניה. מתקבל הרושם שראשי ממשלת בריטניה, במיוחד פקדי משרד החוץ, דבקים עדיין במדיניות האשליה במזרח התיכון, ואינם מרפים ממנה גם כעת, אחרי חמישים שנות נסיון מר וכשלונות שנחלה מדיניות זו.

מכירת הטנקים מסוג "צ'יפטן" ללוב היא אחת הדוגמאות הבלטות לכך. בטוהני שראש הממשלה לא החמיצה את ההזדמנות להסביר את עמדתנו בנושא זה. אך לא יהיה אולי מיותר לשאול את עצמנו מעל במה זו: מהי בעצם הסכנה הנשקפת ללוב? לא שמענו ששכניה מאיימים על עצמאותה, לפחות לטווח קצר; לא שמענו שיורים על חיילים ואזרחים במדינה זו. אם נשקפת סכנה לעצמאותה של לוב, הרי זה רק משכנתה הגדולה, מצרים.

אין לנו ספק שראשי ממשלת בריטניה יודעים היטב, לא פחות משאנו יודעים זאת, שלולא קיומה של ישראל חזקה במזרח התיכון, כי אז מכבר היתה לוב, עשירת הנפט, טרף לשיני האימפריאליסטים הנאצרי, ביחד עם ארצות ערב אחרות עשירות הנפט.

"הצ'יפטנים" שמכרה בריטניה ללוב עלולים להת-גלגל לידי מצרים או לידי אירוגני הטרור. בינתיים משלמות ארצות ערב עשירות הנפט מאות מיליונים של ל"יש לשנה דמי לא יחרוך בעד קיומן. אבל כל זה לא יועיל להן אם חס ושלום שלט מצרים יזים ראשו.

לפי העתונות הליג נשיא ארצות-הברית, מר ניקסון, במסיבת העתונאים האחרונה, את התקווה, כי שיחות הארבע יפתחו את הדרך למגע בין ישראל לערבים וכי הרוסים יצליחו לקדם הסדר בהשפעתם על מצרים. בינתיים, כפי ששמענו, הועברו השיחות למוסקבה. איננו יודעים על מה מבוססת האופטימיות של נשיא ארצות-הברית. ראש הממשלה בפגישה עם נשיא ארצות-הברית תנסה בוודאי להעמידו על טעותו. אבל שוב אותו דבר: קל יותר לשכנע אנשים פשוטים בדברים כנים וברורים מאשר מדינאים ופקדי הס-טייט-דפטרמנט. אולי ניתן לזמן לעשות את שלו.

אנו יודעים מנסיון של שנים, כי רוסייה הסובייטית אינה שותפה למאמציו של נשיא ארצות-הברית לנתק את הפתיל מחבית אבק-השריפה במזרח התיכון. רוסייה

כי זו, כנראה, ההזדמנות האחרונה לדיון מדיני בכנסת הזאת, לפני שנצא לפגרה על סף הבחירות. אם כן, אני מקווה שייסלח לי אם אקדיש את דברי לכמה מן הבעיות המדיניות המעסיקות אותנו, ואין בזה, חלילה, כדי למעט במשהו את חשיבותן הרבה של הפעולות של משרד ראש הממשלה, על היחידות השונות המכונסות בתוכו, שעליהן עמדה ראש הממשלה בחלק הראשון של סקירתה.

לדעתי, יכולים אנו לרשום לפנינו בסיפוק-מה, שאין אנחנו עוד בודדים בהערכה השלילית על השיחות של ארבע המעצמות; שזכר נשמעים קולות בעולם, המזדהים עם עמדתנו היסודית, שהתחיל התהליך של ההתפכחות מהאשליה ששיחות ארבע המעצמות עשויות להוליד פתרון. אני חושב שאת ראשית התהליך הזה אנחנו יכולים לזקוף, במידה ניכרת, ליכות העמדה העקשנית, החד-משמעית, שנקטנו והתמדנו בה. הדבר הזה לא היה לנו קל ואיננו קל לנו; הוא כרוך במאבק מדיני עם ירדנים, עם ירדנים של אמת. היום נדמה לי שלא רק אנחנו יודעים, כפי שידענו תמיד, אלא העולם מתחיל להיווכח, שצדקנו בעמדתנו.

התנגדנו לשיחות ארבע המעצמות מכמה טעמים. ראשית כל, אנחנו גורסים שאנו צריכים להיות אדונים לגורלנו, ולא אחרים יכריעו בגורלנו. שנית, אנחנו גורסים, ואנחנו משוכנעים, שהשיחות האלה מרחיקות את סיכויי השלום, מפני שהן יוצרות אשליה בלבד מנהיגי ערב, שהם יכולים להשיג את שהם רוצים להשיג בלי האמצעים החיוניים של משא-ומתן ישיר וחווה שלום. ושלישית, אנחנו יודעים שבנושאים חשובים יש הבדלי גישה וחילוקי-דעות בינינו ובין ארצות-הברית; ואנחנו יודעים שבשיחות אלה, כשמול ארצות-הברית יושבת מעצמה - ברית-המועצות - שעמדתה עוינת מלכתחילה, אין השיחות יכולות להסתיים בסיכום העשוי להתקבל על דעתה של ישראל.

אם כן, מתוך צירוף של טעמים עקרוניים ומעשיים, שללנו את השיחות האלה.

המטרה היא למנוע סיכום אשר ידעים אנו שלא נוכל לקבלו, ומתוך איתנות עמדתנו הוא לא יקום. לכן הפעולה שלנו חייבת להתנהל בשני מישורים מקבילים - הן כלפי דעת-הקהל והן כלפי ממשלות. אנחנו חייבים להסביר ולשכנע שאנחנו צודקים לגופו של עניין, שבלי קיום דרשותינו העקרוניות למשא-ומתן ישיר ולחווה שלום - לא יקום שלום; ובמקביל אנחנו חייבים לשכנע ולהחדיר את התודעה, שאנו איתנים בדעתנו, שגם אם יהיה סיכום, לא יקום הסיכום הזה, ואנחנו מתכוונים לכך בכל הרצינות, *we do mean it*. אנחנו חייבים להוציא כל צל של ספק מלבו של מישוה בדבר איתנות עמדתנו, שלא נקבל הסדר מוכתב, ושנעמוד בלחצים, גם אם הלחצים האלה יעלו לנו במחיר יקר.

אני רוצה לציין שמבחינה זו ההופעות של ראש הממשלה, בארץ ובביקורה בבריטניה, היו בגדר הצלחה בולטת, ואין לי ספק שיהיו בגדר הצלחה גם בביקוריה הבאים בבירות העולם.

אדוני היושב-ראש, ההתפתחויות באזור, השלום באזור, המפה העתידה של האזור, תלויים לא רק בנו. הם תלויים גם באחרים, וקודם כל בערבים. לכן אין

הסעד, ומשלמים בה את התשלומים החודשיים בעד רכישת הטלוויזיה.

שלמה כהן-צידון (המרכז החפשי):
זהו הבידור הזול ביותר. בכל העולם זה כך.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):
אבל לא על חשבון חלב ולחם, אדוני.

סיירת בשבוע שעבר עם ועדת השירותים הציבו-ריים בשכונת עוני, וראינו כי כל גגות השכונה מוצפים ים של אנטנות.

הזהרנו מראש כי שידורי הטלוויזיה סופם שישדרו ניבול-פה ותכניות מפוקפקות המעמדות פשע ועבריינות בין הנוער. אם כי השר גלילי הבטיח חגיגת כי הטל-וויזיה הישראלית תהיה נקייה מכל הדברים האלה, עברה שנה מעל הפעלת הטלוויזיה והנה מה שמעיד שר המש-טרה מעל במת הכנסת, ב-18 בחודש זה: "אני רוצה להשתמש בהזדמנות זו ולהסתייג בכל לשון של הסתייגות ולהתריע בכל לשון של התרעה נגד סוג מסויים של תכ-ניות טלוויזיה שראינו בשידורי ישראל לפני ימים ספורים; כאשר מציגים מעל המסך צעיר שמשתמש בחשיש והוא מספר, לרבות צופים, איזו הגאה הוא נהנה מכך. דומני, כי מיותר להדגיש את הנוק שתכנית כזאת גורמת".

אמנם, ישנם חברי כנסת היושבים בינינו, הרואים בעישון חשיש דבר תרבותי - כך שמענו כאן...

(קריאות: בלשון יחיד.)

נכון, חבר כנסת, בטוחני שראש הממשלה מסתייגת מעמדה זו והיא תדאג לתקן את הדבר בהקדם, ולמנוע שידור תכניות כאלה.

אליבא דכולי עלמא אנו שרויים במצב קשה, במצור, אף כי בטוחים אנו שהקדוש ברוך הוא יעזור לנו, אבל אנו זקוקים יותר ויותר לחסדי שמיים, ועל כל צעד וצעד אנו זקוקים לחסדים. אם לא היו קרבות בפיצוץ על-יד הכותל המערבי, או ברחוב הקרן הקיימת בתל-אביב - אנו רואים בזה חסד ה' ויד ההשגחה העליונה.

העולם, אשר ברובו הגדול עמד במלחמת ששת הימים לימינו, מושפע יותר ויותר מן התעמולה הערבית הארסית. אם כי ראש הממשלה אמרה שדעת הציבור באנגליה לצדנו, אנו יודעים שבכמה מדינות פועלות קבוצות שונות - השמאל החדש, הפלשתינאים הערביים - הגורמות נזק רב לדמותה של מדינת ישראל.

אנו עושים מאמצים גדולים בתחום הדיפלומטי והמדיני כדי לצאת מן המיצר למרחב. הבה נעשה מאמצים לחיפוש דרכים גם בתחומים אחרים. נישא לבנו אל אבינו שבשמיים. בטוחים אנו, שאם נעשה זאת, יהיה השם בעוזנו.

היו"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת צדוק, ואחריו לחבר-הכנסת אברמוב.

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הדיון על הפעו-לות של משרד ראש הממשלה שימש מאז ומתמיד הזדמ-נות לדיון על העניינים המדיניים העומדים באותו זמן, ברובו של עולמנו. הדבר מתבקש באופן מיוחד היום,

אלא לכל היותר תרומה חלקית לפתרון ארעי במצב של גאות במשק.

אבל מי שמתנגד עקרונית, או מטעמים מעשיים, כמוני, להעסקת ערבים מן השטחים במספרים גדולים בישראל - חייב להגביר את הפיתוח בשטחים, בעבודות ציבוריות, בבנייה, בתעשייה, ואני רוצה לומר שבתחום זה, בתחום הפיתוח בשטחים, עשוינו מעט מדי, וחייבים אנו לעשות יותר, הרבה יותר. אגחנו חייבים לעזור להנעת גלגלי המשק בשטחים. איננו צריכים לראות בשטחים שוק פוטנציאלי לתוצרת שלנו. אפשר לפתח, ויש לפתח, ייצור לצריכה בשטחים עצמם, ליצוא דרך הגשרים הפתוחים, לירדן ולמקומות אחרים, וגם ליצוא לישראל ולארצות אחרות במוצרים שאין אנו מייצרים אותם מפני שלא כדאי לנו לייצר אותם. הייתי אפילו אומר שאין להיבהל מהאפשרות שבמוצר זה או זה תתחרה תוצרת של השטחים בתוצרת שלנו. כי עלינו לזכור את סדרי-הגודל, שהם קטנים מאוד. המדובר הוא בסך-הכל בתפוקה התעשייתית בשטחים שהיא כ-1.5% מהתפוקה התעשייתית שלנו, ובתוצר לאומי גלמי של 500-600 מיליון לירות, בקירוב, לעומת 14 מיליארד לירות אצלנו, שהוא כ-4% מהתוצר הלאומי הגלמי שלנו. אם תהיה התחרות, אולי פה ושם ייפגע מפעל, אבל המשק שלנו לא ייפגע ממוצרים מתחרים.

אני רוצה לומר שאם עלי לבחור בין יבוא עובדים ובין יצוא עבודה, אני מעדיף יצוא עבודה. לא מומן הוזכרה בהודמנות מסויימת דוגמה של גור ליצוא, שיגדל בישראל ויארז בשטחים. הייתי אומר שאם הבדירה היא בין הבאת העובדים הערבים מן השטחים וארזיה אצלנו ובין הבאת הגור לארזיה בשטחים - אני מעדיף את הבאת הגור לשטחים. אבל אוסיף ואומר: אינני רואה סיבה שמלכתחילה לא יגדלו את הגור ויארזו אותו בשטחים. ואם התוצאה תהיה שהמשק שלנו יטוש ענפים פרימיטיביים יותר, כמו נגרות פשוטה או טקסטיל פשוט, ויעבור ליתר התמחות - הרי תהיה זו רק מגמה רצויה. וכשנעמוד פעם מול צרכים של השתלבות בשוק גדול יותר, כמו השוק המשותף, נהיה אז ערוכים טוב יותר להשתלבות זו.

אדוני היושב-ראש, פיתוח השטחים והשקעות בשטחים מעמידים אותנו בפני דילמה רצינית. באיזו דרך נלך? האם נלך בדרך של עידוד השקעות על-ידי יזמים יהודיים, או נלך בדרך של עידוד השקעות על-ידי יזמים ערביים? אני רוצה לומר מיד שכל אחת משתי הדרכים האלה כרוכה בסכנות ובחסרונות. יזמים יהודיים יביאו לנו יתר יעילות, אבל ברבות הימים, עם גידול ההיקף, עלולים אנו להגיע למצב של משטר משקי מעין-קולוניאלי, כאשר הבעלים והמנהלים הם יהודים, והפועלים הם ערבים. יזמים ערביים יביאו למשק פחות יעילות, ואנחנו נקים ונחוק מעמד של בעלי נכסים. ההתפתחות הזאת עלולה גם להיות מלווה תופעות שליליות של ניצול ותופעות שליליות אחרות, המתלוות לעתים לפיתוח בארצות שהן בתהליך של התפתחות. לדעתי, עם כל החסרונות, יש להעדיף את הפעלת היזמים הערבים. אני רואה את סכנת המשטר המשקי המעין-קולוניאלי כסכנה גדולה יותר למעמדו ולעתיד היחסים בינינו ובין שכנינו. וכאשר אנו עומדים בפני הבדירה

טעם לעסוק בציור מפות, וצריך לומר לשבחה של הממשלה ושל ראש הממשלה, אם גם לא תמיד לשבחן של כל אחד מחברי הממשלה, שאנחנו נמנעים בקפדנות ובהתמדה מלצייר מפות. אבל יש דברים התלויים בנו, בהחלטתנו, במדיניותנו. אני מתכוון בעיקר למדיניות בשטחים. אני רוצה לייחד את הדיבור על הצד הכלכלי של הבעיה הזאת.

לכאורה, הכל מודים שחובה עלינו, כממשלה, לדאוג לשירותים ולתעסוקה בשטחים הנמצאים בשליטתנו. אבל, כמובן, לא די בקבלת העקרון - חייבים לפעול למען הגשמתו. להלכה, בתחום התעסוקה קיימות שתי אפשרויות או צירוף של השתיים - תעסוקה לתושבי השטחים בישראל, או פיתוח השטחים, או שתי הדרכים כאחת. לא נמלא את חובתנו אם בשתי הדרכים האלה, או בזו שנחליט שהיא עדיפה, לא נעשה את הדרוש, בדאגה לתעסוקה.

נראה קודם כל מהו היקף הבעיה. לפי המספרים הידועים יש כ-50 אלף דורשי עבודה ביהודה ובשומרון ובאיזור עזה. כיום מועסקים בישראל כ-7,000 עובדים מן השטחים האלה באמצעות לשכת העבודה, בבניין, בחקלאות ובעבודות עונתיות, ועוד כ-4,000-5,000 שלא באמצעות הלשכה; ונטוש ויכוח מה צריך להיות היקף התעסוקה לערביי השטחים במקום זה.

אני רוצה מיד לומר שהוויכוח הזה נראה לי במידה רבה מאוד ויכוח בלתי-מציאותי. הכל אומרים שהתעסוקה של תושבי השטחים בישראל צריכה להיות תעסוקה מבוקרת. איש אינו אומר שצריכה להיות סגירה רמטית. איש גם אינו גורס שצריך שיהיו תנועה חפשית ומעבר חפשי ללא כל סייג וללא כל ביקורת, ואיש ודאי אינו מצביע חופשי בהערכת מקום מגורים.

אני אומר שהוויכוח המתנהל על נושא זה, על היקף התעסוקה של תושבי השטחים בישראל, הוא ויכוח בלתי-מציאותי, מפני שאיש לא ישוב וקבע והחליט שהיום, ביוני-יולי 1969, יהיה המספר 12,000 או 11,000 כפי שהוא, אלא המספר הזה נקבע לפי צרכי המשק, והוא משמש כנתונים של היום השלמה לכוח-העבודה שלנו.

יחד עם זאת, אין להתעלם מן הבעיות שכוח-עבודה זה, על אחת כמה וכמה כוח-עבודה גדול יותר, יוצר אצלנו. אם יקרה - ואיש מאתנו אינו רוצה שיקרה, אבל עלול לקרות - שיהיה צורך בנקיטת אמצעים שתוחגיים כמו עוצר, הרי ככל שהמספר יהיה גדול יותר, עלול הוא להביא למידה גדולה יותר של שיתוק ביחידות של המשק שלנו. לדעתי, אין גם להתעלם מהסכנה הבטחונית הכרוכה בעצם התנועה היומיומית של אלפי רבים של עובדים מן השטחים.

אם רוצים להיות מציאותיים, או צריך לחזות מראש שאם יקרה - וכולנו רוצים שלא יקרה - אבל אם יקרה ותהיה אצלנו באחד הימים תקופה של אבטלה, יהיו העובדים האלה הראשונים שייפלטו. ומוטב לומר את האמת בכל גילוי-הלב. יש לנו נסיון-מה. בתקופת המיתון היו ערבים ישראלים, שעבדו במשק היהודי, רבים מאוד מבין אלה שהיו הראשונים שנפלטו. אם כן, אני רואה בהעסקה המונית של עובדים מן השטחים במשק הישראלי לא פתרון מלא ופתרון של קבע,

גרמם, שומה עלינו לעשות הכל כדי להשיג את אשר ניתן להשיג ולשכנע את דעת-הקהל בעולם, כי מדינת ישראל שוחרת שלום. אחד מציונות הפעולה היעילים ביותר היא נציגות העתונות העולמית הפועלת בארצנו. ספק אם יש עוד ארץ קטנה כארצנו, ואף גדולה יותר, שזכתה למספר כה גדול של נציגי עתונאים מכל חלקי תבל כארצנו, הן נציגים קבועים והן שליחים הבאים לפרק-זמן קצר. נציגים אלה מהווים למעשה את הקו הראשון של חזית ההסברה. הידיעות, שהם מעבירים לעתונות מדי יום ביומו, מעצבות בדרך כלל את דמות מדינתנו בעיני העולם. במידה שהדו"חות, שהם משגרים, משקפים נכונה את המציאות, הרי עיקרה של מלאכת ההסברה נעשה. לפיכך יצירת אווירה נוחה לפעילותם של נציגי העתונות העולמית היושבים בתוכה, וטיפול יעיל בעניינים - הם המשימה הראשונה-במעלה. תפקיד זה מוטל בראש וראשונה על לשכת העתונות הממשלתית. בשנים האחרונות נמתחה ביקורת על לשכת העתונות. רבות נכתב ונאמר על סדרי פעולתה ושיטותיה. לא אכנס בפרטי הביקורת. רק זאת אומר, כי לשכה זו יש לרעננה, לחדשה ולהכניס בה רוח יומה.

זאת ועוד: לשכת העתונות חייבת לפעול בכל ימות השנה, כשם ששירותים אחרים החיוניים למדינה ולבטחונה פתוחים ופועלים בכל ימות השנה. לשכת העתונות היא מוסד חיוני לבטחון המדינה. מכיוון שלמרבית הצער המאורעות מתרחשים בכל עת ובכל שעה, לא ייתכן ששליחי העתונות העולמית יהיו נוזנים משמועות ונוקקים למקורות אינפורמציה שאינם בדוקים, בגלל היות לשכת העתונות סגורה. אני מקווה כי בדברי תשובתה תתייחס ראש הממשלה לנושא זה. אחד מנושאי התעמולה האפקטיביים הפועלים נגדנו בדעת-הקהל העולמית הוא - יחסו של השלטון הצבאי לתושבים הנחונים למרותו. הדעה כי הערבים, תושבי יהודה ושומרון, נתונים לדיכוי, לנישול ולפגיעות מידי השלטון, מצאה מהלכים בחוגים נרחבים למדי. תעמולה זו מסתייעת בתקדימים מן העבר, עת במקרים רבים נהגו שלטונות הכיבוש באכזריות בתושבים. תעודת כבוד היא לעם ישראל ולמדינתו, כי שלטונותיו נהגו ונוהגים בתושבי אזורים אלה בצורה הומאנית ביותר, מעודדים כל צורה של שלטון מקומי, נמנעים מלהתערב בענייניהם הפנימיים, ומסייעים לכל יזמה משקית וחיונית. ולא זו בלבד אלא נותנים להם אפשרות לקיים קשרים עם משפחותיהם מעבר לגבול, וכן לקיים קשרי מסחר וחליפין עם ארצות הנמצאות במצב לוחמה עם ישראל. היחס הליברלי שהשלטונות שלנו מר-אים כלפי ערביי השטחים האלה, - יחס שהוא מעל ומעבר לנתבע מאתנו לפי החוק הבינ-לאומי - חייב לשמש נשק תעמולה בידנו, על מנת להוכיח אפשרות של דו-קיום ערבי-יהודי. במקום זה הנושא הזה להיות נשק בידי אויבנו. סירובנו המוצדק להרשות למשלחת האו"ם לבקר בשטחים, בעת שמוסד זה מסרב לבדוק מצבם של יהודים בארצות ערב, אף הוא מנוצל כנשק נגדנו. בנסיבות אלו מן ההכרח שנגעבור להתקפת-נגד תעמולתית, על מנת לגלות את המציאות באזורים האלה לאמתה. במקום להתדיין עם המוכיח הכללי של האו"ם בדבר ועדת חקירה, -

הזאת, יש, לדעתי, להעדיף את היום הערבי. יהודה ושומרון אינן משוללות פוטנציאל של יזמים ומנהלים. אם מש-וויים רמת ההשכלה של הערבים ביהודה ובשומרון לרמת ההשכלה של הערבים בישראל, אנו רואים, שבישראל יש אחוז גבוה יותר - גבוה יותר במידה ניכרת - של אנשים שקיבלו חינוך יסודי. אבל ביהודה ובשומרון יש חוג יותר רחב יחסית של בעלי השכלה על-יסודית וגבוהה. וכאן העתודה ליוזמה. צריך להציב להם אתגר זה ותעסקה זו יש להם חשיבות החורגת מעבר לחשיבותם הכלכלית.

אדוני היושב-ראש, מדיניות הפיתוח בשטחים היא לא רק חובה שלנו כממשלה. היא גם תשרת את עניינינו בתחום היחסים עם תושבי השטחים. במידה ששטחים אלה יישארו חלק ממדינת ישראל, יהיו מדינת ישראל והאוקסיסה הערבית שבה הנחנים הישרים. במידה שינוחזרו שטחים, הרי במאזן היחסים שבינינו ובין הערבים יירשם לזכותנו שתקופת הממשל הישראלית היתה תקופה של פיתוח מוגבר.

היו"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אברמוב, ואחריו לחבר-הכנסת רפאל.

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי רצוני להביע הערכה לראש הממשלה על מאמציה, בעת ביקורה האחרון באנגליה, להבהיר למנהיגי ארץ זו את עמדתה של ישראל בענייני המזרח התיכון. תהיה התוצאה המיידית של ביקורה זה אשר תהיה, אין ספק שדבריה של הגברת מאיר הבהירו לדעת-הקהל באנגליה, כי ישראל מעוניינת בשלום, חותרת לשלום, ולא תקבל שום דבר שהוא פחות משלום. אני בטוח שביקורה הקרוב באמריקה יתן לה את ההזדמנות להביא את דבר מדינת ישראל לנשיאה הגדול של ארצות-הברית. נדמה לי כי ברור עתה, יותר מאשר לפני חצי שנה, שאין תחליף לשלום, כי לא ועדת הארבעה ולא ועדת השניים יביאו לנו את השלום, וכי עיקר תרומתם של מדינאי העולם הוא לעודד את הצדדים הנוגעים במיש-רים לסכסוך לנהל משא-ומתן על שלום.

רצוני, אדוני היושב-ראש, להצטמצם בכמה הערות לעניינים הנוגעים לאחד הסעיפים החשובים ביותר בעבודת ראש הממשלה ומשרדה - סעיף ההסברה. בין העניינים הרבים והחשובים שבטיפולו של משרד ראש הממשלה, עניין ההסברה הוא בלי ספק אחד הבולטים והחשובים: הוא חשוב בימים כתקנם, כל שכן בימים הסוערים העובדים עלינו. אך בטרם אעיר הערותי בנושא זה, רצוני להזהיר את עצמנו מפני האשליה כי הכל ניתן להסביב, בכל התנאים ובכל הנסיבות. לעתים קיימים תנאים אובייקטיביים המטילים סייגים חמורים על השפעת ההסברה. גם מעשה צדוק לא תמיד ניתן להסבירו לאחרים, ולהביא לידי כך שייביניהו יעתיקוהו. הכלל שמעשים מדברים בעדם אינו פועל תמיד. הרגש האנושי והטבעי - האהדה - אינו פועל תמיד באופן רציונלי. רגש זה בדרך כלל אינו מוענק למנצח; - על-פי רוב הוא מנת חלקו של המנוצח.

אך דווקא בשל הסייגים האובייקטיביים, שהזמן

ההסברה יביא לתשומת-לב הציבור את מעשיה ופעלה של קבוצה קטנה, המתקראת "מצפן", העושה מלאכתה גם בחוץ-לארץ, מלאכת חבלה ופגיעה במדינה. כנראה כי כמה מאנשיה דוהרים לקראת בגידה, וייתכן שכמה מהם - אם נדון לפי הידיעות המגיעות מחוץ-לארץ - הגיעו לשלב זה. רצוי להעמיד את הציבור שלנו על מגמותיה ומעשייה של קבוצה זו, המערערת על עצם זכותנו לקיום לאומי בארצנו, על מנת שניתן יהיה להסתייג ממנה ולבדדה, וייתכן שיימצאו אז מביניהם שיהררו אחרי מעשיהם.

ועתה לעניין הטלוויזיה. זהו מפעל צעיר, ויש לנהוג כלפיו מידה רבה של סלחנות. אין לצפות שתכניותיו יהיו כליט השלמות, ויידרש פרק-זמן לא קצר עד אשר יתגבשו סגנונו ותכנון שיתקבלו על לב המסתכלים. לפיכך יש להראות סבלנות, אורך-רוח והבנה ללבטיהם של עורכי התכניות, וחזקה עליהם כי ילמדו מן הנסיון ויפיקו תועלת מן הביקורת הנמתחת עליהם. אך עם כל הרצון להראות אורך-רוח, קשה שלא להביע דאגה נוכח אי-השקט השורר בקרב עובדי הטלוויזיה, הבא על ביטוי בהתפטרותם של עובדים, מהם מומחים ואנשי מפתח. תופעה זו אינה מעידה על רוח צוות, על קולגיאליזם, על אורחה בריאה ועל מנהיגות. אך מדאיה עוד יותר היא התופעה של התערבות בעניינים, שהם בתחומם של עורכי התכניות, ושל לחצים עליהם. כידוע, עורכי התכניות חייבים לעשות מלאכתם בהתאם למדיניות שנקבעת על-ידי המוסדות המוסמכים של רשות השידור; אך במסגרת מדיניות זו רשאים עורכי התכניות ליהנות ממידה של אוטונומיה, על מנת שיוכלו לפתח יזמה ועניין. ללא תחום של אוטונומיה, ייהפכו עורכי התכניות לפקידים זוטרים המבצעים הוראות; ולא אלו התכונות הנדרשות לעיצוב תכניות ואיוות לשמן. הגבולות בין סמכותו של הוועד המנהל של רשות השידור לבין התפקידים של עורכי התכניות צריכים להיות מוגדרים - האחד יעסוק בעריכת המדיניות והשני בבצוע. אינני רוצה בדרגה זו להתייחס למקרים של התערבות מטעם הרשות בעניינים שחייבים להיות בדרך כלל בתחומם של הממונים על התכניות. התערבות זו מויקה מכל הבחינות. עדיפה טעות בשיקול-דעתו של עורך תכנית מאשר התערבות בתחומו. לעתים נמתחת גם ביקורת על הטלוויזיה על-ידי מוסדות ציבוריים, ביקורת שיש בה משום הפעלת לחץ בלתי-הוגן, אני מתכוון למשל לזעקה שהקימה עיריית אילת על שבאחת מתכניות הטלוויזיה הופיעה עיר זו לא רק על אורותיה אלא גם על צלליה, או לביקורת שמתחו מנהיגי הסחמדרות על אשר ההתרחשות שוות סביב נמל אשדוד, כפי שהופיעו בטלוויזיה, נגעו ביוקרתה. אם ייכנעו עורכי התכניות ללחצים אלה ויגישו לנו תמונה שכולה חכלת, כ-יאז נגיע לטלוויזיה המעוותת את פני המציאות, ועל-ידי יצירת קלסטר חד-צדדי תפסיד את אמונו של הציבור.

תפקידה של הטלוויזיה לשקף את המציאות, על אורותיה וצלליה. הדרך הבדוקה לתיקון פגמים היא בגילויים.

לפני זמן קצר אישרה הכנסת חוק המעמיד את הטלוויזיה לרשות מערכת הבחירות. זו בלי ספק התפתחות חיובית, שכן היא יוצרת את ההזדמנות

מדוע לא נעודד ביקור של מספר רב של אישים בלתי-תלויים, ידועי שם ובעלי רמה מוסרית בארצות שונות, כי יבואו אלינו לראות במו עיניהם את הנעשה בתושבי השטחים האלה? כל אחד מאישים אלה יהיה בגדר ועדת חקירה. זוהי הדרך הבדוקה להזים סיפורי-וועות ודברי דיבה, המופצים עתה ברחבי תבל, ובפרט אם יבקרנו אישים בולטים מאותן ארצות אירופה שהיו נתונות לשלטון כיבוש וראו את כל מוראותיו. הם יוכלו להשוות את חייהם אז שם עם התנאים שחיים בהם תושבי יהודה, שומרון ועזה.

טבעי הדבר שהעמים אשר התנסו בכיבוש יגלו גרישות לעניין זה. ולא זו בלבד, אלא שיהיו גם נוטים להעתיק את מושגיהם על חיים תחת שלטון כיבוש למצב שונה בתכלית השינוי. יש לעקור את הרושם כי פיצוץ בתים של חבלנים מסמל את דמות שלטונה של ישראל, ולהחזיר את העובדה כי שלטון ישראלי פירושו דאגה למצבו החמרי של העירוני ושל הכפרי, מאמצים ליצירת תעסוקה, עידוד השלטון המקומי ויחס אנושי לאוכלוסין. אולי רבים היודעים כי על הגדה המערבית חל לפי שעה החוק הירדני. אך מעטים בלבד יודעים כי חוק אחד - אולי חוק אחד בלבד - חוק ישראלי טיפוסי חל על תושבי האזורים האלה: חוק ביטול פסק-דין מוות. צריך ואפשר להביא לידיעת העולם הנאור את המיוחד, את הסגולי, את האנושי שבשלטון הישראלי.

מיבצע זה של עידוד ביקורים וקבוצות לימוד חייב, לדעתי, לעמוד בראש סולם העדיפויות של מדיניות ההסברה.

רצוני, אדוני היושב-ראש, לומר כמה מלים על הלכי-רוח אנטי-ישראליים, השורדים בקרב הדור הצעיר במערב אירופה ובארצות-הברית, בפרט בחוגי הסטו-נטים.

בכמה מארצות אלו אנו עדים לגל עכור המציף המוני סטודנטים, וגילוייו הקיצוניים מצביעים על נטיות ניהיליסטיות ועל התפרקות מנורמות מוסריות. רבים וכן טובים עומדים תוהים ומשתהים למראה ההשתוללות שלוחת-הרסן של קבוצות סטודנטים רבות. למרבה הצער, מספרם של היהודים בקבוצות אלה ובמנהיגותן ניכר ביותר. ככל שארגונים אלה קיצוניים יותר, כן גוברת שנאתם למדינת ישראל, והשפעתם על כלל הסטו-נטים אינה מבוטלת. לבשתנו ולחרפתנו פועלת בקרב ציבור זה של אויבי ישראל גם קבוצה קטנה של צעירים אורחי מדינת ישראל המסייעת לשונאי ציון בתעמולתם. המלחמה בגל עכור זה קשה ביותר, והאקלים הכללי איננו מסייע. אך למרות כל אלה - ואולי על שום כך - שומה עלינו לפעול ללא לאות כנגד המגיפה הזאת. אולם, התקציב שנועד למטרה זו הוא כה דל עד כי נדמה לי שיש בו משום התעלמות מחריפות הבעיה. הסכום שהוקצב למטרה זו - 110,000 לירות, לפעולה באוני-ברסיטות אירופה ואמריקה גם יחד, אינו הולם את חשיבות הבעיה. הייתי יכול להצביע על סעיפים רבים בתקציב המדינה, שבהם נקבעו סכומים גדולים למטרות פחות חיוניות מאשר המלחמה בסופה האנטי-ישראלית שתחת את הדור הצעיר בארצות המערב. סכום פעוט זה יש להגדילו פי כמה, כדי שנתקרב למינימום הדרוש להתמודדות עם השתערוות רבתי זו.

בקשר לנושא זה מן הראוי, לדעתי, כי מרכז

הסדרים ארעיים, שאינם מרחיקים את הסכנות מגבולנו ומשאירים פתח לפורענות מתחדשת. התעלמות מטיעון צודק זה שלנו היא התכחשות לעובדות מוכחות, שהביאו לידי ההתפתחויות של ערב מלחמת ששת הימים, שמגיעתן לתמיד היא מטרטנו כיום.

הבהירות המוחלטת במדיניותנו היא יתרונה הגדול, הענידי להנחיל לה הצלחה.

עלי לציין שיפור נוסף בעמדתנו המדינית, הבא באחרונה לידי ביטוי עקבי ומתמיד, להלכה ולמעשה. אימצנו לעצמנו את הקו הברור של הטלת האחריות על מעשי החבלה בגבולותינו על המדינות, שמתוכן באים החודרים והחבלנים. לא עוד הבחנה בין אירגוני החבלה ובין המדינות שבתוכן הם מתארגנים ומתאמץ נים והמשמשות בסים לתוקפנות נגדנו. עוד בשלהי 1967 ובראשית 1968 הטפנו למדיניות זו, ואף העליתי את הרעיון, שנתנה הנאי לשיתופנו עם שליח או"ם ולכל מיני תיווכי-שלום אחרים - והננאי הוא הפסקת מעשי החבלה. או נדחתה עצתנו זו. המציאות של השנה האחרונה הוכיחה ברורות, כי המדינות השכנות מסוגלות לשלוט על אירגוני החבלה ולשים קץ לפעולתם אם רצונן בכך. הוכיחו זאת מצרים וסוריה. באחרונה עמדה במבחן זה לבנון החלשה. אין ספק שגם שלטונות ירדן בכוחם לבלום את החדירות והתוקפנות משטחה - אם ירצו בכך. ואם לאו - יאלצו לעשות כן, אם לא הועילו כל האזהרות. לכן יש לברך על מיבצעיו האחרונים של צה"ל, שמטרתם האחת לשחק ולעקור את מוקדי התוקפנות נגד ישובינו, נגד העובדים בשדותינו והנעים בתחומנו. חבל, כי לשון-הכוח היא עדיין הלשון היחידה המובנת לשכנינו. אנו מצפים ליום בו ייווכחו, כי כדאי גם להם להפעיל את השכל והתבונה.

מסתבר, כי התערבות המעצמות בצורה שהתעברו ובשלב שהתעברו אך הרחיקה את הסיכוי לחיסול הסכסוך והגבירו את המתיחות באזורנו. הערבים אך קיבלו בדיונים אלה חיזוק לנוקשותם. הצהרותיו האחרונות של נשיא מצרים מתזירות אותנו לנקודת-המוצא היקיצונית ביותר ומבטלות כל תקווה של התקדמות כלשהי למישור ההידברות. הסדר בינינו למצרים הוא כיום, כפי שסברנו תמיד, המפתח לפתרון הבעיה הכוללת. בלעדי, הסכם עם כל מדינה ערבית אחרת הוא בבחינת אשליית-שווא.

לפיכך, בצער ותוך הכרת כל הקשיים במצב עלינו להניח, כי רחוק, רחוק מאוד, סיכוי השלום באיזור. בתנאים אלה כולנו מאוחדים, כי יש להתבצר בגבולות הקיימים שהם נוחים להגנה מפני כל נסיון-התקפה מצד האוייב. מה טעם איפוא ומה הצדקה לכל אותם יוכחים מלאכותיים על "סיפוחים", "שלמות הארץ" ו"אף לא שעל אדמה" שמדי פעם מנסים להסעיר בהם את הציבוריות שלנו? מהי האקטואליות ומהי הממשות בוייכוחים מעין אלה כאשר שום שאלה כזו אינה עומדת להכרעה? צאו וראו כמה מהר שבקו חיים לכל מי כל התכניות המוגדרות ומפות-הפתרון המצוי-יירות, שנוולדו בטרם עת ונתפרסמו שלא לצורך מדיני-חיצוני. ואני מדגיש: חיצוני. כל אלה לא זכו אפילו לתגובה והתייחסות מן הצד שכנגד והן נשכחו כלא היו - אף כי איני בטוח אם לא נרשמו אי-שם לצד השליה. עתה יפעל הזמן - ובנו, בעיקר בנו, תלוי

הנאותה ביותר לציבור להכיר את המועמדים. אפשרות זו חשובה ביותר בארצנו, בה שיטת הבחירות היחסיות אינה מקילה על הציבור להכיר את המועמדים. אך למרבה התמיהה והצער, היתה זו רשות השידור אשר תבעה כי במקום שמועמדים יופיעו אישית מעל המסך, יימסרו לטלוויזיה סרטים אשר יופקו על-ידי המפלגות, בזמתן ועל חשבונן, ויוקרנו על המסך. ירצו - יכילו הסרטים הופעת מועמדים, ירצו, יכילו גוף הארץ, ערים, כפרים ומפעלים, או גם תכנית אמנותית. הכל יוכל להיות בסרטים אלה, חוץ מן העיקר - הופעתו הישירה והבלתי-אמצעית של המועמד בפני קהל הצופים. סבורני שתביעה זו מצד רשות השידור היתה בלתי-מוצדקת, ולא רק בגלל ההוצאות העצומות הכרוכות בהפקת הסרטים. על-ידי תביעה זו חסמה רשות השידור את הדרך הטבעית והפשוטה של שימוש הטל-וויזיה לצרכי בחירות, היא דרך ההופעה האישית של המועמד, כנהוג בכל הארצות הדמוקרטיות. מי שנודמן לו, בחוץ-לארץ, להסתכל בטלוויזיה ערב בחירות, ראה הופעתם של המועמדים. השיטה שנקבעה כאן ואשר נכפתה על-ידי רשות השידור תמנע מן הקהל את האפשרות להכיר את המועמדים כמות שהם. במקומם תשגנה המפלגות לטלוויזיה סרטים ערוכים על-ידי מומחים, שיכילו עולם ומלואו, אך לא את המועמדים אישית.

הגבלתי את דברי לבעיות ההסברה, כלפי חוץ וכלפי פנים, כי אני משוכנע כי נושא זה הוא מן היסודיים והחשובים. כלפי חוץ, ההסברה היא מעמודי-התווך של מדיניות-החוץ שלנו, ומידת הצלחתה עשויה לקבוע במידה לא-מעטה את גורל המאבק על עתידנו. כלפי פנים, ההסברה - לאמור, רדיו וטלוויזיה - יכולה וחיובת להיות גורם חינוכי ראשון-במעלה לעיצוב תרבות הדמוקרטיה ולגיבוש חברה של בני-חורין.

הי"ר ק. לוי :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רפאל, ואחריו לחבר-הכנסת צור.

יצחק רפאל (מפד"ל) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. פעילותה העיקרית של ראש הממשלה בחדשי כהונתה המועטים מרוכזת בצדק בתחום המדיני - לכן תוקדשנה הערותי המועטות אף הן לבעיות בתחום זה.

השינוי החיובי הבולט לעין כל, שחל באחרונה, היא האחידות היחסית שבהודעות המדיניות מטעם הממשלה. נדמה לי כי חדלה ההתחרות בין השרים וממילא נעלמו גם במידה מרובה הסתירות והניגודים. עם האחידות באה גם הבהירות. הצלחנו לברר לעצמנו ולאחרים מהי עמדתה של ממשלת ישראל לבעיות שעלו על הפרק בחדשים האחרונים, - ובעקבות דיוני המעצמות, הארבע והשתיים, הן היו לא מעטות. הגדרותיו היו חד-משמעיות והצהרותינו נשמעו בתוקף מוסרי משכנע. מדינת השלום המוצהרת מצדנו הוצבה מול מדיניות המלחמה, שדוגלות בה מדינות ערב, על עקרו-נות איתנים, מהם לא נוזל לא בלחץ אויבים ולא בפיתוי ידדים. אמנם רב המחיר שישראל נכונה לשלם תמורת שלום-אמת, המבטיח יחסי שכנות סדירים לאורך-ימים, אולם לעולם לא נתפתח להשלים עם

יצחק רפאל (מפד"ל):
 עדיין זכורים לנו מעשי הרצח של ערביי חברון בעירם ובגוש, בתרפ"ט ובתש"ח, וזה מוקדם מדי, מדי, שדוקא הם ירימו ראש לערום בדרכנו טענות ותביעות, הפרעות ומכשולים. גילוי רשתות החבלנים ומצבורי הנשק בהר חברון רק בימים האחרונים מעיד, כי הם עדיין לא נטשו את דרך הפשע. הרומן המתנהל עם שייך ג'עברי, ראש עיריית חברון, עדיין נראה רומן חד-צדדי, ומופוז הוא הקרדיט הגיטן לו מצדנו עד כדי היענות לבקשותיו, היענות שיש עמה הפרעה ועיכוב בקידום התיישבותנו החיונית. נוכחות יהודית בחלקי הארץ השונים, נוכחות על-ידי קיבוצים ומושבים, על-ידי מרכזים כפריים וקדויות עירוניות, היא שתבטיחם לנו לתמיד. אפילו ירושלים העתיקה המזרחית, גם לאחר שסופחו חוקי, ישראליותן תיקבע גם לעיני העולם כולו רק לאחר שיישבו בהן אלפי יהודים. לצערנו גם כאן רב הפיגור, שכל נסיגות הצדקתו אינם מתקבלים על הדעת. ירושלים העתיקה עדיין ריקה מיהודים, ופרט לעשרות התלמידים של ישיבת הכותל של בני-עקיבא ועשרות חברי הנוער הדתי שבנח"ל התעשי-ייתי הדתי - אך מועטים, יחידים, בודדים, גרים בה. לו איפשרו ליהודים להתיישב בעיר העתיקה ללא בלמים ביורוקרטיים, ורבים הם היהודים הדתיים הרוצים בכך, אילו היתה רגל יהודית שכחה יותר ברחובותיה ובסימטותיה, אולי לא היו שליחי החבלה מעינים לנסות להפחיד על-ידי פצצות ומוקשים אלפי המתפללים הנוהרים לתפלה ליד שריד המקדש מדי שבת בשבתו. ייתכן ונוכחות יהודית גדולה היתה גונת גם חלומותיו של חוסיין מלך ירדן, והיה פוסק מלהטריד את מועצת הבטחון בתביעות שואו.

אולם היהודים לא יירתעו. המחזה המרהיב של נהירת ההמונים לכותל מיד, רגעים אחד הפיצוק, הכיח שוב מה עמוקה היא הכרת קדושתו בלב היהודי הדבק באמונת אבות.

על שלטונות הבטחון להבטיח שלומם של רבבות המתפללים והמבקרים באתר קדוש זה, ואל יירתעו מנקיטת אמצעים קיצוניים, גם אם לא יראו בעיני שונאים ובעיני יחידים. כעשרים שנה שרמו לגיונים ירדניים מצור על הר הבית. מששוחזר הכותל משבין על-ידי חיילי צה"ל - יש לקצץ כל יד שתנסה להפריע גישתנו אליו.

מסתבר שבימים האחרונים מנסה שוב הטרור להרים ראש בפנים הארץ. אחד תקופה של שקט יחסי, עם גילוי המתנקשים ב"שופר-סל" ובקפטריה בירושלים, בוצעו שוב מעשי חבלה בירושלים וגם בחיפה לראשונה, ואמש גם במרכזה של תל-אביב.

עם כל ההיסוסים שבלב, נדמה שלא נוכל להימנע עוד לאורך-ימים מהפעלת העונש המקסימלי לפי חוקי החירום במעשי חבלה חמורים. נראה, כי עונש המאסר בתנאים האנושיים שבבתי-הסוהר שלנו איננו מרתיע עוד את החבלנים, המקבלים את פסק-דינם תוך ביטול והרגשת הקלה. על הממשלה לדון בכבוד-ראש בשאלה, אם אין לצייד את נציגי התביעה במשפטי החבלה בהוראות חדשות, מרחיקות לכת.

ובסוף לעניין הבגידה בפנים, למהרסים היוצאים מתוכנו. אני דברי בכל הבהירות. אני בעד חופש

הדבר, שהזמן יפעל לטובתנו. זמן זה, והוא יהא ממושך למדי, יש לנצל לא רק לחיזוק כוחו המרתיע של צה"ל. יש לנצל להיאחזות ולהתנחלות בחלקי הארץ המשוחררים בקנה-מידה נרחב, תוך מאמץ גדול ובלתי-דיגל בגיוס אמצעים וכוח-אדם. לא הכרזות קיצוניות נחוצות, לא הפגנות סרק דרושות - אלה רק מויקות. נתבע מעשה חלוצי מיישב גדול.

אולי, חברי הכנסת, מותר לי בהזדמנות זו לומר, שההבטחה האלוהית לאבות האומה, שמעולם ואפילו לרגע אחד, גם בזמנים הקשים ביותר, לא חדלנו להאמין בה, ההבטחה של "כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו, לכם יהיה", אין פירושה, לעניות דעתי, שהנחלה נקנית בדריכת-רגל בלבד. למושג "תדרוך" שלושה מובנים בלשון המקרא וחז"ל, צעידה כמובנו כאן (בדברים), דריסה ורמיסת יתים ושנבים כמו "אתה תדרוך זית ולא תסוך שמן" (במכה) או "ויבצרו את כרמיהם וידרכו ויעשו הלולים" (בשופטים) או "כדורך בגת" (בישעיה) וכן מתיחה, "דרך קשתו כאייב" (באיכה). יהוד חלקי הארץ יבוא על-ידי שלוש אלה יחד, לא רק על-ידי שיחזורה בקשת, אלא גם על-ידי נוכחות בהם, יישובם, על-ידי עבודה ועמל, יצירה ופיתוח.

כל מה שנעשה עד עתה על-ידי אירגוני הנוער החלוציים והתנועות ההתיישבותיות הוא רק בחינת התחלה. קודם כל, נשוב לכל המקומות שישבו שם יהודים לפני מלחמת השחרור. מספר הישובים ברמת הגולן הוא עדיין מועט ואוכלוסייתם קטנה. מן הראוי שראש הממשלה תעיר לשר השיכון, כי גם חלקו רב בפיגור. כל הערותינו בנדון הן ללא הועיל. היסוד החיובי והמעשי שבתכנית אלון, יישוב בקעת הירדן, נשכח כתכנית כולה. "מחולה" של חברינו הצעירים מבני-עקיבא היא עדיין הישוב היחיד בפתח הבקעה, שיש לעטרה רשת ישובים שוקקי יצירה והיים. צריך לבחון מה ניתן לעשות ברצועת עזה ובסיביתה עד מבואות אל-עריש, על אף האוכלוסיה הערבית הצפופה באזור. צריך לגאול את הר חברון ולהקים קריה עברית בעיר האבות. ההשתתחות בהמשך המעשה בגוש עציון ההירואי מעוררת תמיהה ואף למעלה מזה. אני תמה על הגברת מאי על שדוקא היא עיכבה את העלייה על הקרקע של חברינו ליד כפר עציון וראש-צורים - והקפיאה את המשך קיומו של הגוש.

מנחם כהן (המערך, עבודה-מפ"ם):
 על מה אתה מסתמך?

יצחק רפאל (מפד"ל):

היתה הודעה על הקפאה - כל העתונות יודעת זאת - הקפאה בהעמדת הקרקעות והשטחים לרשות ההתיישבות החדשה.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
 קרקעות של מיה?

יצחק רפאל (מפד"ל):
 קרקעות של ארץ ישראל.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
 לא נכון. מדובר על קרקעות שהערבים יושבים עליהם מאות שנים.

בברית-המועצות עם ישראל, הזדהות שלא ניתן לטשטש ולחסלה.

אני מקווה כי ביקורה של ראש הממשלה בארצות-הברית, בנוסף על השליחות המדינית למעצמה ידידותית זו, יהיה גם בגדר שליחות חשובה ליהודים בארץ זו, בהגברת הזיקה לישראל כמדינתם של היהודים בעולם כולו.

היו"ר ק. לוז :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת האונר.

גדעון האונר (המפלגה הליברלית העצמאית) :

אדוני הישעב-ראש, כנסת נכבדה. ראש הממשלה בהופעותיה מדברת בתוקף מוסרי רב ונותנת ביטוי לרחשי לבם העמוקים של רוב בני העם. מכאן רגשות ההוקרה שהציבור בארץ והעם היהודי כולו חשים כלפיה, ומכאן ההזדהות עם הצהרותיה.

ברור שעד להתפכחותם של מנהיגי ערב מאשלי"ו תיהם להכחיד את ישראל על-ידי מלחמה, לא יבוא השלום, לצערנו. לפיכך, בהעדר שלום, אנו חייבים לעשות מה שבכווננו וביכלתנו לעשות למען השגתו - ליצור תנאים שיובילו לשלום ברבות הימים; ביכלתנו לעשות בתחום זה, בפועל, דברים שיהיו בעלי משמעות וחשיבות, שירחיקו מלחמה, ובעצם הרחקת המלחמה יקרבו את השלום.

אפשר למנוע את המלחמה על-ידי שנציב בפניה חיץ של זמן ושל מרחק גיאוגרפי, ואף זה חשוב בהעדר אמצעים אחרים שבשליטתנו כעת. חיץ של זמן - על-ידי שגרתניע את האויב מלהתגרות בנו; חיץ של שטח - על-ידי שכל נסיון מלחמה יהיה קשה, מסוכן ומרתיע.

יש לנו נסיון של שלושה דורות של התיישבות יהודית בארץ. אנו יודעים כי רק חגורת ישובים יכולה ועשויה לשמור על בטחון המדינה באופן שיסכל מימות, יקטין את פיתוח ההתקפה, בכך שפחית את סיכויי הצלחתה של ההתקפה. לא יושג הדבר רק בצורה של מוצבים על הגבול; הוא יושג על-ידי שרשרת ישובים שיהיו חגורה לאורך הספר הבטחוני שלנו. זוהי פעולה הכרחית מפני שהיא תרחיק סכנת המלחמה, מפני שתעשה את המלחמה ליקרה מדי, וכך תעשה את עצמה התיישבות זו נושאת שלום.

האמצעי השני הוא טיפול בשטחים, שבעיני הוא אתגר גדול, אתגר היסטורי, שדגמן לנו לעת כזאת. אנו יכולים בשטחים האלה להצמיח תנאים שיביאו את השלום מלמטה, מן השורש. ידענו כי כל פעולת חבלה והתגובה הבאה בעקבותיה שוברת קליפה עדינה זו. אף-על-פי-כן, המציאות מדברת בלשון ברורה ומשכנעת יותר מאשר מוקשים דינמיטי. כבר קיימות עובדות במציאות: אלפי פועלים הצטרפו להסתדרות; יש פיתוח כלכלי במזרח ירשלים, ביהודה ובשומרון. השנה תהיה כנראה שנת שיא ביצוא פרי-הדר מרצועת עזה, שיא שלא הושג כמותו בכל שנות הממשל המצרי שם. מומחי החקלאות שלנו מתקבלים ברצון בכל השטחים שאנו מחזיקים בהם. מומחי החינוך והסעד יש להם מה לתרום בשטחים אלה. גם נוצרו קשרים עסקיים פרטיים בעלי-ערך בין יהודים לערבים

פיתוחו של המשק בשטחים, ביצירת מקורות פרנסה, שירותים ציבוריים ופיתוח הניהול העצמי המוניציפלי של האוכלוסיה בשטחים. ההיאחזויות העבריות והמפעלים שבביל התושבים הערבים באוכלוסיה ובשביל הפליטים יבהירו למעשה את הפתרונות שאנו מתכוונים אליהם במצב החדש ואת החלטיותנו לממש את זכויותינו ובטחוננו תוך כיבוד זכויותיהם וענייניהם החיוניים של שכנינו הערבים.

חברי הכנסת, ראש הממשלה דיברה בבריטניה גם אל היהודים, ובארצות-הברית - הפגישה עם הציבור היהודי ודאי תפוש מקום חשוב בביקורה הצפוי, בשים לב למשקלה של יהדות זו והשפעתה בארצות-הברית ולערכה בעם היהודי. אין להטיל ספק בהזדהות הקיימת עם ישראל ובעמידתם של היהודים בכל אתר ואתר, גם בארצות-הברית; ובטוחני שאף אם יהיו חילוקי-דעות בינינו לבין ממשלת ארצות-הברית, יהיו היהודים שם, בעתיד כבעבר, סולידריים עם ישראל.

רק אמש נגעל הכינוס הכלכלי בירושלים, עם מאות משתתפים, שנתן ביטוי ממשי וכן לכוננתם של היהודים להיתרם בעול הפעולה הכלכלית בישראל. התחזקה הסולידריות עם מדינת ישראל ועם מאבקה, שכן הם יודעים כי הסכנה לעצם קיומנו טרם חלפה, וכי זו סכנה גם לקיומם. לפניהם לא רק הצהרותיהם הרשמיות של נאצר ושליטי ערב אחרים, אלא גם עדויות אחרות שאין להטיל ספק בכנותן האימונה.

הנה פירסם רק עכשיו העתונאי הבריטי מרויין ג'ונס בעוזון "ניו-סטייטסמן" רשימה מביקורו בארצות ערב ומהתרשמותו הבלתי-אמצעית מיהתן לישראל. הוא כותב - ואני מצטט - "התביעה להחזרת כל הפליטים, כפי שאומרים הערבים בגילוי-לב והישראליים מבינים זאת בלי ספק, מטרתה לשים קץ לקיומה של ישראל כמדינה 'יהודית', לפי דבריו של אחמד חסנין הייכל מעורכי 'אל-אהראם' לג'ונס. מטרת הערבים תישאר תמיד להחזיר את פלשתיין".

אולם מול המיתוס של "ישות פלשתינאית", המבקשת לקבץ כל נדחי ערב בארץ-ישראל ולהקים את מדינת פלשתיין במקום ישראל, לא נשמעת בעולם היהודי - בצד הסולידריות עם היהודים בישראל ועם מדינת ישראל - התביעה לראות את שאלת ארץ-ישראל באספקט הצינוני של שאלת היהודים בעולם, שהיא שהביאה להצהרת בלפור, להחלטת האו"ם על הקמת מדינת ישראל ולהצהרת גרומיקו על הקמת מדינת ישראל.

עכשיו, כשפולין מתעמרת בשארית הפליטה של יהודים כשה; כשמדינת-המועצות עולה הזעקה החנוקה של היהודים נגד כליונם הלאומי ורצונם לעלות לישראל; כששאלת היהודים שוב מחריפה בכל אתר ואתר - יש לחזק במאבקנו המדיני בעולם את ההנמקה הצינונית הקשורה בשאלת היהודים.

ראש הממשלה זכתה באישיותה להיות סמל לסולי-דריות היהודית הכלל-עולמית עם ישראל כפתרון לשאלת היהודים כמרכז טריטוריאלי לעם היהודי. בהגיעה למוסקבה כשגרירה הראשון של ישראל בברית-המועצות פרצה ההפגנה הספוגטנית של היהודים, אשר לאחר עשרות שנים של ניתוק ביטאו את הזדהותם של היהודים

המועצה אינה אוספת באופן שוטף מידע על כוח אדם מדעי וטכנולוגי, ואומר מבקר המדינה. לכן ההקצבות אשר אנחנו מקציבים למועצה, והן אינן מבוטלות, אינן מנוצלות באופן יעיל וכראוי.

אני מבין שראש הממשלה, העסוקה למעלה ראש בהנהגת המדיניות של המדינה, אינה יכולה ואינה צריכה להתפנות לעניינים אלה, אבל אלה עניינים שהם בנפשנו, שאנחנו טוענים שהם והערב שכוחה של ישראל באיכותה, לעומת העדיפות המספרית של אויבנו, שאנחנו המדינה המפותחת, הטכנולוגית והמתקדמת במזרח התיכון, והנה כך הן העובדות לגבי הגוף המרכזי שצריך היה להנהיג ולהנחות את הפיתוח המדעי והטכני שלנו.

לפיכך אנחנו מציעים כי ענייני הפיתוח הטכנולוגי יימסרו לא רק לרשות, כפי שהומלץ בדיון-חשבון של הפרופיסור קצ'לסקי, אלא שנוצד צעד קדימה כפי שעשו מדינות מתקונות; ושלעניין זה, שהוא חיוני לקיומה ולהתקדמותה של המדינה, יוקם משרד מיוחד, שיציע את הפיתוח המדעי קדימה. אנחנו משוכנעים שדבר זה ינתן לביצוע, ואנחנו מבקשים מראש הממשלה לתמוך בכך ולתת לכך את ידה.

היו"ר ד. נצור:

רשות הדיבור לחבר הכנסת חזן, ואחריו לחבר הכנסת וילנר.

יעקב חזן (המערך, עבודה-מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. כמעט בעת ובעונה אחת, באותו לילה ממש, התקיימו שתי פעולות: אחת: - פעולת פשיטה נועזת של צה"ל במצרים עילית, והשנייה - הפעולה הנופשת של פיצוץ מכונת-תופת בשדרות הקרן הקיימת לישראל בתל-אביב. הראשונה - כולה עוז ותושיה, תגובה לוחמת על ההתנכלות המתמדת בהסכם הפסקת-האש בתעלה; והשנייה - פעולת טרור פחדנית, שכל גבורתה - גניבת מכונת, כל מגמתה - לפגוע ללא הבחנה באזרחים שלווים, וכל תפקדה לרוע שנאה בין יהודים וערבים. כי הרי רק נבערים מדעת יכולים להאמין שבדרך זו יסיטו אותנו, ולו גם כהוא-זה, מדרךנו.

ודרכנו היא בדרה: - עלינו לאמץ את כל כוחותינו - ואנו עושים זאת - כדי להיות מוכנים בכל עת תמיד להגיב במכת-נגד מוחצת נגד כל נסיון של חידוש המלחמה נגדנו. עלינו להמשיך ולשכלל בהתמדה את דרכי הגנתנו על הגבולות, שם הגנו עומדים כעת, ולהכביד עלי-ידי פעולות יזומות שלנו על המשך ההתגרות בנו בקווי הפסקת-האש. עלינו להגביר את מלחמתנו נגד קבוצות הטרור הערביות, כשאנו זוכרים תמיד שהמפלה הגדולה ביותר שאנו עשויים להנחיל להן, בנוסף על המלחמה הישירה נגדן, הרי זה קיומם והעמקתם של היחסים התקינים בינינו לבין הישוב הערבי בשטחים המוחזקים. עלינו להמשיך ולהיאבק - על אפו ועל חמתו של הטרור הזה - על השלום, כאשר אחת הנקודות הקובעות במערכה הזאת ואחד המנופים המכריעים בה, היא מדיניותנו בשטחים הללו.

אנו חיים בתקופה, בה ייקבע לאורך-ימים עתידו של עמנו. זוהי תקופה טראגית בסכנות המתלוות אליה,

בשטחים. קשרים אלה יהוו תשתית לתנאים החדשים של הווי יהודי-ערבי.

דובר כאן על כך שאנו צריכים לחפש יזמים ערביים בשטחים. לצערי, אינני יודע היכן נמצא אותם. איפה היו הללו עד עכשיו מדוע לא יזמו עד כה מפעלי פיתוח, כאשר שכר-העבודה היה גמוך ואפשרויות הסחר הבין-לאומי של ירדן מפתות? חוששני שיהיה קשה למצוא אותם. אבל יש יזמים אחרים, יהודים ולא-יהודים, גם בארץ וגם בארצות חוץ. אם חוששים בעלי עסקים ביהודה ובשומרון, ובעזה, לעשות עסקים עם משקי-עים ישראלים - ייתכן שנוכל למצוא למשקיעים הישראליים תחליף, על-ידי שנביא לשם בעלי הון מארצות אחרות, אם מדינת ישראל תיתן להשקעות אלה גיבוי כלכלי וערבות לסיכון.

ביכלתנו לפתח מיבצע פיתוח גדול ורב-ממדים, כתשובה לאחרורי המלחמה מעבר לגבול וכמענה להסתנה של אירגוני החבלה.

אבל יבואו היזמים ממוקם שיבואו - כוחות טכניים ומומחים ודאי אינם מצויים בשטחים עצמם. את אלה אנחנו צריכים לגייס בסיסמה של שירות מקצועי למען השלום, "חיל לשלום יהודי-ערבי", - סיסמה שיכולה להצית את הדמיון של יהודים ולא-יהודים, אשר יבואו לשרת כאן במפעלי פיתוח שאנחנו נפעל להקמתם באותם אזורים שיישארו עוד לאורך-ימים, כנראה, בפיקו-חנו ובביקורת שלנו.

אני שואל: היכן החינוך המקצועי המוגבר לאוכי-לוסיה הערבית? מדוע אין אנחנו מקיימים שם קורסים לפועלים ומומחים, ולבעלי מקצוע? יקבלו נא שם אימון מקצועי נגרים, מסגרים, שרברבים ובעלי-מקצוע אחרים, אנשים שיכולים להרוויח את פרנסתם, שאינם חייבים להישאר במחנות פליטים, שיכולים למצוא תעסוקה בעזה, בשכם, ואולי גם במקום אחר אם הם רוצים בכך, מחוץ לתחום שליטתה של ישראל. יעסקו צעירי הערבים בלימוד מקצועי, ולא יתפתו לפיתויי אירגוני החבלה. אתגר גדול הוא, שביכלתנו לפתחו. זוהי קריאה לרצון טוב, שהיא בשליטתנו ובכוחנו.

אבל פיתוח מדעי וטכנולוגי, גברתי היושבת-ראש, דרוש לנו לא רק בשטחים. הוא דרוש לנו וחיוני גם בתחומה של ישראל כולה. כאן עלי להצביע על בעיות המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, אשר לדאבו-ננו הן בעיות חמורות ורציניות ביותר.

נתפרסם לאחרונה הדין-וחשבון של הפרופסור קצ'לסקי, אבל לא משענו עדיין מה בדתה של הממשלה לעשות כדי לבצע את ההמלצות. בינתיים המצב עגום. במשך שנים לא פעלו הרשויות של המועצה בהרכב הדרוש, ואף לא מנגנונה המדעי. "המועצה לא קשרה לעבודה סדירה מספר רצוי של מדענים, זו אחת הסיבות העיקריות לכך שהיא לא כבשה לעצמה מעמד של יחידת מטה בתחום המחקר השימושי והפיתוח הטכנולוגי, כפי שהועידו לה". המשפט הזה שקראתי, חברי הכנסת, הוא מתוך דין-וחשבון מבקר המדינה. זאת איננה ביקורת של עתון אופוזיציוני; זוהי הביקורת המוסמכת ביותר שיש במדינת ישראל. ותשובת שר האוצר על הביקורת הזאת, על הדין-וחשבון מס' 19, היתה הודאה באשמה.

שהגנו חיים כעת. גבולות הפסקת האש היו לגבולות אש מתמדת. עלינו להשיב מלחמה שערה, ואף הלום במרכזי העצבים וההתארגנות של המתנכלים לשלומה של ישראל. עלינו להיות מוכנים בכל עת תמיד לסכנת המלחמה הגדולה. עמנו הוכיח את כוונתו הבטחונית לפני מלחמת ששת הימים. הוא גם מוכן היום לכל מבחן. ערגותו מדורבנת יום יום על-ידי ההתנכלויות בנו, הקרבות בגבולות, הישגי התגוננותו וקרבותיו. ורצוי היה שלא נמרוט את עצבי עמנו, לצורך או שלא לצורך, בנבואות המשתנות כל יום שני ושלישי, על מועד פרוץ המלחמה הזאת. נבואות אלו משרתות הכל, רק לא את כוח-עמידתו של הישוב, כוח שהוא יקר לנו היום מכל. אכן, עלינו לאמץ את כל כוחותינו כדי להבטיח את בטחונו של המדינה. אך תוך כדי קיום המתח הבטחוני אסור לנו להניח אף לרגע את העיקר - את המאבק על השלום.

שלום יש לו משמעות אחת בלבד - שלום עם מדינות ערב אשר סביבנו. ואין איש יודע מתי יבוא המערכה עליה לא רק בטחונית ולא רק מדינית. מאחר שבתחום שלטונה של מדינת ישראל - בשטחים המוחזקים - יושבים כיום כמיליון ערבים, הרי המלחמה על השלום היא כיום גם חברתית-ציבורית וגם משקית לכללית. כי הנעשה בשטחים יקרב אלינו או ירחיק מאתנו את יום השלום. המדיניות בשטחים המוחזקים הפכה להיות כיום אחד מענייניה המרכזיים של הממשלה ושל ראש הממשלה, האחראית המדינית זו. ולדבר אחד יש להתייחס כאן בכל התוקף - לכל נסיון להעמיד את המדינה בפני עובדות אשר תקבענה את עתידנו מבלי שיהיה ביכולתנו להשפיע על תקינה ומהותה של ההתפתחות הזאת. כאן, יותר מאשר בכל תחום אחר, יש לעשות הכל מתוך מחשבה תחילה.

הנני משתמש במושג "שטחים מוחזקים" לא כדי להרגיז את מישהו כי אם כדי להבליט ולחזור ולהבליט, שמי שטוען שכמצפן למדיניותו חייבת לשמש הסיסמה של "אף לא שעל אדמה", מי שאומר שאנו גישאר בכל תנאי לעמוד על אותם הגבולות שאנו ניצבים שם היום - אומר שאין כל סיכוי למשא-ומתן, ואין כל עתיד לשלום. הדיבור על הנסיגה לפני השלום, ולו גם משעל אדמה אחד, הוא התנכלות בעתידנו והזמנה למלחמה חדשה בתנאים גרועים יותר מאשר מלחמת ששת הימים, אך הדיבור על השלום בלי כוונת לנסיגה לגבולות בטוחים, מוכרים ומוסכמים, הוא דיבור שטוחני הוא היפוכו: - לא לשלום כי אם למצב של מלחמה מתמדת. יכול להיות ששליטי ערב יכריחונו לכך. אז נעמוד כולנו במבחן הזה, ונחפש פתרונות - פתרונות סבוכים ומסוכנים - לבעיות חיוני המדיניים-בטחוניים. אבל עד אז עלינו לעשות הכל למען הגיע לשלום אמתי. וכאמור, אחד ממנופי הפעולה היעילים ביותר בתחום זה הוא - מדיניותו בשטחים המוחזקים.

לא מגמת הסימוח או השילוב חייבת להדריכנו בפעולתנו זו, כי אם החובה הפשוטה של הממשלה, שהיא כיום האחראית היחידה לקיומם התקין של החיים בשטחים אלה ולהתפתחותם.

עלינו לנצל את הזמן אשר בידנו כדי להוכיח להמוני הערבים אשר תחת שלטוננו, ובאמצעותם - לעולם הערבי כולו, שאפשר וניתן להיות אתנו בשלום;

ומפלאה-משיחית בסיכוייה. ואין כלל להתפלא שבת-קופה כזאת, כאשר העם ניצב יום יום על פרשת דרכים, וכל אחת מהכרעותיו עשויה לקבוע את גורל עתידו - מעמיק בו הוויכוח ומתבלטים חילוקי-הדעות לגבי הדרך בה עלינו לצעד לקראת העתיד הזה. בתקופה כזאת אין מנוס מוויכוחים נוקבים ומהכרעות ברורות כאשר המצב מחייב זאת. אך חומרמה של התקופה מחייבת את כולנו לנסות תמיד למצות עד תום כל קורטוב של שותפות הקיימת בינינו, כדי לעמוד ככל האפשר מלוכדים יותר מול פני הסכנות.

חיי הנצח של עמנו בנויים חוליות חוליות של חיי שעה. ויש ועתידה וקיומה של כל השרשרת, שרשרת הזהב של חיינו הלאומיים, נקבעים על-ידי יכלתנו לחשל במשותף את אחת החוליות החולפות. אין ספק שהתנגדותנו המלוכדת, של כולנו, חוץ מכמה יוצאי-דופן כאן, נסיון לא ארבע המעצמות לקבוע את גורלנו המדיני, קבעה לא במעט את תוצאות הנסיון הזה עד כה. המתכוונים להתנכל לנו למדו לדעת שאין לשבור אותנו על נקלה; הידידים למדו יותר להתחשב עם עמדותינו והבנתנו אנו את דמותו של השלום ועתידו.

עמידה משותפת זו לא באה ולא יכלה לבוא על חשבון טשטוש הוויכוח בתוכנו, אף לגבי המערכה הזאת עצמה. הנה היו שטענו שיש להחרים לחלוטין את הדיון הזה של ארבע המעצמות, כדי שלא נקבל על עצמנו כל אחריות לגבי תוצאותיו האפשריות. היו שתבעו להמשיך בדיון תקיף, אבל יזידותי, עם ארצות-הברית, תוך הבלטה מתמדת שאנו שוללים את כל המהלך הזה. ונצחונה של הדעה השנייה הוא אשר תרם תרומה רבה להצלחתנו במערכה זו עד כה. ויש לברך את ראש הממשלה, על אשר היא המשיכה בדו-שיח זה באו-מין, בתוקף מוסרי ובתבונה רבה בהיותה באנגליה, כאשר פסלו של בוויין בכניסה למקום הדו-שיח מוכיח לה את המורשה המורכבת של הידידות האנגלית, ודווקא של אנגליה הפועלית, המסתיימת לעתים כה קרובות בהפק-רת נענינו. והכל כמובן מתוך דאגה לעתידנו.

וכשם שהננו מעוניינים בתקופה זו למצות כל קורטוב של שותפות אפשרית בינינו, כך הגנו מעוניינים שלא להניח לוויכוח המוכרח בינינו להתגלגל במדרון הריב בין קמצא ובר-קמצא, ריב אשר באשמתו הרב בית-המקדש. ואכן גם בימינו מאיימת עלינו הסכנה הזאת. מאיימת עלינו הסכנה שוויכוח, שהוא נוקב וטרגי במהותו, יהיה לפאדסה טרגית-קומית המלבה שגאת אחים-חינם, משפילה את קרנה של מדינת ישראל בעולם, חותרת תחת מאבקה של ישראל על שלום שיש עמו בטחון, שלום בו מובטח עתידה של ישראל כמדינה יהודית ריבונית, המקבצת את גלויות עמנו ומצילה אותן מהשמדה ושמד.

כונתי לאותו נסיון-נפל, חסר טעם ורציונות, נסיון של כביכול-התנחלות בהר גריזים, כשכל תכנו תעמולה קולנית וחסרת-אחריות. הכל היה כאן נלעג. אף - מצורת ההתארגנות ועד להתנחלות המדומה. הכל לא שמץ של חיוב, אף לא קורטוב של דאגה לבטחונו של המדינה. הוויכוח הנוקב על עתידו ודמותו של השלום נהפך כאן לשערויה קטנה, שעוררה בפנים רק לעג ובחץ שימשה רק את אויביה של ישראל. אין איש יודע כמה זמן יוטל עלינו לחיות כפי

60 אלף פועלים יהיו אלה 10-15 אלף פועלים, והכמות נהפכת כאן בהכרח לאיכות חדשה. אני יודע שאם מצב זה יתמיד זמן רב, ילך ויעמיק עיתוף הפעולה המשקי בינינו. זאת יודע גם הצד השני שמעבר לגבול, והוא יהיה חייב להביא זאת בחשבון, אם אין הוא רוצה לאחד את המועד ולהיות האחראי להתהוותה של מציאות חדשה לחלוטין בגדה.

כחלק בלתי-נפרד מן הפעולה הזאת הנני רואה את הצעדים הראשונים לפתרון שאלת הפליטים. אני יודע ששאלה זאת הבוא על פתרונה דק בבוא השלום ובמסגרת מאמצי כל מדינות האיזור, כשירשאל תורמת לכך את תרומתה ומוסדות בין-לאומיים משתפים עצמם בכך. אבל אין כלל להקטין את הערך הגדול, הממשי והתעמולתי-המחנך, של נסיונו זה, אשר יפגין כלפי העולם כולו שהשאלה הזאת ניתנת לפתרון, ורק הרצון הרע - רצונם של שליטי ערב - לנצל את סבלם של הפליטים, במלחמה נגד ישראל, הוא אשר הפריע בעד פתרונו עד כה. תהיה זאת גם תרומה גדולה לחיסול מקורות השנאה נגדנו ולצמצום מקורות הניקיה של הטרור הערבי. ושמתחי לשמע הודעתה של ראש הממשלה, כי אכן הננו מתכננים ומתכוננים לנסיון זה. ויהיה בכך משום תרומה רבת-ערך למאבקנו על השלום.

היו"ר ד. נצר :

רשות הייבוא לחברת הכנסת וילנר, ואחריו לחברת הכנסת כהנא.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

כבוד הישיבת-ראש, כנסת נכבדה. הציבור מוצף אינפורמציה כוזבת על המצב. בעתונות, ברדיו ובטל-וויזיה, בהופעות שרים ומגהיגי מפלגות, ומדירים יאוש ואולת-ידי. מתארים את השלום כמקסם-שווא; קוראים להשלים עם המצב של הרג הדדי; קוראים להתכונן למלחמה הבאה.

המשך המצב הקיים מטיל נטל כלכלי כבד מנשוא על הפועלים והמוני העם, מביא להעלאת מסים ומחירי רים, מביא להתקפה על זכויות העמלים ועל החירויות הדמוקרטיות. מולך המלחמה והכיבוש דורש יום-יום דמים, תרתי משמע.

לציבור אומרים: אין ברירה אחרת. הערבים אינם מוכנים להשלים עם עצם קיומנו. אחת מטרםם - להשמידנו.

באחת מהופעותיה אמרה ראש הממשלה כי יסוד הסכסוך אינו השטחים הכבושים אלא אי-רצון הערבים להשלים עם קיומנו, אך באותו זמן מכריזה ראש הממשלה ומכריזים שרים אחרים, כי אף תמורת שלום לא נחזיר את כל השטחים. מה היא איפוא, האמת? היש סיכוי ריאלי לשלום בין ישראל לבין המדינות הערביות? על כך אנו עונים ב"ה"מ מוחלט. כן.

רבותי, קיימת אפשרות ריאלית להגיע לשלום ואף לשלום יציב. ורצוני להדגיש בכל לשון של הדגשה: קיימת עתה שעת כושר היסטורית לפתרון פוליטי של המשבר ולהסדר שלום יציב של הסיכסוך הישראלי-ערבי...

דוד כהן (המערך, עבודה-מפ"ם) :

בין הערבים ובין רכ"ת, שאתה עומד בראשו.

שיתוף-פעולה יהודי-ערבי עשוי להיות חיובי ורב-ערך לשני הצדדים, ושניתן לבנות את חייהם אף בימי השלטון הצבאי שלנו, תוך חירות מירבית, כבוד לחייהם הלא-מיים ואי-התערבות פוגעת מצדנו בהם.

עלינו לקיים, על אף כל הסיכון הכרוך בכך, את מדיניות "הגשרים הפתוחים" כסימן-היכר לכך, שאיננו רוצים להפריד בין תושבי הגדה והעולם הערבי; איננו רוצים לפגוע בחירות התפתחותם הלאומית והתרבותית, והננו חותרים לכך שגשרים אלה ייפתחו גם בינינו - מדינת ישראל והעולם הערבי כולו.

אי-אפשר להתעלם מכך, שמאז פרוס שלטונה של ישראל על השטחים המוחזקים, נעשו הם ושטחה של ישראל כלים שלובים שאין להפריד ביניהם. אך הבעיה היא, מה יהיו כיוונה ומהותה של הזרימה ביניהם, ומה תהייה ההנחיות לפיהן נרצה לכוון את הזרימה הזאת. לדעתי הן שתיים:

א. אנו רוצים להבטיח עד כלות כל האפשרויות וכל הסיכויים את האפשרות של השלום. הווה אומר, עלינו לשלול כל נסיון גלוי או מוסווה לספח את השטחים או לשלבם בחיינו בצורה כזאת, ששילוב זה יהיה זהה עם סיפוח של ממש. עלינו לשלול את הדבר, כי הוא יהיה זהה עם סתימת הגולל על השלום בדורנו.

ב. אנו רוצים בקיומה של מדינה יהודית שמהותה והתפתחותה לא יסתאבו על-ידי קיום חובתנו זו של דאגה לפיתוחם ולביסוסם של חיי ההמונים הערביים בשטחים.

רק אם נהיה נאמנים לעמדתנו זו, נמצא את דרכנו הנכונה בסבך הבעיות הניצבות מולנו.

בגדה וברצועות עזה קיים עורף בידיים עובדות. המשק הישראלי סובל מחוסר יציים עובדות. והפתרון הקל, לכאורה, הרי זה לפתוח את שערי המדינה לדווחה בפני זרם הולך וגדל של עובדים זולים ובלתי-מאורגנים. וכך יימצאו שני הצדדים נשכרים, ואף תלך ותעמיק השותפות והאחוזה היהודית-ערבית. אין זה אלא היפוכה של האמת. דבר זה מוכרח להביא לידי עיוות חיינו המשקיים והלאומיים בכלל. כבר היום הולכים ונשמטים מידנו ענפי מלאכה ועבודה שלמים. אין כל סיבה שלא יחדור הדבר גם לחקלאות. ובהצמצם היסוד החקלאי של קיומנו, ילך ויצטמק בהכרח יסוד קיומנו הלאומי-העצמאי. הדבר הזה מוכרח להביא לידי ירידת המתח של הקידמה המדינית והטכנולוגית בתעשייה שלנו. כי להרבה ממצוקותיה יימצא פתרון בעבודה הבלתי-מאורגנת והזולה.

החלוקה לנותני-העבודה, מפקחים ומנהלים יהודיים, ופועלים ערביים, מזה - לא תרבה אחר-כך, כי אם תעמיק זרות. כי במקום שם נפגשים ומתמוזגים הניגוד הלאומי והניצול המעמדי - שם נהפכת הפגישה הלאומית תמיד למקור של שנאה ואיבה. בניגוד לדרך זו, עלינו לכוון את מאמצינו לקידום המשקי של השטחים המוחזקים עצמם על-ידי עבודות ציבוריות, פיתוח המלאכה, קידום החקלאות וסיוע לקידומה ולהתפתחותה של התעשייה. פעולה זו היא אשר תרבה הבנה בינינו לבין האוכלוסייה הערבית ותפגע בשרשי הזרות. גם אז עוד יגיעו אלפי פועלים ערביים מן השטחים וייקלטו בתוך המשק שלנו. אבל במקום 50 -

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (וילנר, הכהן, כהן, נצר, האונגר, עוזיאל, צימרמן) —

גדעון האונגר (המפלגה הליברלית העצמאית):
מי סיפר לך זאת?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
— הדדית חשובה לטובת קידום השלום.

דוד הכהן (המערך, עבודה—מפ"ם):
שיפרסמו זאת.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
האמת היא כי ההצעות הסובייטיות הן לטובת ישראל לא פחות משהן לטובת העמים הערביים.

גם לפני הקמת המדינה הראתה הגברת גולדה מאיר אי-הבנה פוליטית אלמנטרית, כאשר התנגדה לשיתוף ברית-המועצות בפתרון השאלה הארץ-ישראלית.

במה המדובר עכשיו? בשיחות הללו מדובר בכינון שלום יציב באזורנו. המדובר איננו בחזרה אל הסכם שביתת-הנשק או אל סידור ארעי אחד. ברית-המועצות פועלת למען שלום יציב באזורנו. מצרים וירדן הודיעו על נכונותן לשלום קבע כזה עם ישראל. השלום יושתת על ביצוע מלא של החלטת מועצת הבטחון. מדובר על הסכם כולל, לפיו יתחיל הביצוע לאחר שיוגדרו כל נקודות ההסכם, בלי מוקדם וכלי מאוחר. מדובר על נסיגה מכל השטחים הכבושים בהתאם להחלטת מועצת הבטחון, הקובעת כי לא יהיו יתרונות טריטוריאליים כתוצאה מן המלחמה. מדובר על הבטחת זכות קיומן של כל המדינות באזור, לרבות ישראל, בגבולות מוכרים ובטוחים. מדובר על ביטול מצב הלוחמה בין ישראל לבין המדינות הערביות והוצאת המלחמה והשימוש בכוח מתחום היחסים הישראליים-ערביים בדרך קבע.

ברוך עוזיאל (גח"ל):
ולשם כך הטנקים הרוסיים החדשים לערבים.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
הקשיבו לתכנית האמיתית.

ברוך עוזיאל (גח"ל):
נשק, נשק, טנקים, שלום.

(חבר-הכנסת מ. ארם קורא קריאת-ביניים)

הי"ד ד. נצר:
חבר-הכנסת ארם, אל תפריע לנואם.

ברוך עוזיאל (גח"ל):
ענה לי על הנשק, על הנשק שרוסייה מספקת.

הי"ד ד. נצר:
חבר-הכנסת עוזיאל...

ברוך עוזיאל (גח"ל):
אני רוצה לדעת על הנשק.

הי"ד ד. נצר:
יש לחבר-הכנסת וילנר רשות דיבור, ואני מבקשת להקשיב, או לא להקשיב, מכל מקום — להירגע.

צבי צימרמן (גח"ל):
זה מה שהוא רוצה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
משלחתנו חזרה זה עתה מן הכנס הבין-לאומי של המפלגות הקומוניסטיות, שהתקיים במוסקבה, ומפגישה עם המזכיר הכללי של המפלגה הסובייטית, ברז'ניב.

דוד הכהן (המערך, עבודה—מפ"ם):
פאשיסט. ברז'ניב פאשיסט.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אתה פאשיסט מחוצף. דרך-ארץ בפני ברית-המועצות. הודות לברית-המועצות אנו חיים וקיימת מדינת ישראל.

דוד הכהן (המערך, עבודה—מפ"ם):
הוא פאשיסט.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
מחוצף אחד. פאשיסט אתה.

דוד הכהן (המערך, עבודה—מפ"ם):
המשטר פאשיסטי והוא פאשיסט.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
דרך-ארץ בפני ראש המפלגה הקומוניסטית הסובייטית. הסובייטים הצילו אותך, הצילו את העם היהודי. אינך ראוי להיות יושב-ראש ועדת החוץ והבטחון של הכנסת. מחוצף אחד. תתבייש לך כך לדבר.

דוד הכהן (המערך, עבודה—מפ"ם):
אין לי מה להתבייש. אני מצטער שגולתי מזומן.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
בושה וחרפה שאיש כזה עומד בראש ועדת החוץ והבטחון.

דוד הכהן (המערך, עבודה—מפ"ם):
על מצחך הבושה.

מנחם כהן (המערך, עבודה—מפ"ם):
בוגד, אין לך זכות קיום במדינה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
מצבכם קשה, עצביכם מרוטים.

הי"ד ד. נצר:

חברי הכנסת, יותן לחבר-הכנסת וילנר, במסגרת הזמן שהוקצב לו, להגיד את דבריו, ואנו מצויים להקשיב להם בסבלנות. לחברי הכנסת שידברו אחריו, אם יהיה להם מה להשיב — ישיבו.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
רצוני להגיד לכנסת — ודרכה לפועלים, לנוער ולכל עם ישראל — כי האינפורמציה המתפרסמת בארץ, בכתב ובעל-פה, ובכלל זה האינפורמציה שמסרה היום בכנסת ראש הממשלה, על שיחות ארבע המעצמות, על השיחות האמריקניות-הסובייטיות, על תוצאות ביקורו של שר החוץ הסובייטי גרומיקו בקהיר, על טיבן של ההצעות הסובייטיות האחרונות — כי כל האינפורמציה הזאת היא דואינפורמציה, כדי להטעות את דעת-הקהל.

האמת היא כי חלה התקדמות בשיחות המעצמות, האמת היא כי שיחות גרומיקו-נאצר הוכתרו בהצלחה והושגה הסכמה —

חוברת ל"ב, ישיבה ת"כ

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (כהן-צידון, נצר, וילנר, ארם, האזנר, מאיר, חזן) —

שלמה כהן-צידון (גח"ל) :

הבר-הכנסת ארם, אנחנו משרתים אותם.

היו"ר ד. נצר :

הבר-הכנסת וילנר מגיע לסיום דבריו.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

מדובר בתכנית על חופש שיט לישראל, הן במצרי טיראן והן בתעלת סואץ, ועל פתרון צודק של בעיית הפליטים הערביים. כן מדובר על הצבת כוחות האו"ם באזורנו.

(הבר-הכנסת מ. ארם קורא קריאת-ביניים)

שלמה כהן-צידון (גח"ל) :

משה, אתה לא היית בהתחלה.

משה ארם (המערך, עבודה-מפ"ם) :

מספיק לי. אני מכיר את זה.

היו"ר ד. נצר :

דברים ביניכם?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

הדברים האלה, שהם האמת, יגיעו לעם. הצעקות שלכם לא יועילו.

מדובר בערבות ארבע המעצמות ומועצת הבטחון. על כל היסודות האלה יש הסכמת מוסקבה ויש הסכמת קהיר.

צורת המשא-ומתן לא תהיה מכשול, רבותי, מהרגע שממשלת ישראל תיתן הסכמתה לביצועה המלא של החלטת מועצת הבטחון.

מה מפריע, איפוא, למציאת פתרון פוליטי למשבר באזורנו ולכינון שלום יציב בין ישראל לבין המדינות הערביות? — המכשול העיקרי היום הוא בתביעה של ממשלת ישראל לסיפוחים טריטוריאליים, במדיניות הלאומית של יצירת עובדות מוגמרות מצד הממשלה בשטחים הכבושים. אין ספק שחוגים אמריקניים, מערב-גרמניים ובריטיים מסויימים מעודדים את המדיניות הזאת. הם עושים זאת לא מתוך אהבת ישראל, אלא מתוך חשבונות אנוכיים אימפריאליסטיים באזורנו.

על מדיניותה של הממשלה מוכיחות גם החלטות של ועידת המיליונרים, שנסתיימה אתמול, בדבר הקמת מפעלים כלכליים בשטחים הכבושים והכרות ניציג הממשלה בוועידת המיליונרים, כי הממשלה מוכנה להשתתף ב-50% מהשקעות המיליונרים בשטחים הכבושים, שים, בצורת מילואים, ובנוסף לכך לתת ערובה פוליטית. החלטות כאלו אינן מוכיחות על חתימה לפתרון פוליטי ולשלום.

היו"ר ד. נצר :

עליך לסיים.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

הפריעו לי.

היו"ר ד. נצר :

הוספתי לך על הזמן.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

הפריעו לי. אנו בטוחים כי כאשר יידע הציבור את האמת, כאשר יידע שאפשר להגיע עכשיו לשלום, לחיי בטחון, להפסקת שפיכות-הדמים, ולהסרת סיוט המלחמה מעל לראשינו, אם אך נסתלק ממדיניות הסיפוחים הטריטוריאליים, כי אז רבים מאוד יתקוממו נגד מדיניות הממשלה ויתבעו את ביצוע החלטת מועצת הבטחון, המכשולים העיקריים לשלום הם איפוא ברורים. הם בשאיפת ממשלת ישראל לסיפוחים טריטוריאליים ולחיסול הזכויות הלאומיות של העם הערבי הפלשתינאי. באמרנו זאת איננו מתעלמים כלל מכך, שגם בעולם הערבי קיימת מגמה קיצונית, שאיננה משלימה עם עצם קיומה של מדינת ישראל.

(קריאות : ה, ה, ה.)

נגד מגמה זו, השובינית, יש להיאבק ללא פשרה. מדיניותה הכיבושית והסיפוחיסטית של הממשלה מזינה בעלי מגמה זו בעולם הערבי, המשתמשים גם בשיטות מאבק פסולות כמו זו של הפעלת מכונת תופת בקרב אוכלוסיה אזרחית בתל-אביב, פעולה שאנו מוקי-עים אותה.

גדעון האזנר (המפלגה הליברלית העצמאית) :

כמה זה יפה.

שלמה כהן-צידון (גח"ל) :

כל הכבוד.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

ממשלת ישראל מבצעת פעולות מצדה נגד אוכלוסייה ערבית אזרחית ונגד מטרות אזרחיות בשטחים הכבושים ומעבר להם בירדן ובמצרים, ואנו מגנים פעולות אלה.

גברתי היושבת-ראש, הדברים רציניים מדי ולא נחליט עליהם בצעקות. מזעזע הוא לשמוע את סילוף העובדות, והרי אני יודע את העובדות. מזעזע לשמוע את סילוף העובדות האינפורמטיביות.

ראש הממשלה ג. מאיר :

זה נכון.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

ואת המסקנה המסולפת שאין סיכוי לשלום, הדואיני-פורמציה היא מכוונת. רוצים שהעם לא יידע שיש סיכוי ריאלי לשלום.

היו"ר ד. נצר :

עליך לסיים.

יעקב חזן (המערך, עבודה-מפ"ם) :

אינך מאמין אף לא למלה אחת שאתה אומר.

היו"ר ד. נצר :

אני רואה שאתה מתחיל את הנאום. אני מבקשת לסיים.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

הבטחת בטחון, שלום, ריבונות לישראל, חופש שיט, ביטול הלוחמה, כל אלה הם חלק בלתי-נפרד מאותו

של הרובע היהודי. ואנו מוסיפים לתבוע שמירה זו. היו קיימים שם מוסדות שהוקמו על-ידי יהודי העולם כולו, מוסדות תורה וחסד שהצטופפו בהם יהודים שהקיר-בה למקום מקדשנו היתה תוכן חייהם. ומתוך התחשבות בקדושת המקום ובאופיו המיוחד אנו תובעים להבא לשמור על איכלוסה של העיר העתיקה על-ידי יהודים ומוסדות שידעו לשמור על רציפותו ההיסטורית של המ-קום ועל קיומו.

אביא רק דוגמה אחת או שתיים. האם הקירבה לכותל צריכה לשמש מקום לבית הסופר, אשר במציאות שלנו איננו יכול להניח, לצערי, שיישמרו שם כללי הקדושה ההכרחיים במקום? האם לא היה מן הנכון להקצות מקום כזה למוסד תורני, למוסד למחקר תורני? האם בתי-מחסה שהוקמו מתרומות של יהודים בבתי-כנסת ושל אמהות יהודיות שתרמו תרומתן קודש לפני הדלקת נרות בערבי שבתות - האם בתי-מחסה אלה צריכים לשמש אכסניית נוער? או שמא מן הנכון היה להעמידם לרשות ישיבת הכותל לדוגמה, שקמה ברובע היהודי בעיר העתיקה וכעת נכנסה לוויכוחים על כי צר להם המקום מול ישיבת פורת-יוסף, שהיתה קיימת רבות בשנים במקום ומחדשת בו את נעוריה?

נראה לי כי היה מן הנכון להקדיש יתר תשומת-לב לצביונה ולאופיה של העיר העתיקה כשאנו מיעדים שם מבנים למוסדות ואף לאישים, כדי לשמור על צביו-נה של העיר העתיקה ועל קרבתה למקום המקדש. בהמשך דברי אתבע גם בשטחים אחרים רצון טוב והתחשבות באוכלוסיה שקדשי הדת נר לרגלה.

גנה, דובר כאן על מוסדות מתקר. יבורכו כולם על פעולתם החשובה לפיתוח הארץ. אבל יש מוסד מתקר אחד שבגלל צביונו הדתי אינו זוכה לתמיכה ולהתחשבות בו. הפרופסור לב, אחד הפיסיקאים בעלי שם עולמי הפו-על בקרבנו, הקים מכון טכנולוגי על-פי ההלכה לפת-רון בעיות המתעוררות בתעשייה בקשר לשבת. ואין כל ספק שעל-ידי ניצול הטכנולוגיה ניתן לעשות רבות כדי למנוע חילול שבת בתעשייה. הגברת גולדה מאיר, אני זוכר עדיין היאך לפני שנים רבות התרענב בשבת על "הטרקטור הארוך" המפריע את ניצולה של שבת להתרוממות הרוח והנפש. למה לא תופנה תשומת-לב מתאימה למתן אפשרות לכל יהודי לעבוד בכל מפעל תעשייתי? למה ייסגרו מפעלים בפני יהודים שומרי תורה, ולמה לא תינתן זכות שווה לכל יהודי, אף לזה המתיימר להיות לא-דתי, לעשות שבתו שבת ולא חול? מכון טכנולוגי זה יכול להיות לברכה רבה למדינה כולה. אבל קצת תשומת-לב נחוצה כדי לעודדו ולאפשר לו פעולה.

ומכאן למרכז לדמוגרפיה. בטבת שנה זו, כלומר: זה למעלה מחצי שנה, הנוחה על שולחן הכנסת חוברת התקציב הלאומי. הוקדשו שם מלים אחדות לבעיית עידוד הילודה, ונאמר שם: (א) יופעלו תמריצים לעידוד הילודה על-ידי שיפור תנאי דיור למשפחות מרובות-ילדים. כן ייבדקו אמצעים נוספים. אחרי (א) זו לא באה ה(ב). אבל יתרה מזו. לא שמענו גם היום בסקירת ראש הממשלה מה נעשה ב-(א). מה הם התמריצים שניתנו באמת? היאך הם יתייגו מפי השמועה שמעת שלמשפחה מרובת-ילדים מציעים הלוואה בתנאים שאיננה יכולה לעמוד בהם - הלוואה

הסדר שלום-קבע שממשלת ברית-המועצות פועלת לטו-בתו, ושהיא שכנעה לטובתו גורמים ערביים חשובים, בכלל זה ממשלות.

היו"ר ד. נצר:

חבר-הכנסת וילנר, עליך לסיים.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אני רוצה לסיים בזה, שאם הממשלה תיתן ידה לביצועה המלא של החלטת מועצת הבטחון, כי אז ישתנה מצבה של ישראל לטובה מן היסוד. אזי ייווצרו גם התנאים לחידוש היחסים הדיפלומטיים עם ברית-המועצות ומדינות סוציאליסטיות אחרות. מדינת ישראל תצא נשכרת מכך מכל הבחינות. לעומת זאת, המשכת המדיניות העיקשת הנוכחית של הממשלה אין לה כל סיכוי להצלחה, כשם שאין בה כל צדק, והיא עלולה לה-ביא להחמצת האפשרות ההיסטורית שנוצרה להשגת הש-לום, עלולה להביא לחידודות חמורה במצב, ובסופו של דבר עלולה להסב נזק רציני לאינטרסים היסודיים של ישראל.

אנו מציעים לחברי הכנסת לנטוש את דרך ההתנ-שאות הלאומנית, את התחיות בין המפלגות והקבוצות הפוליטיות השונות בהכרזות סיפוחיטיות וקיצוניות. האחריות הלאומית, טובת ישראל ובטחונה, עניין הש-לום הישראלי-ערבי, תובעים מאתנו להיאחו בשתי ידינו בהזדמנות ההיסטורית הקיימת עתה להשגת שלום יציב. למטרה זו נפעל בכל כוחנו. מושיטים אנו יד לכל הכוחות בעם, ללא הבדל השקפה פוליטית והשתייכות מפלגתית, למען מאבק משותף לימושו הסיכוי הגדול שנוצר לכינון שלום ברי-קיימא בין ישראל והמדינות הערביות להשגת השלום, בו כה מעוניין עמנו.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כהנא, ואחריו לחבר-הכנסת הכהן.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. ההיקף הרב של העניינים, הקשורים במשרד ראש הממשלה ובתפקידיה של ראש הממשלה, מאלצני לדלג על עניני מדיניות-החוץ והבטחון שנדונו לאחרונה לא פעם בכנסת, ואשר לא הגענו במצבם לשינויים מרחיקי לכת התובעים התייחסות חדשה אליהם.

גם נאוונו של קדמי לא חידש כלום בדברים ששמ-עתי ממנו מיום פרוץ מלחמת ששת הימים. ולכן - על עניינים אחרים.

ראש הממשלה דיברה על איכלוסה של ירושלים. לצערי, עלי לחזור לדברים שנאמרו בעניין בעבר ושעו-דם אקטואליים היום. לא הרגשנו עדיין את התווזה שקי-ווינו להרגיש. עדיין מורח ירושלים מרוקנת מבניה. נכון הוא שהיה ויש תיכנון. נכון הוא שהיה ויש בניין. אבל כל אלה אינם שווים את האיכלוס הממשי. הובטחו לנו כמה פעמים בעבר הבטחות מרחיקות לכת בעניין, אלא שעדיין לא בוצעו. ונדמה לי שאחרי פעולה של שנתיים ומעלה של עי רשות לתבוע שגורא פירות ממש-יים לאיכלוסה של מורח ירושלים על-ידי יהודים.

ומכאן - לאיכלוסה של העיר העתיקה. דיברה ראש הממשלה על שמירה על אופיו וצביונו המיוחד

בסך 5,000 לירות, ב-11% ריבית. האם זהו עידוד הילדה שעליו אנחנו מדברים זה שנים?

לאמיתו של דבר - שנים בודקים, שנים חוקרים, ומן הבדיקות לא יצא עדיין כלום. לעומת זה, ידועים לנו האומדנים על שלושים עד חמשים אלף הפלות מלאכותיות לשנה במדינת ישראל הקטנה. הגינולוג ד"ר זלצברג הזהיר לאחורנה - והוא לא היה הראשון שעשה זאת - מפני הפלות אלו, גם מפני שסכנה בהן לבריאות האשה. ואני שואל: מה נעשה בקשר לשמי-רת החוק האוסר הפלות כאלו? מה נעשה להסברת הסכנה הכרוכה בהן? חושב אני שכל העניינים שנגעתי בהם משמשים דוגמה היאך השתבשות על התייחסות לבעיות הדת מצד הממשלה קלקלה את השורה.

הגיון, טובת האינטרס הלאומי, התחשבות בציבור כולו או בחלקו, תובעים גישה אחרת לבעיות. רק פחד שמא יפורשו הדברים כהתחשבות בדתיים ובעיותיהם מסלף את הגישה.

וכשאני דן במשרד ראש הממשלה - רצוני לתבוע שינוי יחס לבעיות הדת מצד הממשלה. כי ההתייחסות הקיימת כיום מעיבה על יחסים בציבור, והדברים נוגעים לדעתי לראש הממשלה ותובעים שיפור ותיקון. התיביעה היא שראש הממשלה תקדיש את תשומת-לבה לשאלה, על אף הבעיות המרובות שבוחאי דאגתה נתונה להן.

שאלת היחסים בציבור היא שאלה חשובה ביותר, ולדעתי יש ליתן לה את תשומת-הלב הראויה. הנני עושה זאת גם מתוך ששמתי לב לדברים שאמרה ראש הממשלה בקשר להחלטה על הפעלת הטלוויזיה בשבת. אני חושב שבקבלת החלטה בעניין זה כעת, ללא כל צורך וללא כל דחיפות, גם לידים של התובעים הפעלה זו, היתה התגרות גלויה בציבור הדתי. ראש הממשלה ניסתה בדבריה להפיג מן המרירות שליוותה החלטה זו, ועל כן ברשותי לפנות אליה גם כעת.

יחדע אני שיש בעיות קשות וחמורות במדינה הזאת. אנו נאבקים על קיומנו. אבל מאבק זה על קיומנו קשור גם במהותנו ובדמותנו. כל הזמן אנו מעלים על נס את המוראל הגבוה שלנו. בהסוגות דברים עד להערך האמת, בעקיפת החוק, בזלזול בחוק ובזלזול בחלק נכבד מן הציבור, לא נבנה את המדינה - אלא חלילה נגרדם להחלשתה.

חזר זה עתה חבר-הכנסת בן-גוריון ממסעו בארצות אמריקה הלטינית. הוא התרשם שם מן החינוך היהודי-די. והוא קבע יחד עם נא, כפי שנמסר בעתונות - בצער, שנחלש כוחה של הדת.

גם אני, לצערי, ביקרתי במדינות שכאלה. וגם אני ראיתי את החינוך היהודי ותהיתי קצת על קנקנו. ישבתי עם תלמידים, מורים ומנהלים. ולצערי הרב נוכחתי לדעת מה קלוש חינוך זה, מה מעטים הערכים היהודיים שהוא מנחיל, ואינני מדבר מבחינה דתית, אלא אף מבחינה לאומית. יש סוג של מוסדות המגנה ערכים יציבים - החינוך הדתי, לצערי, היקפו קטן.

אבל אל יבוא אדם ויאמר שבצעיר הוא קובע החלשת כוחה של הדת. הרי זו תוצאה של פעולה משך עשרות בשנים שרבים היו שותפים לה - עד לביטוי שהדת היא אופיום לעם, עד לידי התהדרות שמצאו לקיומו של העם היהודי תחליף במקומה של התורה.

לדעתי, יש מקום להרהורים רבים בעניין זה גם מצד אלה אשר עובד מקור חיים גם של העם היהודי. ולחם הנה כלפיו, כלפי הדורשים זה עם טובת העם עלי-ידי התייחסות מתאימה לקדשי האומה, צריכה להיות מופנית, לדעתי, גם דאגת הממשלה כולה ובראשה ראש הממשלה.

זה מתפקדה של ממשלה יהודית.

בסך 5,000 לירות, ב-11% ריבית. האם זהו עידוד הילדה שעליו אנחנו מדברים זה שנים?

לאמיתו של דבר - שנים בודקים, שנים חוקרים, ומן הבדיקות לא יצא עדיין כלום. לעומת זה, ידועים לנו האומדנים על שלושים עד חמשים אלף הפלות מלאכותיות לשנה במדינת ישראל הקטנה. הגינולוג ד"ר זלצברג הזהיר לאחורנה - והוא לא היה הראשון שעשה זאת - מפני הפלות אלו, גם מפני שסכנה בהן לבריאות האשה. ואני שואל: מה נעשה בקשר לשמי-רת החוק האוסר הפלות כאלו? מה נעשה להסברת הסכנה הכרוכה בהן? חושב אני שכל העניינים שנגעתי בהם משמשים דוגמה היאך השתבשות על התייחסות לבעיות הדת מצד הממשלה קלקלה את השורה.

הגיון, טובת האינטרס הלאומי, התחשבות בציבור כולו או בחלקו, תובעים גישה אחרת לבעיות. רק פחד שמא יפורשו הדברים כהתחשבות בדתיים ובעיותיהם מסלף את הגישה.

וכשאני דן במשרד ראש הממשלה - רצוני לתבוע שינוי יחס לבעיות הדת מצד הממשלה. כי ההתייחסות הקיימת כיום מעיבה על יחסים בציבור, והדברים נוגעים לדעתי לראש הממשלה ותובעים שיפור ותיקון. התיביעה היא שראש הממשלה תקדיש את תשומת-לבה לשאלה, על אף הבעיות המרובות שבוחאי דאגתה נתונה להן.

שאלת היחסים בציבור היא שאלה חשובה ביותר, ולדעתי יש ליתן לה את תשומת-הלב הראויה. הנני עושה זאת גם מתוך ששמתי לב לדברים שאמרה ראש הממשלה בקשר להחלטה על הפעלת הטלוויזיה בשבת. אני חושב שבקבלת החלטה בעניין זה כעת, ללא כל צורך וללא כל דחיפות, גם לידים של התובעים הפעלה זו, היתה התגרות גלויה בציבור הדתי. ראש הממשלה ניסתה בדבריה להפיג מן המרירות שליוותה החלטה זו, ועל כן ברשותי לפנות אליה גם כעת.

יסלחו לי חברי הכנסת אם אחזור לנושא שכבר נדון פעמים מספר, אך לא אוכל לשתוק בו. מוחי איננו תופש, וחושבי שלא בגלל עומק המושג או קוצר-דעתי של המשיג אינני יכול לתפוש, היאך ייתכן שבמדינה סדירה האמונה לשמור על חוק, המשווה כלפי החוק קטן וגדול - ועברו לכאורה במשך שנים מאות עבירות על החוק, והעבריינים לכאורה לא ייתבעו לדין. אני שואל שאלה פשוטה: האם מפני שהדתיים תובעים תיקון הדבר, האם מפני שגם מבחינה דתית יש כאן פגיעה - הותרה הרצועה? כמה זמן, יורשה לי לשאול, הקדישה הממשלה בישיבותיה למימצא זה של מבקר המדינה, שמאות מקרים של ייתוחי מתים נעשו בניגוד לחוק, ונעברה כאן עבירה של בזיון המת? האם הסיקה הממשלה מסקנותיה בעניין זה כלפי שר הבריאות האחראי לדבר? והאם שר המשטרה, אשר אף הוא עלי-ידי המשי-טרך קשור לבזיון חוק זה, הסב תשומת-לבו מרוב עיסוקיו לעניין, העמיד את המשטרה על משמעותו של החוק והסיק מסקנות מן הזלזול בחוק?

כאן נשאלת שאלה נוספת היאך יתחנכו האזרחים במדינה לאזרחות טובה? הרי כאן סימן בולט שאפשר לצפצץ על חוק בלי שתוסק מסקנה כלשהי מן הדבר.

וכשהותרה הרצועה, הותרה.

לפני שישה חודשים הועבר לוועדת השירותים הצי-

הי"ד נצר:

רשות הייבור לחבר-הכנסת דוד הכהן, ואחריו לחבר-הכנסת אבנרי.

דוד הכהן (המעורר, עבודה-מ"פ):

גברתי היישוב-ראש, כנסת נכבדה. בקריאות-ביניים כלפי חברי-הכנסת וילנר כיניתי את ברז'נייב פשיסט. עלי לומר שזה צורם גם אזני. מעולם לא הייתי חושב שאומר דבר מעין זה על איזה שהוא מנהיג סובייטי. על העם הסובייטי איני אומר דבר חמור כל-כך גם עכשיו. איני יכול להתעלם מן העובדה שאותה, חברי-הכנסת וילנר היהודי, מצאת עכשיו לנכון ללכת לברז'נייב, אתה כיהודי. היו תקופות שהלכנו גם אנו לפשיסטים. עשינו זאת כדי להציל יהודים, ולא רק להציל יהודים. ייתכן שלו היה ניתן לנו לגשת אליו בתקופה מסוימת, בתחילת שליטתו, למען המטרה הקדושה של הצלת יהודים, היינו הולכים גם להיטלר. למוסוליני ודאי הלכנו. אבל יש תקופה שאי-אפשר להתעלם ממנה.

מה זה משטר פשיסטי? מה אתה מספר לי שהציל יהודים? ממי הצילו האם הצילו הן אין אפשרות לערוך ברוסיה הסובייטית מחקר היסטורי ולראות אם הציל יהודים או הפקיד יהודים או סייע להתשדה.

אם הציל, מהיטלר הציל. את נתיניו הנאמנים הציל. פראנקו פשיסט לדעתך ולדעתי, וכבעל-ברית של היטלר הציל יהודים, ועד היום הוא מציל יהודים בדרך מן הדרכים. מה הגדולה הזאת, "הציל יהודים"? על כך הוא ראו להתרד?

האם ייתכן שחברי-הכנסת וילנר היהודי לא יקרא - כפי שאני קורא - את הכרכים של העתונות הרוסית? הם מונחים בחדרי, לא ציטטות נבחרות אלא כל מה שנדפס על היהודים ברוסיה. זו עתונות אנטישמית, שפירט ל"שטיירמר" לא הדפסו בעתונות דברי שקר ובלע אנטישמיים זומים בגרמניה של היטלר. במדינה של ברז'נייב הכל מותר והכל מודרך על-ידו. הכתמת הציונות בבלוש אנטישמי גרוע ביותר - זו המצאה סובייטית הבולטת במיוחד.

מה זה משטר פשיסטי? מי המציא את המונח הזה? משמעותו ברורה: זוהי דיקטטורה, שלטון של אישיות או קבוצה מצומצמת ללא מתחרים, משטרה השאית, דיכוי האופוזיציה, רדיפת מיעוטים, הבלטת מיעוטים שיש צורך להבליט אותם, והעדר חירויות אלמנטריות בחברה, בספרות ובאמנות, זאת הסיסמה של רוסיה הסובייטית עכשיו בשם הקומוניזם כביכול. לא העם הרוסי מכונה בפי כעם פשיסטי, ואני משטער שגאלצתי לומר זאת. מי מדרוך את האנטישמיים הערביים עכשיו? מי מפיץ את סילוף הציונות ותעמולת הוועה על חיינו ומלחמתנו? הגרמנים? הכפילים הנאצים שיושבים בקהיר? האומנם חברי-הכנסת וילנר איננו יודע זאת?

שמענו דין-וחשבון של ראש הממשלה וקראנו את הדיווחים הנרחבים, הן בעתונות שלנו והן בעתו-נות האנגלית, על הדי הסברה האנושית, היהודית, הישראלית שלה באנגליה. אני רוצה לומר כמה משפטים על נסיעתה הצפויה לארצות-הברית. אינני צריך להדריך את ראש הממשלה בהפועותיה. יכלתה בתחום זה כבר הוכחה, לא רק מזמן כהונתה כראש ממשלה אלא גם כשרת החוץ. עלינו להסביר שאכן צדקה תחיתנו לגבי שיחות השתיים והארבע. כל טיטות השכם בין ארצות-

לא מקרה הוא שבכל הזדמנות, ובדג הגבוה ביותר, הם מדגישים שהמלה האחרונה ביחסינו עם הערבים, על כל הסדר, נתונה לערבים. לפי הוראות הערבים יהיו הם מוכנים להפסיק מיד, אם תהיינה הוראות כאלו, כל משא-ומתן של השתיים או הארבע, ואם אינם מפסיקים, הרי יש לערבים אינטרס שהמשא-ומתן ינותיים לא ייפסק. וכאשר אני אומר: ערבים, אני מתכוון לא רק לנאצר. הן קיימים גם סוריה ועיראק ואלג'יר ואירגוני "פתח" למיניהם. הם מדברים באותה שפה. הם מדברים בשם נאצר, ונאצר מדבר בשמם. הם הכריזו לא פעם ששום יתור אינו בא בחשבון אם לא יובטחו זכויות העם הפלשתינאי, והדוברים של העם הפלשתינאי מוכרים לנו. הם מבליטים את תכניתם בלא כחל ובלא שרק: היסול מדינת ישראל.

האמריקאים מוכרחים להודות ששיחות הארבע - וראש הממשלה הבלטוה זאת לא פעם בשיחותיה באנגליה - שיחררו את הערבים מכל מחשבה שעליהם חלה החובה לדאוג להסדר אתנו.

הסובייטים לא היססו להפסיק משא-ומתן בכל עת אם יהיה זה רצונו של נאצר. איננו יכול להבין מדוע לא תכרו ארצות-הברית על זכות זו לעצמה לאחר שקבעה את עמדתה בשיחות, שלא יכולה להיות סטייה מעקרו-נות מסוימים של השכם חווי בינינו ובין הערבים אשר ייתם כדת וכדין, ושלא תהיה כל נסיגה לחקית כל עוד לא יוגשם כל הסעיפים המבוקשה אחת, ושלא יסתמקו בהכרזות מעורפלות על אי-לוחמה וכדומה שבביכול הכרוי ברז'נייב עצמו באזוני של חברי-הכנסת וילנר.

אני תוהה: כיצד הזניחו ארצות-הברית ובעלי-בריתה באירופה, מתוך כמיהתם לשלום, כל פעולה נוכח הכוננות הרוסית לחזירה לאזור שלנו? הדבר הזה בולט עכשיו בכל העתונות העולמית. פניה של רוסיה הוא לא רק לכיבושים מדיניים באזור שלנו ולהשפעה על העמים הערביים היושבים בו, אלא יש לה אינטרס גלובלי אימפריאליסטי באזור כצומת דרכים למפרץ הפרסי, מזרח אפריקה, הודו וסין. ולגבינו - המצב הסובייטיים רוצים ליצור הוא המצב שגרם למלחמה לפני שנתיים.

נדמה לי שמותר לא לאמריקאים להעו ולומר: מספיק ודי בהמשכת משא-ומתן יוצא-דופן זה, ואין טעם לדרוך במקום אחד. לאומה גדולה כעם האמריקני מותר לומר זאת, מה טעם להתעלם מאי-כנותם של הרוסים?

החשש למלחמה - וזאת מתוך דאגה לנו - לא יפוג כתוצאה מהמשא-ומתן, ואין כל מקום לחרדה מהה-פגזות והפשיטות המסחריות ופעולות ה"פתח". לא זה הגורם למלחמה ולסכנה לשלום העולם. רק העדר שלום

הערבים לשלום נגיע גם לטריטוריה. השלום דרוש למען הבטחת קיום המדינה, ושינויים טריטוריאליים - כדי לשלום זה לא יופר. אבל כל עוד אין כל שלום באופק, אין תזוזה משום טריטוריה. אין לי כל ספק - על כל פנים, שוב אני מתבסס על הנסיון הצנוע שלי - שהסברה זו מקובלת ומובנת מול הסיסמאות על שלמות הארץ ועל זכויות היסטוריות, דברים טובים ויקרים לי מאוד, אבל בעולם שהוא עולמנו כיום אינם כל-כך מובנים ומקובלים.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנרי, ואחריו לחבר הכנסת מיקוניס.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. בביקורה בבריטניה השיגה ראש הממשלה הישג חשוב. כפי שקבעה היא עצמה, הצליחה להבהיר לחלוטין את הניגודים החותכים הקיימים בין ממשלתה לממשלת לונדון. על כך קשה לברך אותה. בעוד חודש תבקר ראש הממשלה בארצות-הברית. יש מקום להנחה, שההישג העיקרי שלה שם יהיה להבהיר לחלוטין את הניגודים החותכים בין ממשלתה ובין ממשלת וושינגטון.

יש אנשים המפיקים הנאה וסיפוק מבדידותנו הגוברת והולכת. יש אנשים המודדים את הצלחתה של מדיניות במספר הידידים הנהפכים ללא-ידידים, ובמספר הלא-ידידים הנהפכים לאויבים. לפי מודד זה הולכת ממשלת הגברת מאיר מחיל אל חיל - ועוד ידה נטויה.

כבוד היושבת-ראש, לפני שמונה שבועות האשימה אותי ראש הממשלה בהאשמות חמורות, הטיחה בפני מלים כדרבנות - כדרכה בקודש - וחלקה באופן קיצוני על יחסי ליזמת השלום של ארבע המעצמות. בעקבות ויכוח זה ראיתי חובה לעצמי לנסוע בעצמי לניו-יורק ולושינגטון, להיוועד אישית עם כל המנהלים יומה זו מטעם ארצות-הברית ובריטניה, כדי שאוכל לבוא אל הכנסת ואל הצביור כשבפי הערכות מוסמכות ומעודכנות. שוחחתי ארוכות, בין השאר, עם ראשי ממשלות ארצות-הברית ובריטניה באו"ם, השר צ'רלס יוסט והשר לורד קארדון, המנהלים את שיחות ארבע המעצמות באו"ם. שוחחתי עם הצוות האחראי בבית הלבן לענייני מזרח התיכון, מטעם יועץ הנשיא ניכסון, הנרי קיסינג'ר, ועם סגן שר-החוץ יוסף סיקסו, המנהל את שיחות שתי המעצמות.

אחרי כל השיחות האלה גברה בלבי אי-ההבנה - ואולי יש לומר: הפליאה והתדהמה - כלפי עמדת ממשלת ישראל, כפי שהתבטאה גם בדבריה של ראש הממשלה היום. עמדה זו כלפי יזמת המעצמות אין בה הגיון, אין בה הערכה נכונה, אין בה תבונה מדינית. ראש הממשלה אומרת, שהמתיחות הצבאית גברה בעקבות שיחות אלה. האין זה נכון יותר לומר את ההיפך, שהתגברות המתיחות הצבאית והמדינית, ואפישת כל התקוות להגיע לשלום בדרך אחרת - הן שהולידו את יזמת המעצמות?

בהזדמנויות קודמות אמרה ראש הממשלה, שיש זמת המעצמות פגעה בשליחותו של השגריר יארינג. אני שמח שלא חזרה היום על טענה זו, הנובלת בגיחונו. במשך שנה וחצי לא הזיז השגריר יארינג את הצדדים

אצלנו מסכן את השלום בעולם, וגם זאת אמרה ראש הממשלה לא פעם ובביטויים קולניים בשיחותיה באנגליה, והיא חייבת לחזור על כך בכל פעם בכל שיחה שתערוך בארצות-הברית. אין ספק שנתגבר על ה"פתחים" למיניהם. הכובים על הצלחותיהם יתללו לאוכלוסיה הערבית, קיימים דיווחים נייטרליים למכביר לגילוי אמת זו לדעת-הקהל העולמית. הסכנה איננה לנו, אלא למיגור שליטי ערב, ואנו איננו חייבים לדאוג לשלטונם.

אין זה נכון שהמלחמה הקטנה מתישה את כוחנו. אנו מבכים את הקרבנות של צה"ל והאזרחים - אם אינני טועה, 350 חללים מאז מלחמת ששת הימים - אך זה לא התיש את כוחנו ולא החליש את צה"ל. לאחר מלחמת ששת הימים הולך צה"ל ומשתפר, זו עובדה; העם בישראל, היודע מה צפוי לו, אינו ניתן לדכאון בגלל הקרבנות הכואבים, ופרט לקבוצות בחדות, לא רק של חבר-הכנסת וילנר, אין איש המוכן לסגת מעמדו-תניו המדיניות והצבאיות. עלינו להדגיש ששום שלב או שלבים של מלחמת התשה אינם יכולים להיות גורם ללחצים מדיניים.

האם קשה להוכיח שהשיחות בניו-יורק ובושינגטון הביאו להדעת המצב ולא לשיפור, האם קשה להוכיח שהן לא הביאו כל שיפור במצב? מותר, כמדומני, לראש ממשלת ישראל להדריך את האמריקאים ולומר להם שהמשא-ומתן פטר את הערבים מכל צורך במשא-ומתן ישיר להסדר, ועוד מותר להדריכם כי הזכות להפסיק את המשא-ומתן שמורה לארצות-הברית בדיוק כפי שהיא שמורה לסובייטים, שלמעשה הפסיקו אותו כאשר בפקודת נאצר ויתרו הם על כל שהוסכם כביכול על-ידם לכתחילה, ולא חשוב אם יש לנו הסכמה כלשהי להסכמים אלה.

ועוד מותר לאמריקאים לדעת, שאף אם אין חולקים על ידידותם לנו, אין הם מוסמכים לקבוע מה עלינו לעשות וממה לחדול. שמענו הדים כאלה בדבריה של ראש הממשלה באנגליה.

ועתה, גברתי היושבת-ראש, כמה מלים לגבי ההסבר על הבעיה הטריטוריאלית שלנו. עובדה היא - וכאשר אני אומר: עובדה, כוונתי לעולם גדול, ולהסברה אין סוף - אולם במידה שאני גפגש במפגשים בין-לאומיים, או עם אורחים מחוץ-לארץ במזנון הכנסת ובמקומות אחרים, אני מתרשם באופן ברור כי קיימת התנגדות גם אצל טובי ידידנו לכיבוש טריטוריאלי. ולא נצליח לשכנע אותם בהסברים היסטוריים ואף לא אסטרטגיים.

אולם תביעה לשלום אמת - כפי שמבטאה אותה ראש הממשלה בשיחותיה - מובנת לכל. עוד לא פגשת אחד שיאמר שלא מגיע לנו לחיות במדינתנו בשלום-אמת. אולם העם הערבי אינו מוכן לשלום, כי הוא מורעל בשנאת ישראל. הם פוזחים לחשוב אחרת, אינם מוכשרים לחשוב אחרת, כי הם יזווגים מאנטישמיות, ביחוד אנטישמיות סובייטית. הערבים הצליחו להפוך את אי-המשא-ומתן הישיר לעובדה מדינית. עלינו להפוך את התקפת השלום להתקפה למען הצלת קיום מדינת ישראל. לזה יש הבנה בין-לאומית נרחבת. מכאן תובלט במבחן הזמן מפת הפרטים, ואין כיום כל טעם בתכניות מפורטות לטות לפרטי פרטים. על גבולות, היכן נסוגים והיכן לא נסוגים. העיקר הוא עקרון הקיום מול המטרה ה"קדושה" של כליון שמשמיעים נגדנו הערבים. בגלל סירוב

מני וגמור עמה לוותר על שלום שאין בו סיפוח שטחיים גדולים.

כדי להצדיק את עמדתה, ולטשטש את האמת הפשוטה — שקיימת הבדירה בין שטחים בלי שלום לבין שלום בלי שטחים — מפזרת הממשלה הערכות וידיעות על יזמת המעצמות, שאינן תואמות את המציאות. האמת היא זו: (א) מני וגמור עם ממשלת ניכסון למצות כל אפשרות של הסדר אמריקני-סובייטי במרחב שלנו. אם נחבל בכך, אנו יוצרים סכנה ממשית של התרחקות הרת-סכנות בין ישראל ובין המקור העיקרי לתמיכה מדינית, כלכלית וצבאית לישראל. (ב) בדעת-הקהל האמריקנית גוברת בצורה בולטת וקיצונית הנטייה לנטוש התחייבויות גלובליות. אם תעודר ממשלתנו את הרושם כי ישראל מחבלת בסיכויי השלום בכונה תחילה, כדי להחזיק בשטחים כבושים, עלולות התוצאות להיות הרות שואה בשנים הבאות. (ג) ברית-המועצות פועלת בכל כוחה כדי לשכנע את מצרים לקבל את עיקרי ההצעה האמריקנית, לא מתוך אהבה יתרה אלינו, חלילה, אלא מתוך ראייה מפוכחת של האינטרס הסובייטי. בניגוד להודעות המופצות בישראל, התשובה הסובייטית האחרונה היתה חיובית בעיקרה, וכך נתקבלה בחוגי הממשל האמריקני. אם גברתי ראש-הממשלה צוחקת, יש תהת ידי קטע מה"ישוגג" טון-פוסט", עתון מקורב מאוד לחוגי הממשל בארצות-הברית. הכותרת היא: *U.S. Optimistic Over Changes in Soviet Stance on Mideast*. In Soviet Times. לצערי, לא אני וגם לא את, גברתי ראש הממשלה, איננו יכולים לצטט דברים שנאמרו בשיחות שאינן לפרסום. אבל מה שכתוב בעתון מותר לצטט, ומה שכתוב בעתון תואם, לפי מיטב ידיעתי, את ההערכות בחוגי ממשלת ניכסון, והערכות אלה משמשות בסיס להמשך היממה.

(ד) בצמרת המשטר המצרי יש התרוצצות בין חוגים קיצוניים ובין שואפי הסדר. בווישינגטון מאמינים כי עבד-אל-נאצר הוא בצד המתון. תשובתו לגרמניקו — שוב בניגוד להודעות המופצות בישראל — היתה הסכמה להמשך המשא-ומתן על ההצעות האמריקניות, ותזווה מסויימת לכיוון הרצוי.

אין בטחון ששליט מצרים יוכל בסופו של דבר ללכת בדרך המוצעת על-ידי האמריקאים. הדבר תלוי לא במעט בהצהרות ובמעשים של ממשלת ישראל. הדבר תלוי גם בהלכי-הרוח בעם הפלסטיני ובארגוני הפדאיון. מבחינה זו בוודאי היה קל יותר להגיע להסדר אילו היתה ראש הממשלה משתדלת להגיע לדו-שיח עם מנהיגי העם הפלסטיני בשטחים המוחזקים, לפחות במידה שהיא משתדלת להגיע לדו-שיח עם מנהיגי הגויים. הרי יותר קל ויותר זול לדבר איתם מאשר עם הרולד וילסון ועם הנשיא ניכסון.

ארוני היושב-ראש, יש סכנה איממה שבגלל ההתרוצצות במפלגת העבודה והפרישה האפשרית של חסידיו של הבטחון תגבר בארץ ההתחרות על כתר הקיצוניות, התחרות שאת מחירה ישלם עם ישראל. זוהי ההתחרות שאת סימניה כבר שמענו בוויכוח של היום, כאשר אנשי המפד"ל והליברלים העצמאיים התחרו ביניהם ועם חברי-הכנסת תמיד בקיצוניות של דרישות התנחלות וסיפוח. מה נשאר לחברי-הכנסת תמיד להגיד אחרי

אף במילימטר אחד מעמדתם הנוקשה ביותר. יארינג הוא שביקש את יזמת ארבע המעצמות, והוא מיחה שבעזרתה תתבטלה הצעות העשויות להתקבל על דעת הצדדים ולהחיות את שליחותו.

והעיקר הוא זה: אין שום סתירה בין החלטות הכנסת ובין עמדת ארצות-הברית ובריטניה בשיחות ארבע המעצמות. מני וגמור עם ממשלת ארצות-הברית ועם ממשלת בריטניה להביא לידי משא-ומתן ישיר בין ישראל ובין ממשלות ערב, בשלב מתקדם של השיחות, ולדין חתימת חוזה ישיר והדדי, שלא ייבדל באופן מעשי מחוזה שלום.

כל בר-דעת המעוניין באמת בשלום, ואינו הולך שולל אחד סיסמאות ריקות, ברור לו להלוטין שאחרי תשעים שנות מלחמה בין העולם הערבי לבינו לא יוכל כלל להתכונן משא-ומתן ישיר בלי שיקדם לו משא-ומתן עקיף, שבייא להגדרת עקרונות השלום שניתן להשיגו, תוך התייעצות עם הצדדים הלוחמים ועל דעתם. זוהי בדיוק כוונת ארבע המעצמות, או לפחות שתים מהן. מה פסול בכך?

ראש הממשלה אמרה היום שאחת מארבע המעצמות, ברית-המועצות, פועלת כשליחת הממשלה המצרית. זה נכון. אך האם זה פוסל את היזמה או להיפך? אם בכלל רוצים להגיע לשלום עם מצרים, צריך שביזמה תשורף מעצמה הנחנית מאמון המצרים. הרי כל הכוונה היא לנהל שיחות שבהן באים בדברים ביניהם ידידי ישראל, מצד אחד, וידידי מצרים וידידי ירדן ולבנון, מאידך גיסא.

כבוד היושבת-ראש, רצוני להעלות כאן את השאלה המכרעת, המגלה את חוסר ההגיון הבסיסי בעמדת הממשלה. אני רוצה לשאול את ראש הממשלה פנים אל פנים ובכל הפשטות: גברתי, האם את מאמינה שמנהיג מצרים יכול או רוצה להגיע בדרך זו למשא-ומתן ישיר ולחוזה הדדי? אם אינך מאמינה — והרי את אומרת וחוזרת שאינך מאמינה —, מה ההגיון המדיני בשלילת יזמת המעצמות מצדנו? אם את בטוחה ששום דבר לא ייצא מיזמה זו, בגלל סירוב המצרים, מה טעם בכריית תהום בינינו ובין אחרוני ידידנו בעולם, הרואים ביוזמה זו פתח להצלה ודרך להצלת שלומם ושלומו העולמי?

אם, לעומת זאת, את מאמינה כי יש סיכוי סביר ששליט מצרים יקבל — בסופו של דבר, ואחרי תמרונים שונים — את "עיסקת החבילה" האמריקנית, זאת אומרת שיש סיכויים למשא-ומתן ישיר ולהסכם ישיר, (כפי שהבטיח בשמו המלך חוסיין) — מה היא זכותך המוסרית והמדינית להתנגד לכך ולחבל ביוזמה זו? האם החלטות הכנסת, האם המדיניות המוצהרת שלך, לא היו מחייבות אותך, במקרה זה, לתמוך ביוזמה? כנסת זו סמכה את ידה על החלטות מועצת הבטחון. היא קראה למשא-ומתן ישיר ולחוזה שלום ישיר, בלי להתנות זאת בשום תנאי של סיפוח שטחים.

אני מזמין אותך, גברתי ראש הממשלה, להשיב על שאלה פשוטה זו תשובה פשוטה. אני מעו לומר מראש שתשובה כזאת לא תינתן, כי היא לא תיתכן. מפני שאין בעמדת ממשלתך שום הגיון, אלא אם כן

שנחשוב כי יש מקום לסתום את הגולל על הסיכויים לשינוי של המצב הנתון. לנוכח אמת אכזרית זו, אין גם המדיניות הישראלית פטורה מלעשות מאמצים גדולים וגדלים כדי לגול את האנן הכבדה הרובצת על-פי הבאר של השלום.

מצד שני, אין כל אפשרות לציין עד היום תוצאה חיובית כל-שהיא מהתייעצויות ארבע המעצמות ושתי המעצמות. אם נביא בחשבון את תשובת ברית-המועצות לארצות-הברית, לאחר ביקור גרומיקו במצרים, ואת סעיפי ההצעות האמריקניות עצמם, הרי תוכן אווירת הפסימיות השוררת בקרב המעצמות האלה לאחד חודשים ארוכים של התייעצויות. אין אנו יודעים אם עוסקות המעצמות רק בבעיית המשבר הישראלי-ערבי, אך גם אם זה כך, הרי הוכח בינתיים כי התייעצויותיהן אינן יכולות לשמש תחליף למשא-ומתן בכל צורה שהיא ולהסכמי שלום בין ישראל לערב.

דעתנו היתה ונשארה, כי תפקידן של המעצמות האלה הוא לקרב את הצדדים - הישראלי והערבי - אל הידברות ומשא-ומתן. אך אם תסכמנה ביניהן על הצעות וצעדים שאינם עולים בקנה אחד עם אינטרס השלום, שהוא האינטרס של העמים משני עברי קווי הפסקת-האש, הרי רק דחיה תקיפה תהא יאה להן. יש להצטער שלא רק המעצמות הגדולות חושבות כי הן יכולות לכפות פתרון עלינו ועל שכנינו, אלא שגם המדינה הערבית הגדולה - מצרים - חיה באשליה כי ארצות-הברית במיוחד תצליח לכפות על ישראל "הסדר" דים" הנוגדים את האינטרסים הלאומיים שלנו.

הנסיין הוכיח ויזקיף להוכיח, כי שום לחץ של הפגזות אלה ואחרות מן הצד הערבי בקווי הפסקת-האש כלפי המעצמות, או כלפי ישראל, לא יוכל למלא את מקומו של הכורח להגיע לשלום עם ישראל. "אל תבטחו בנדיבים" - גם ישראל וגם הארצות השכנות חייבות להחדיר לעצמן תודעה זו.

חברי הכנסת, לא פעם הסתכנתו לומר - ואני חוזר על כך - כי האחריות העיקרית להעדר שלום באזור חלה על אלה הכוחות השליטים במתנה הערבי, הדבקים בהחלטות ועידת חרטום. אחריות לא מעטה רובצת על המעצמות הגדולות, המצויות ומתערבות בענייני ארצות המזרח התיכון. אך אין זאת אומרת כי אפשר לפטור מכל אחריות את ממשלת ישראל. אין זאת אומרת שאם ממשלת ישראל זורשת במפגיע לפתור את הסכסוך בדרך משא-ומתן והסכם שלום, הרי אין להצביע על סטיות במעשיה ובמחדליה מדרשה זו.

לדעתנו, כאשר קיבלה הממשלה את החלטת מועצת הבטחון מה-22 בנובמבר 1967, שכל שופרות התעמולה הערביות והסובייטיות מכחישים זאת, שישיראל לא קיבלה את החלטה הזאת; כאשר הממשלה קיבלה את החלטה הזאת, תוך דחיית הפירוש הערבי-סובייטי השירודותי, היה עליה להכריז קבל עולם כולו, לא רק שבלא שלום אין נסיגה מקווי הפסקת-האש, אלא גם שעם שבירת הסרבנות הערבית לשלום היא תהא מוכנה לסגת אל גבולות מוכרים וסדורים, שיוסכם עליהם בין שני הצדדים במסגרת הסדיר השלום והבטחון - וכך לפתור ביחד את כל יתר הבעיות על בסיס אותה החלטה. אין זאת אמונה מיסטית בניסוח, אלא צו של תבונה, שהיה מעמיד את הצד הערבי במצב של דפנסיבה, ואת

הדברים ששמענו מפי חברי-הכנסת האוונרזי ומה ההבדל שנתר בין השר בגין לבין חברי-הכנסת רפאל?

אנו מרימים את קולנו נגד סכנה זו, וקוראים לכל שוחרי השלום בישראל להתלכד ולהקים סכר בפני נחשולי השוביניזם והסיפוחים.

הי"ד ד. נצר:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת מיקוניס.

שמואל מיקוניס (מק"י):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני מודה ומתוודה בכל הענווה כי אינני מדבר בשם כל אישיות שליטה שהיא, לא במוסקבה ולא בניו-יורק; אני מדבר מן המצפה הישראלי בלבד, ממצפה האינטרסים הלאומיים והאמיתיים של ישראל.

לא מקרה הוא שהדיון על פעולות משרד ראש הממשלה נהפך בעיקרו לדיון מדיני, המשולב באלמנטים בטחוניים. המצב חייב זאת: המצב בקווי הפסקת-האש הפולטים אש והמצב בקווי המדיניות הנמצאות במצב של קדחת.

למען הבהירות והאובייקטיביות אנסה להסיט הצדה הערכות שונות, אינפורמציה ודואינפורמציה שונה בארץ ובחוץ-לארץ, הנובעות לא מן המצוי אלא מן הרצוי. אין לקבל כקנה-מידה להערכות ולתחויות אינטרסים פרוטוקולריים של אלה או של אלה, שאינם עולים בקנה אחד עם אינטרס השלום של העמים, הישראלי והערבי, עם ענייניהם החיוניים והצודקים.

גקודת-המוצא שלנו היתה ונשארה - השלום; השלום הצודק והיציב, כלומר - השלום ההכרחי והאפשרי רי בין ישראל לבין הצד הערבי, על יסוד הכרה הדדית בזכויות הלאומיות הצודקות של שניהם. לאחר מלחמת ההצלה הלאומית של ששת הימים, השלום הוא המטרה הראשית של עמנו כולו, ואובייקטיבית - גם של העמים הערביים. עד היום הזה, אף הצד הערבי שקיבל את החלטת מועצת הבטחון לא תרם דבר לעניין השלום. עד היום הזה, על כל פנים, ההתייעצויות בין ארבע המעצמות ושתי המעצמות לא שיפרו במאומה את המצב המדיני-רדי בין ארצות ערב לישראל. עד היום הזה משקל המדיניות הישראלית על כף המאזניים של השלום היה לצערנו-נו מועט מדי. הסרבנות לשלום של הצד הערבי אמנם סייעה לכך, אך לא הצדיקה משקל זה מבחינת האינטרסים של ישראל עצמה.

גם אם נוציא מכלל חשבון, לצורך דיון זה, את הזרמים הערביים הלאומיים וההרפתקניים שאינם בוחלים בכל אמצעי לחימה במטרה לחסל את מדינת ישראל, הרי המטרה הראשית המוצהרת והמדיית של שליטי מצרים וירדן היא אחת ויחידה: נסיגה ישראלית מכל השטחים המוחזקים אל קווי ה-4 ביוני 1967 ללא שלום, ללא משא-ומתן, ללא הכרה בישראל, ללא השלמה עם זכות קיומה של ישראל. כל זה כשלב ראשון, מכיוון שהתשובה של מצרים לשאלון האחרון של השגריר גוגאר יארינג על השאלה: מה הם הגבולות המוכרים והבטוחים לישראל, מתאדר לעצמו - היתה, כי האו"ם קבע את הגבולות בתחילתו משנת 1947... פירוש הדבר כי לא קווי ה-4 ביוני 1967 ואף לא קווי החלוקה משנת 1947 אינם על דעתו, אלא על דעת האו"ם. זוהי אמת אכזרית, אך כזה הוא המצב כיום, מבלי

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (מיקוניס, נצר); שאילתות ותשובות (נצר), י. תמיר, כרמל) —

ועומדות בינינו לבינם, לרבות בעיית שיקום הפליטים הערביים המצויים שם. בבוא השלום הכולל עם הצד הערבי, יקבעו ערביי הגדה המערבית ורצועת עזה את עתיד השטחים האלה לפי הבנתם ולפי אינטרס השלום והשכנות הטובה עם ישראל. גישה כזאת היתה יכולה לתרום תרומה רבה לעתיד היחסים הישראליים-ערביים, היתה יכולה כבר כיום לתרום להוצאת הרוח ממפרשי "אל-פתח" והאפוטורפסים שלהם. הדבר הוא בהישג ידנו, ורע הוא ומוזיק הוא הדבר שאין גטייה לכך בממ"שלה. הוא יכול היה לפרוץ פירצה רצינית בחומת הסרבנות הערבית לשלום.

חברי הכנסת, אנהנו עומדים בשתי רגלינו בחזית ההגנה הלאומית, בכל הנוגע להגנה הצבאית והמדינית על זכויות ישראל, אך לא נרפה מתביעתנו מאת הממ"שלה כי תמצא את הדרך לשילוב הכוננות ההגנתית במיתקפת שלום, והמביאה בחשבון את הזכויות החוקיות של שני הצדדים בסכסוך הישראלי-הערבי.

הביקורת שלנו על מעשים ומחדלים שונים של הממשלה בסוגיה הישראלית-ערבית מכוונת למטרה אחת, והיא: שיפורו ותיווקו של מעמד מדינת ישראל במערכת הכבדה על תשונה וריבונותה.

הי"ר ד. נצר:

סיום הדיון על פעולות משרד ראש הממשלה ותשובת ראש הממשלה — ביום ג' הבא.

ג. שאילתות ותשובות

הי"ר ד. נצר:

הכנסת תעבור לשמיעת תשובת שרים לשאלתות.

1. הגנה על מכוניות המיוצרות בארץ

חבר הכנסת י. תמיר שאל את שר התחבורה ביום כ"ה בטבת תשכ"ט (15 בינואר 1969):

סקציית סוכני בתי-חרושת לאוטומובילים (ליד לשכת המסחר בתל-אביב-יפו), המייבאים רכב נוסעים ואחר לארץ, שלחה ב-26 לדצמבר 1969 תזכיר למר ש. בר-זאב, המנהל הכללי של משרד התחבורה ויושב-ראש ועדת הרכב העליונה. בתזכיר זה נאמר, שההגנה בסכום של 3,600 ל"י בקירוב למכונית "אסקורט" המורכבת בנצרת (מול מכונית דומה המיובאת) גורמת לשורה של עיוותים וביניהם: 1. אין בהרכבה חסכון במטבע חוץ; 2. אין בתעשייה זו פוטנציאל תעסוקתי המצדיק הגנה בסך 3,600 ל"י לפחות; 3. מוניתין "אסקורט" או "טרוי" מף המורכבות בישראל כשלעצמן מהווה הגנה נאותה; 4. האוצר מאבד הכנסות רבות ללא הצדקה; 5. נוצר נזק קוונים ושוק שחור ברשיונות רכישת המכוניות — ומשל-מים בעד רשיון כזה 1,500 לירות; 6. בעלי רכב משומש מפסידים מערכו ללא הצדקה; 7. הקטנת פער שנוצר תמנע ניצול האזרח ותעמיד את השוק על תחרות של טיב ומוניטין ולא על הטבות בזכות פטור ממס.

הנני לשאול את כבודו:

1. האם הטענה שאין חסכון כיום בהרכבה מקומית היא נכונה?

2. מהו עתה חסכון כזה לגבי הרכבת "טרוימף" או "אסקורט"?

3. מהו הפוטנציאל התעסוקתי של מפעלי ההרכבה הג"ל במה שקשור למכוניות הג"ל בלבד?

4. האם הוא מצדיק הנחה של 3,600 ל"י?

5. מה הסיבה שבמצב הקיים יש במציאות "שוק שחור של זכויות" ותור לקבל הרכב, והמרכיבים פונים לקוונים לבטל מכירתו?

6. אם הקביעות של הסקציה הג"ל נכונות — האם יחול שינוי בהגנה על מכוניות "אסקורט", ו"טרוימף"?

שר-התחבורה מ. כרמל:

לשאלה 1: הטענה אינה נכונה.

לשאלה 2: החסכון במטבע זר בהרכבת "אסקורט" ו"טרוימף" הוא בין 15% ל-20%.

לשאלה 3: כ-100 איש מועסקים בהרכבת דגמים אלה בשני המפעלים.

לשאלה 4: ההגנה הקיימת של 3,000 ל"י נקבעה כדי לעודד את ההרכבה המקומית ולגונן עליה.

לשאלה 5: חוסר יכולת המפעל לספק את דרישות השוק. אך ידוע לי כי נעשים עתה מאמצים לצמצם את תקופת ההמתנה.

לשאלה 6: אין כוונה לשנות במיסוי הקיים בעתיד הנראה לעין.

חוברת ל"ב, ישיבה ת"כ

— שאלות ותשובות (האונזר, כרמל, י. תמיר, ארבלי-אלמוזלניו, שטרן, אבנרי) —

5. האם נמסרו עתקים מן המחקר לוועד עובדי הנמל, למועצת פועלי אשדוד ולמחלקה לאיגוד מקצועי של ההסתדרות?

6. אם לא, מה היו הסיבות להעלמת ממצאי המחקר מהמוסדות שבתוקף תפקידם מטפלים בכל הקשור ביחסי עבודה בנמל אשדוד?

שר-התחבורה מ. כרמל:
לשאלה 1: לא.

לשאלה 2: החברה לשירות סוציולוגי בע"מ.

לשאלה 3: 12,800 ל"י.

לשאלה 4: כן.

לשאלות 5-6: העתק נמסר לוועדי העובדים בנמל.

5. **שיעורי אגרות הרשיון וכול הבטחון המוטלים על מכוניות ישנות**

חבר-הכנסת מ. ת. שטרן שאל את שר התחבורה ביום כ' באדר תשכ"ט (10 במארס 1969):

אגרות הרשיון וכול הבטחון השנתיים אינם מתחשבים במצבך, ערכן או שנת ייצורן של המכוניות, אלא הם אחידים לפי משקלן בלבד. יוצא, לדוגמה, שמכונית אמריקאית ישנה, שיוצרה לפני 15 שנה ומוצעת בשוק במחיר של 3000 לירות, עולה עד 900 לירות מסים לשנה, זאת אומרת — כ-30% מס שנתי מערך המכוניות. התוצאה היא, בין השאר, שרכוש שנרכש במטבע חוץ יקר המציאות, ואשר יכול היה לשמש עוד שנים את צרכי התחבורה בארץ, יורד לטמיון. זאת מלבד הניזק, וייתכן גם העוול, אשר נגרם הן לבעל המכונית, אם ירצה למכור אותה, והן לקונה, אם יחליט לרכוש אותה.

רצוני לשאול את כבוד השר:

1. מה הוא ההסבר או הנימוק למיסוי הגבוה, המגיע לעשרות אחוזים לשנה, על מכוניות ישנות?

2. האם מדיניות משרד התחבורה היא לעודד, או על כל פנים לאפשר, שימוש במכוניות ישנות ומשומשות, או האם המדיניות היא למנוע, או על כל פנים להקשות, את השימוש בהן?

3. האם יש למשרד התחבורה הצעות לניצול יעיל של מכוניות משומשות, כדי למנוע ביזבז מטבע חוץ על מכוניות חדשות?

שר-התחבורה מ. כרמל:

לשאלה 1: אגרת הרשיון השנתית נגבית מרכב לפי גדלו ולא לפי שנת הייצור שלו.

לשאלות 2, 3: אין מדיניות המשרד לעודד שימוש במכוניות ישנות, בהיות הוצאה למשק, באחזקה, בתיקונים, בחלפים וכו' — יקרה, וכן משום שהדבר הוא בסתירה לצרכי הבטיחות בדרכים.

6. **מינוי מר י. באהר למנהל נמל התעופה בלוד**

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר התחבורה ביום כ"ח באדר תשכ"ט (18 במארס 1969):

"הארץ" של יום 14 במארס 1969 מוסר, כי הנהלת משרד התחבורה הציעה לאחרונה למנות לתפקיד מנהל

2. **שימוש בחלפים מתוצרת הארץ בתעשיית הרכב**

חבר-הכנסת ג. האונזר שאל את שר התחבורה ביום כ"ט בשבט תשכ"ט (17 בפברואר 1969):

התאחדות הרשתני חלפים לכלי-רכב טוענת, כי המפעלים המרכיבים רכב בארץ אינם משתמשים בחלפים מתוצרת ישראל.
שאלותי הן:

1. הנבדקה טענה זו?

2. הנכונה היא?

3. אילו צעדים נקט משרד התחבורה בנדון?

שר-התחבורה מ. כרמל:
לשאלה 1: כן.

לשאלה 2: קיימת הגומה בטענה זו.

לשאלה 3: המשרד מעודד העמקת הייצור של תעשיית הרכב בארץ, דבר המחייב את המפעלים להיוזק לחלפים מתוצרת מקומית. בהווים עם המרכיבים יש סעיפים ברורים בנושא זה.

3. **שימוש בחלפים מתוצרת הארץ בתעשיית הרכב**

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר התחבורה ביום ו' אדר תשכ"ט (24 בפברואר 1969):

מתוך סקר שנערך על-ידי התאחדות הרשתני חלפים לכלי-רכב בין 50 יצרני חלקי-חילוף לרכב החברים בהתאחדות הנ"ל, מסתבר שאין המפעלים המרכיבים רכב בארץ משתמשים בתעשיית החלפים הישראלית.

אי לכך הנני מתכבד לשאול את כבוד השר:

1. היש באפשרות משרד התחבורה לאלץ את המרכיבים להשתמש בחלפים מקומיים?

2. האם קיימת אפשרות להתנות את מתן היתרי הייצור לרכב בארץ בהתחייבות מצד המרכיבים להשתמש בחלפים מקומיים?

שר-התחבורה מ. כרמל:

נא ראה תשובתי שניתנה זה עתה לשאלתה של חבר-הכנסת האונזר באותו עניין.

4. **פרטים על מחקר סוציולוגי שנערך בנמל אשדוד**

חברת-הכנסת ש. ארבלי-אלמוזלניו שאלה את שר התחבורה ביום ו' באדר תשכ"ט (25 בפברואר 1969):

נוכח העובדה שבירורים שונים, שהתקיימו על סיכום סוף העבודה בנמל אשדוד, הוזכרו בהם לא פעם ממצאי מחקר סוציולוגי שנערך בנמל אשדוד ביזמת רשות הנמלים, רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם ממצאי המחקר הזה הובאו לידיעת משרד התחבורה?

2. איזה מוסד ערך את המחקר?

3. כמה שולם על-ידי רשות הנמלים בעד המחקר?

4. האם הובא המחקר לידיעתה של הנהלת רשות הנמלים?

— שאלות ותשובות (אבנרי, כרמל, מיקוניס, ורדיגר, חביבי, י. תמיר) —

נמל התעופה לוד את מר יוסף באהר, שהוא סגן מנהל כללי בכיר במשרד התחבורה.

הנני מבקש לדעת:

1. האם הידיעה דלעיל נכונה?
2. האם עסק מר באהר בעבר בענייני תעופה?
3. האם יש למר באהר ידע מקצועי בניהול נמל תעופה?

ש"ר התחבורה מ. כרמל:

לשאלה 1: ב-11 באפריל 1969 נתמנה מר י. באהר למנהל נמל התעופה לוד.

לשאלה 2: כן. בתוקף תפקידו כסגן מנהל כללי בכיר טיפל בענייני נמל התעופה.

לשאלה 3: מר באהר הומלץ לתפקידו זה על-ידי ועדה בדרג גבוה, שנתמנתה על-ידי נציב שירות המדינה, בה היו גם אנשי תעופה.

7. מיקום מוסכים בחיפה

חבר הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר התחבורה ביום כ"ט באדר תשכ"ט (19 במרס 1969):

קיבלתי תזכיר מאיגוד המוסכים בישראל, המתלונן כי הנהלת עיריית חיפה החליטה שלא לחדש את רשיונותיהם של כ-15 מוסכים הקיימים זה שנים רבות והפועלים בדשיון מטעם משרד התחבורה. כן נמסר באותו תזכיר, כי הנהלת העירייה מתכוונת לפנות את כל המוסכים בעיר מבלי להציע אלטרנטיבה כלשהי לשיקומם של מוסכים אלה.

אי לואת הנני לשאול את כבוד השר:

1. האם ידוע למשרד התחבורה על החלטת עיריית חיפה שלא לחדש את הרשיונות של 15 מוסכים ולפנות את יתר המוסכים מהעיר?

2. האם נעשה הדבר תוך תיאום עם משרד התחבורה ובהסכמת משרד העבודה?

3. מה הסיבה לאי-חידוש הרשיונות למוסכים אלה?

4. האם הוצעה תכנית אלטרנטיבית לבעלי המוסכים הנ"ל כדי לא לנשלם מפגרתם?

ש"ר התחבורה מ. כרמל:

במגע בין משרד התחבורה וראש העיר חיפה הוסכם על הצעת מיקום אלטרנטיבי למוסכים הנ"ל, הנמצאים במקומות לא מתאימים, והעברתם למקומות החדשים.

8. הצעה לערוך מבחנים פסיכוכיניים לנהגי אוטובוסים

חבר הכנסת א. ורדיגר שאל את שר התחבורה ביום א' בניסן תשכ"ט (20 במארס 1969):

"קול ישראל" הקדיש הבוקר, במסגרת התכנית "יום בתחבורה", מקום לראיון עם פסיכולוג שהעלה את הסברה כי תאונות דרכים רבות נגרמות על-ידי נהגי האוטובוסים, ואפשר היה למנוע לא מעטות מהם לו היו נהגי האוטובוסים עוברים מבחנים פסיכוכיניים לפני קבלת הרשיון. איש משטרה, שרואין אף הוא, אישר כי אין עורכים מבחנים כאלה לנהגים, וכן אישר כי לנהגי האוטובוסים חלק נכבד בתאונות הדרכים ברחבי הארץ.

אודה לכבודו אם ישיבי:

1. האם נבדקה פעם האפשרות להעביר לנהגי אוטובוסים מבחנים פסיכוכיניים לפני הוצאת רשיונות הנהיגה?

2. אם נבדק הנושא — מה העלתה הבדיקה; ואם לא — האם מוכן כבוד השר לבדוק נושא זה?

ש"ר התחבורה מ. כרמל:

לשאלה 1: כן, אך לא נמצא אז כי יש הכרח לעשות זאת.

לשאלה 2: העניין נבדק עתה שנית.

9. חידוש הסימון של מעברי חצייה

להולכי-רגל בתל-אביב

חבר הכנסת א. חביבי שאל את שר התחבורה ביום י"ז באייר תשכ"ט (5 במאי 1969):

מזה מספר חודשים בעברי בכביש דרך פתח-תקוה בתל-אביב, בקטע שלידי פסי הרכבת (תחנת דרום), נוכחתי לראות, כי סימני מעברי החצייה ההולכי-רגל על הכביש מחוקים. הולכי-הרגל בקטע זה של הכביש נתונים לסכנון רב.

הנני מבקש מכבוד השר להשיבי:

1. הידוע כבוד השר על כך שסימני מעברי החצייה ההולכי-רגל בקטע האמור מחוקים?

2. איזו ביקורת מופעלת לבדיקת תקינות הסימנים למעברי חצייה?

3. אילו צעדים ינקטו כדי לחדש את הסימון להולכי-רגל בקטע האמור, ומתי?

ש"ר התחבורה מ. כרמל:

עיריית תל-אביב מבצעת כעת עבודות חידוש נרחבות של הצבע בכבישים.

10. אמצעי בטחון למניעת

התנקשויות במטוסים

חבר הכנסת י. תמיר שאל את שר התחבורה ביום י"ז באייר תשכ"ט (5 במאי 1969):

כתב-העת "לוק", היוצא לאור בארצות-הברית ושגל-יונו האחרון גתפרסם זה עתה, מביא ידיעה מפני "מקורות המחבלים הערביים", שלפיה "מטוסי נוסעים ישראלים הם מטרה צבאית לגיטימית" וכי החבלנים ימשיכו בהתקפותיהם.

בקשר לגילוי זה אבקש את השר להשיב בכנסת:

1. מה הם תגובות האיגודים הבין-לאומיים — לאחר הוועידות השונות של אירגוניהם — בקשר להתקפות שבוצעו על מטוסי "אל-על" באתונה ובציריך?

2. כיצד עומדים להבטיח תחבורה אווירית וטיסות בגמלי האוויר בלא חשש להתנכלויות מצד הטורודיסטים?

ש"ר התחבורה מ. כרמל:

לשאלה 1: האיגודים הבין-לאומיים השונים העוסקים בענייני תעופה גינו בחריפות את נסיונות ההתנכלות במטוסים אזרחיים.

לשאלה 2: נקבעו סידורי בטחון למנוע התנכלויות במטוסים, אך מטעמים מובנים איני רואה לאפשרי למסור על כך פרטים.

חבורת ל"ב, ישיבה ת"כ
— שאלות ותשובות (אבנרי, כרמל, נצר, ש. תמיד, י. תמיד, חביבי) —

13. שמירה על נקיין באוטובוסים

חבר-הכנסת י. תמיד שאל את שר התחבורה ביום כ"ה באייר תשכ"ט (13 במאי 1969):

ב-11 במאי 1969, בשעה 5.40, עליתי לאוטובוס "דן" קו 19 (המספר 861) במקום יציאתו בתחנת הרכבת בתל-אביב.

בכניסה ובשטח רצפת האוטובוס היו פזורים ניירות, תלושי כרטיסי נסיעה, קליפות בנות וגרעינים ואף שיי-רי לחם יבש. באוטובוס הורגש ריח מבחיל. המקום, ביחוד ליד תא הנהג, דמה למזבלה זוטא. פניתי לנהג בשאלה: "הכיצד אתה יושב בטבור זוהמה כזאת?"

השיב הנהג: "אין מי שיגקה. הנוסעים מלכלכים. כך הם חונכו."

אבקש את כבוד השר להשיבני:

מה עושה משרד התחבורה למנוע זיהום האוטו-בוסים כפי שתואר לעיל?

שר-התחבורה מ. כרמל:

כל אוטובוס עובר פעמיים בשבוע רחצה יסודית, כן מטאטים אותו פעמיים ביום. אך ייתכן שיש גם הזנ-חה לעתים.

לאחרונה חתמתי על תקנה המטילה ברירת קנס של 50 ל"י במקרה של הפעלת אוטובוס מלוכלך.

14. דרישה לרישוי מוניות לכפר עראבה

חבר-הכנסת א. חביבי שאל את שר התחבורה ביום כ"ו באייר תשכ"ט (14 במאי 1969):

נמסר לי, כי למרות הפניות הגשנות וחוזרות של המועצה המקומית בכפר עראבה לאשר לכפר מספרי מוניות, הואיל ואין בכפר הגדול הזה אף מונית אחת — לא נענתה המועצה.

הנני לשאול את כבוד השר:

המוכן משרד התחבורה לאשר מספרי מוניות לכפר עראבה?

שר-התחבורה מ. כרמל:

העניין נמצא בבדיקה על-ידי המפקח על התעבורה.

15. הרחבת נמל התעופה עטרות

חבר-הכנסת ש. תמיד שאל את שר התחבורה ביום ג' בסיון תשכ"ט (20 במאי 1969):

מיד לאחר מלחמת ששת הימים הוחלט על הפעלתו המורחבת של נמל התעופה עטרות, שליד ירושלים. אולם עד עתה כמעט שאין בעטרות כל תנועה אווירית. זאת ועוד: לא מאושרת ההקצבה הדרושה להרחבת המ-סלול הקיים לשם הפיכת הנמל לבין-לאומי.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם נדונות תכניות להרחבת מסלול נמל התעו-פה בעטרות?

2. אילו תכניות להרחבת התנועה בנמל התעופה עטרות נדונות במשרד התחבורה?

3. האם תותקן תאורה מתאימה לנחיתות לילה בנמל התעופה עטרות?

11. השתתפות האלוף מרדכי הוד בפעולות המועצה הלאומית לתעופה

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר התחבורה ביום י"ז באייר תשכ"ט (5 במאי 1969):

1. ב-12 החודשים האחרונים — מה היה מספר הפעמים שהתכנסה המועצה הלאומית לתעופה?

2. בכמה מבין הישיבות שנערכו נכת האלוף מר-דכי הוד, מחברי המועצה, שהגיש לאחרונה את התפטרותו תו?

3. האם הביא האלוף הוד לידיעת שר התחבורה את גימוקי התפטרותו; ואם הביא, מה היו הגימוקים?

שר-התחבורה מ. כרמל:

לשאלה 1: 6 פעמים.

לשאלה 2: אישית, אף פעם לא, אך נציגיו השתתפו בישיבות המועצה.

לשאלה 3: אין אני רואה עצמי רשאי לעשות פירסום למכתביו של מפקד חיל האוויר.

היו"ר ד. נצר:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אודי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

כבוד השר, התפטרות של אישיות בכירה מתפקיד ממלכתי בכיר — היא עניין פרטי או סודי?

שר-התחבורה מ. כרמל:

אם העניין הוא סודי או לא יחליט מפקד חיל האוויר. אני אינני יכול לתת פירסום למכתבים.

12. אמצעים למניעת ביטול סיורים ועגינות של אניות זרות בנמלי ישראל

חבר-הכנסת ש. תמיד שאל את שר התחבורה ביום י"ח באייר תשכ"ט (6 במאי 1969):

חברת הספנות "פי אנד או" ביטלה עגינת אניותיה בחיפה במסגרת סיורי טיול שיערכו השנה בנמלים שונים בים התיכון, בגלל הקרבות בין ישראל למדינות ערב — מוסר עתון "מעריב", בצטטו את העתון הבריטי "דיילי טלגרף" מיום ו', 2 במאי 1969.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם נכונה חידיעה?

2. האם בוטלו סיורים נוספים על-ידי חברות ספנות זרות בארץ?

3. אילו אמצעי הסברה ננקטים על-ידי משרד התחבורה כדי להביא לאי-ביטולם של סיורים ועגינות של אניות זרות בנמלי ישראל?

שר-התחבורה מ. כרמל:

לשאלה 1: כן.

לשאלה 2: כן.

לשאלה 3: הסברה זו משתלבת בהסברה הכוללת בענייני ישראל, הנעשית על-ידי משרד החוץ.

4. באיזו תכנית תומך משרד התחבורה, מה תקציבה ולוח הזמנים שלה?

שר התחבורה מ. כרמל:

מטעמים בטחוניים הוחלט להמשיך ולהפעיל את שדה דב בתל-אביב. קיימת הצעה לבנות מסלול נחיתה על הים בקרבת החוף בהשקעה משוערת של 30 מיליון ל"י בקירוב. תכנית זאת נמצאת בשלבי בדיקה ראשוניים, כמגע עם עיריית תל-אביב.

בינתיים מופעל שדה התעופה במסלולים הקיימים.

18. פיקוח על טיסת מטוסים אורחיים

חבר הכנסת א. טיאר שאל את שר התחבורה ביום י' בסיון תשכ"ט (27 במאי 1969):

טייס פרטי, בעל רישון לטיסה אזרחית פרטית, ניצל נס בסוף השבוע שעבר, לאחר שמוסו מדגם "פיפר סופר קב" נפל והתהפך על גבו בעת המראה.

"מעריב" מיום 25 במאי 1969, המוסר על כך, מצייין כי הטייס נחת בשדה התעופה בצפת, בניגוד להוראות אגף התחבורה האזרחית, האוסר נחיתה במקום זה.

נוכת ריבוי תאונות במטוסים פרטיים בעת האחרונה, אבקש ממכבוד השר להשיבני:

1. מה הן ההוראות המדוייקות של האגף לתעופה אזרחית לגבי זכויות נחיתה והמראה של מטוסים פרטיים בשדות התעופה בארץ?

2. אילו אמצעים נוקט משרד התחבורה כדי לפקח על מילוי הוראות אלו?

שר התחבורה מ. כרמל:

לשאלה 1: שדות התעופה המורשים לתעופה פנים-ארצית של מטוסים פרטיים הם: לוד, חיפה, תל-אביב, ירושלים, אילת, הרצליה ומחניים.

לשאלה 2: פקחי מינהל התעופה האזרחית מקיימים פיקוח על טיסת המטוסים האזרחיים. במקרה של הפרת חוק ננקטים צעדים כנגד המפריים.

במקרה המוזכר על-ידי השואל הנוכח הוקמה ועדת חקירה ובהתאם להמלצתה נשלל רישון הטייס של הטייס לשנה וחצי.

19. פיתוח נמל תל-אביב

לצרכי ספורט ימי

חברת הכנסת ש. ארבל-אלמולינו שאלה את שר התחבורה ביום ט"ו בסיון תשכ"ט (1 ביוני 1969):

בעתון "על המשמר" פורסם: "נמל תל-אביב, ששבק חיים לכל חי, לא פתח את שערו אפילו לסירות דיג או סירות מירוץ. יורדיים ותיקים, שעשו בנמל שנים רבות, טוענים שגישה זו של רשות הנמלים, שהיא בעלת המקום, מונעת את קידום הספורט הימי ופיתוחו בעיר ומאלצת את חובביו לנדוד בשבתות ובעתות הפנאי למקומות רחוקים."

בהתחשב בצורך בפיתוח הספורט הימי בישראל והמגבלות הקיימות בתחום זה מבחינת התאמתם של החופים, מצד אחד, והאפשרות הקיימת בנמל תל-אביב לפיתוח ענף ספורטיבי זה, מצד שני — רצוני לשאול את כבוד השר:

שר התחבורה מ. כרמל:

לשאלה 1: קיימות תכניות להרחבת נמל התעופה של עטרות, אך הכשרתו לקליטת מטוסים גדולים מטיפוס בואינג 606 יקרה מאוד ואיננה מעשית בשלב זה. לשאלות 2, 3: השלמתה של התקנת התאורה, שתאפשר נחיתה והמראה בשעות חשכה, במשך שנה זו, בהשקעה של כ-100,000 ל"י בשדה התעופה עטרות, תביא להגברת תנועת המטוסים בשדה זה.

16. שירותי עזרה ראשונה בנמל

התעופה לוד

חבר הכנסת ש. י. גרוס שאל את שר התחבורה ביום ח' בסיון תשכ"ט (25 במאי 1969):

בעתון "המודיע" מיום כ"ז באייר תשכ"ט (15 במאי 1969) נמסר על ליקויים קיימים בשירותי הרפואה בנמל התעופה לוד.

תיירת מברזיל לקתה בהתקף לב דקות מספר לפני עלותה למטוס ונפטרה בדרך לבית החולים. היה הכרח להעבירה לבית החולים כיוון שבאותה שעה לא היה רופא במרפאת נמל התעופה.

מלבד זה חסרים במרפאה מיתקנים לעירו דם, לחמצן ואיבזורים אחרים לעזרה ראשונה.

רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם ידועים לכבודו הליקויים הנ"ל בשירותי הרפואה בנמל התעופה לוד?

2. אילו צעדים נקט משרדו כדי שיימצא רופא במקום בכל שעות היום והלילה?

3. האם ננקטו צעדים להכנסת המיתקנים החסרים במרפאה?

שר התחבורה מ. כרמל:

לשאלה 1: במרפאה הקיימת בנמל התעופה לוד קיימים כל הסידורים הנחוצים להגשת עזרה ראשונה, לפי תקן שנקבע עם קופת חולים.

לשאלה 2: במרפאת נמל התעופה לוד נמצא רופא במשך שעות היום, וכן קיים קישר קבוע עם שלושה רופאים בעיר לוד בכל שעות היום והלילה, ואלה נמצאים בכוננות ומסוגלים להגיע לנמל התעופה תוך 15 דקות.

לשאלה 3: במרפאה נמצא בדרך כלל, בדרך קבע, בכל שעות היממה אח או אחות מוסמכים, המסוגלים להגיש עזרה ראשונה.

17. תכנית להקמת שדה תעופה חדש

בתל-אביב

חבר הכנסת י. תמיר שאל את שר התחבורה ביום י' בסיון תשכ"ט (27 במאי 1969):

בקשר לבעיית אחזקתו של שדה דב בתל-אביב ושילובו בתכנית ל"י הועלו הצעות לבנות מסלול חדש לצרכי השירות האווירי הפנימי.

בקשר לתכניות אלו אבקש את השר להשיבני:

1. האם נכוונת הידיעות שיש להשאיר בתל-אביב נמל אוויר לצרכי תעופה פנימית?

2. אם כן — מה הן ההצעות בנידון?

3. מה הם סיכויי הביצוע שלהן?

22. מקרים של בדיקת מכס**מומשכת בגמל התעופה לוד**

חברת הכנסת א. חביבי שאל את שר התחבורה ביום כ"ד בסיון תשכ"ט (10 ביוני 1969):

ביום ב', 2 ביוני 1969, עמדו הגברות סמירה כורי, חברת מועצת הפועלות, ויוכבד גונן, חברת מזכירות האירגון הארצי של עובדי הרנטגן, לטוס מלוד במטוס ט.ו.א. בטיסה 741 בשעה 6 בבוקר, אל אתונה, בדרך משם לבלגריה. השתיים מתארחות בבלגריה כאורחות ועד הנשים הבלגריות. השתיים הגיעו לשדה תעופה לוד בשעה 4.45 ומיד עברו את ביקורת הכרטיסים. בשעה 5.30 בקירוב נקראו הגוססים לביקורת דרכונים והשתיים היו בין הראשונים. בשעה 5.40 בקירוב החלה אצל השתיים בדיקת מכס מדוקדקת ומוזוהותיהן הוחזרו מהמטוס. נמסר לי, כי הבדיקה ארכה זמן רב ונעשתה כדי להכעיס באופן כזה שהמטוס המריא בלעדיתהן. השתיים טסו במטוס אחד בשעה 9, וברור שהן איתרו גם את המטוס שבו עמדו לטוס מאתונה לבלגריה. המקרה שהבאתי הוא אחד מני רבים. כך נוהגים לגבי חברים ואוהדים של מפלגתנו כל אימת שהם עוברים דרך גמל התעופה בדרכם מישראל ואליה.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. מי אחראי למעשים בשדה התעופה לוד?
2. מה עושה שר התחבורה, האחראי לגמל התעופה לוד, כדי למנוע להבא מעשים דומים?

שר התחבורה מ. כרמל:

נושא זה נתון לטיפולם של משטרת הגבולות ושלטון גות המכס בגמל התעופה לוד ולשיקוליהם הבלעדיים, בלא שמשדר התחבורה יתערב בדבר.

23. ידיעה על הפעלה אוטובוסים משוכללים**על-ידי "אגד" בתנאים מיוחדים**

חברת הכנסת א. שוסטק שאל את שר התחבורה ביום כ"ה בסיון תשכ"ט (11 ביוני 1969):

"ידיעות אחרונות" מיום 8 ביוני 1969 מוסר, כי חברת "אגד" מבקשת לאפשר לה להפעיל אוטובוסיים בעלי תנאי נסיעה מיוחדים, ובמחירים גבוהים מן המקובל, בקווים הראשיים ובקווים המוליכים לבתי גופש.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם נכונה הידיעה?
2. אם כן, מה עמדת משרד התחבורה לבקשה זו?

שר התחבורה מ. כרמל:

למשרדי לא הוגשה כל הצעה כגון זו.

24. מניעת היעדרותם של ילדי מר שלמה**ועקנין, תושב קריית גת, מלימודיהם****בבית הספר**

חברת הכנסת א. טיאר שאל את שר החינוך והתרבות ביום י"א בכסלו תשכ"ט (2 בדצמבר 1968):

הובא לידיעתי כי ארבעת ילדיו של מר שלמה ועקנין, מרחוב האשל 1172/2, קריית גת, אינם מבקרים

1. למה סגור גמל תל-אביב לסירות הספורט?
2. האם קיימת תכנית לנצל את הגמל לפיתוח הספורט הימי?
3. אם לא - מה הן הסיבות לכך?
4. אם כן - מתי תבוצע התכנית?

שר התחבורה מ. כרמל:

נא ראי תשובתי שניתנה ביום 21 בינואר 1969 לשאלתה של חברת הכנסת יוסף תמיר בעניין זה.

20 - 21. השארת בסיסה של חברת "ארקיע"**בשדה דב שבתל-אביב**

חברת הכנסת א. ורדיגר שאל את שר התחבורה ביום י"ח בסיון תשכ"ט (4 ביוני 1969):

חברת "ארקיע" החליטה שלא להעביר את בסיסה הראשי משדה התעופה דב שבתל-אביב לשדה התעופה לוד אף-על-פי שבשדה התעופה לוד הושקעו כ-2 מיליון ל"י להקמת מבנים ומוסכים בשביל חברת "ארקיע".

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם נכונה הידיעה?
2. אם כן - מהו הסכום המדויק שהושקע בהכנות להעברת "ארקיע" ללוד וכמה עלו המבנים, המוסכים וכ"י?
3. מה היו הסיבות לביטול ההחלטה?
4. מה ייעשה במבנים הריקים שהוקמו בלוד?
5. האם ההחלטה להשאיר את "ארקיע" בשדה דב תגרום לביצוע שיפורים ושינויים בשדה דב?
6. אם כן - כמה יעלה הדבר?

חברת הכנסת א. שוסטק שאל את שר התחבורה ביום י"ח בסיון תשכ"ט (4 ביוני 1969):

ידיעה ב"הארץ" מיום 3 ביוני 1969 מוסרת על החלטה להשאיר את בסיסה של חברת "ארקיע" בשדה דב בתל-אביב, ולא לעבור לבית-ההנתיבות החדש שנבנה לחברה בגמל התעופה לוד, בהשקעה של 2 מיליון לירות בקירוב.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם נכונה הידיעה?
2. מה הסיבות לקבלת החלטה זו?
3. למה ימשש בית-ההנתיבות החדש שיועד לחברת "ארקיע" בגמל התעופה לוד?

שר התחבורה מ. כרמל:

הרי תשובתי לשתי השאלות כאחת, לפי סדר השאלות בשאלתה הראשונה.

לשאלה 1: מנימוקים בטחוניים הוחלט להמשיך ולהפעיל עוד את שדה דוב.

לשאלה 2: כ-2 מיליון ל"י.

לשאלה 4: רחבות התניה ימששו לחניית מטוסים, המוסך ימשש כמחסן ובית-ההנתיבות ימשש לצרכים הדחופים של חברות התעופה.

לשאלה 5: יוארך המסלול צפון-דרום ב-400 מטר.

לשאלה 6: כחצי מיליון ל"י.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם נכונה הידיעות?
2. אם כן, מה הסיבה לקשיים אלו?
3. איזו דרגת משכורת נקבעה למורי חטיבת הביניים לפי הרפורמה החדשה בחינוך?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלין:

לשאלות 1 - 2: לפי החלטת משרד החינוך והתרבות ייבחרו המורים לחטיבת הביניים קודם כל מתוך מורי כיתות ז' - ח' בבתי-הספר היסודיים על פי קריטריונים קבועים מראש, לאחר שיתחייבו להשתתף בהשתלמויות כפי שיידרש. לעומת זאת עומדת הסתדרות המורים על העקרון שכל מורי כיתות ז' - ח' ראויים ללמד בחטיבת הביניים, פרט לאלה שייפסלו על ידי ועדה משותפת למשרד החינוך והתרבות ולמרכז המורים. לשאלה 3: דרגת המשכורת שנקבעה למורי חטיבת הביניים היא לפי רמת השכלתם ולפי ותקם בהוראה, כמקובל במערכת החינוך כיום.

27. הקריטריונים לסיווג המורים לחטיבת הביניים

חבר-הכנסת א. טיאר שאל את שר החינוך והתרבות ביום ב' בשבט תשכ"ט (21 בינואר 1969):

ידיעה בעתון "מעריב" מיום 19 בינואר 1969 מוסרת על התנגדותם של מורי כיתות ז' - ח' בבתי-הספר היסודיים להופיע בפני ועדת מיון העוסקת בסיווג המורים לחטיבת הביניים, המוצעת בתכנית הרפורמה לחינוך.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם נכונה הידיעה?
2. אם כן - אילו קריטריונים נקבעו על-ידי משרד החינוך והתרבות למיון המורים לחטיבת הביניים?
3. מה מספר המורים הצפוי בחטיבת ביניים זו?
4. האם על המורים לעבור הכשרה נוספת לקראת עבודתם בחטיבת הביניים?
5. אם כן - איזו?

6. מה מספר המורים שהופיעו בפני הוועדה?
7. כמה מורים לא הסכימו להופיע בפני הוועדה?
8. אילו אמצעים ננקטים כדי להבטיח הופעתם המלאה של כל המועמדים להוראה בחטיבת הביניים בפני הוועדה שהקים משרד החינוך והתרבות?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלין:

לשאלה 1: מורי כיתות ז' - ח' בבתי-הספר היסודיים לא הוזמנו להופיע בפני ועדת מיון העוסקת בסיווג המורים לחטיבת הביניים לקראת תשל - ולפיכך ממילא לא יכלו לסרב להופיע בפניה. משרד החינוך והתרבות מינה ועדה שדנה בפניות בכתב של מורי כיתות ז' - ח' המעוניינים לעבוד בחטיבת הביניים.

לשאלה 2: הקריטריונים שנקבעו על-ידי משרד החינוך והתרבות למיון המורים לחטיבת הביניים הם: א. מורה מוסמך בעל השכלה אקדמאית, בוגר בית-מדרש למורים מדרש למורים תלת-שנתי או בוגר בית-מדרש למורים דו-שנתי, שהוא בעל תעודת בגרות. ב. מורה מוסמך

זה חודשיים בבית-הספר, למרות שכולם הם בגיל חינוך חובה.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

מה נעשה כדי להחזיר את הילדים הנ"ל לספסל הלימודים?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלין:

למר שלמה ועקנין רק שלושה ילדים בגיל חינוך חובה, מהם אחד בגן ושניים בבית-הספר.

הילד הלומד בגן מבקר באופן קבוע. שתי הילדות, בת השתיים-עשרה ובת העשרה, נעדרות מדי פעם מבית-הספר למספר ימים.

בעיית הביקורים כרוכה במצב הכללי החמור של משפחת ועקנין. האב פוטר מעבודתו במועצה המקומית. האם מאושפזת במוסד לחולי נפש. בבית עוד ארבעה ילדים, מתחת לגיל חינוך חובה. שתי הבנות נדרשות כנראה מדי פעם למלא תפקיד של אם.

מנהל בית-הספר וחבר המורים עושים כל שביכולתם כדי לאפשר לילדים ביקור סדיר, אולם הדבר יתקן בשל-מותו עם שיקומה הכללי של המשפחה.

25. שילוב בית-הספר הריאלי של חיפה במערכת הרפורמה בחינוך

חבר הכנסת א. טיאר שאל את שר החינוך והתרבות ביום י"א בכסלו תשכ"ט (2 בדצמבר 1968):

בעקבות הדיון במועצת עיריית חיפה, על חיסול עצמאותו של בית-הספר הריאלי בחיפה, מן הבכירים והמשובחים שבבתי-הספר הישראליים - אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם נידונה במשרד החינוך והתרבות תכנית כלשהי הבאה לשים קץ לעצמאותו של בית-הספר הריאלי בחיפה?
2. אם נידונה, מה היו מסקנות הדיון?
3. היש בדעת משרד החינוך והתרבות להתערב בעניין זה אצל עיריית חיפה?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלין:

לשאלה 1: לא.

לשאלה 2: הנהלת משרד החינוך נפגשה עם הנהלת בית-הספר הריאלי בחיפה והוסכם בין שני הצדדים לשלב בהדרגה את בית-הספר הריאלי ברפורמה בחינוך. לשאלה 3: עיריית חיפה היתה שותפה בהמשך הדיונים והסיכום האמור הוא גם על דעתה.

26. סיווג ודרגת משכורתם של המורים בחטיבת הביניים

חבר-הכנסת א. טיאר שאל את שר החינוך והתרבות ביום כ"ה בטבת תשכ"ט (15 בינואר 1969):

ידיעה בעתון "מעריב" מיום 7 בינואר 1969 מוסרת על קשיים הנגרמים על-ידי שני אירגוני המורים בקשר לסיווג המורים הנלמדים בחטיבת הביניים לפי הצעת הרפורמה בחינוך. עוד מוסרת הידיעה, כי קיימת סכנה של השבתת הלימודים בחטיבת הביניים עקב קשיים אלו.

מפקחים מהחינוך היסודי. עובדה זו מעוררת ספקות רציניים ביותר לגבי הצהרותיו של משרד החינוך, כי כיתות אלה הן על-יסודיות בתכנון ובמהותן.

3. בהצעות הוועדה הפרלמנטרית לשינוי מבנה החינוך נאמר בפירושו: ממליצה הוועדה בפני שר החינוך והתרבות שיקים ועדה מייעצת המורכבת מנציגי המשרד, ממורים, מאנשי החינוך של בתי-הספר הגבוהים ונציגי הרשויות המקומיות. תפקידיה של ועדה זו יהיו ללוות את ההליך ביצוע הרפורמה בכל שלבי החינוך ולבדוק את מידת ההתקדמות לקראת השגת המטרות והיעדים של הרפורמה במבנה החינוך. אף-על-פי-כן ולמרות המלצה מפורשת זאת, שקיבלה תוספת חוזק באישורה של הכנסת, לא מצא משרד החינוך לנכון להקים ועדה זו. על ידי כך נמנע כל פיקוח ציבורי על הנעשה בעניין חיוני זה של הגשמת הרפורמה. אם כי נציגי האירגון נפגשו שנים מפעם לפעם עם נציגי משרד החינוך והתרבות לדיון על דרכי הביצוע של הרפורמה - אין בפגישות אלה, הנושאות אופי אינפורמטיבי גרידא, כדי למלא את הצורך הקיים בשותפות אמת בהגשמת הרפורמה. תביעותינו להשתתף, לפחות בזכות דעה מייעצת, בוועדות הממונות על ביצוע הרפורמה - נדחו."

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. מה נעשה עד כה ומה יש בדעת המשרד לעשות כדי להכשיר את המורים האקדמאיים למפגש עם גילאי כיתה ז'?

2. מה נעשה עד כה ומה בדעת המשרד לעשות כדי להכשיר מורי בתי-הספר היסודיים להוראה בכיתות ז'-ט' לפי המתכונת החדשה?

3. בידי מי מתכנן משרדך להפקיד את הפיקוח על החטיבה הראשונה של החינוך העל-יסודי (גילאי ז'-ט')?

4. האם הוקמה ועדה מייעצת שתלווה את ביצוע הרפורמה כפי שהמליצה הוועדה הפרלמנטרית?

5. כיצד משתף משרד החינוך והתרבות את נציגי הסתדרות המורים ואירגון המורים העל-יסודיים בביצוע הרפורמה?

סגן-שר החינוך והתרבות א. ידלין:

לשאלה 1: בחופשת הקיץ תשכ"ח ובמשך שנת הלימודים תשכ"ט קיים המשרד לעתים מוזמנות ימי עיון, שהיו מוקדשים ללימוד הבעיות החינוכיות הכלליות של הנוער בגיל חטיבת הביניים וללימוד תכניות הלימודים החדשות. בפגישות אלה השתתפו כל המורים שלימדו בכיתות ז'.

לשאלה 2: מורה יסודי בעל נסיון בכיתות ז' - ח' מתקבל לעבודה בחטיבת הביניים בתנאי שיתחייב ללמוד לימודים סדירים באחת משתי הדרכים האלה: (1) לימודים באוניברסיטה לקראת התואר בוגר אוניברסיטה או בוגר סמינר, וכיוצא בזה, שיסתיימו במשך שלוש שנים של לימוד חלקי; לימודים אלה ייבדקו מדי שנה, כדי לקבוע אם המורה עומד בהתחייבויותיו, שאם לא-כן תופסק עבודתו בחטיבת-הביניים. (2) לימודים ב"קורס הסמכה" למורים, שבגלל תנאים מיוחדים יורשו שלא ללמוד לימודים סדירים באוניברסיטה. קורס זה יספק את הדרושות אשר יידרשו לשם קבלת רשיון הוראה בחטיבת הביניים.

בוגר סמינר, שאיננו בעל תעודת בגרות - בתנאי שיתקבל לאוניברסיטה כתלמיד מן המניין. ג. ותק בהוראה בכיתות ז' - ח' במשך שנתיים לפחות (להוציא מורה מוסמן בעל השכלה אקדמאית, שחייב רק בשנת ותק אחת). ד. במקרים בודדים - מורה בכיתות ז' - ח', שהוסמן על-ידי בחינות מילואים, בעל ותק של חמש שנים ובתנאי שהאוניברסיטה מוכנה לקבל אותו כתלמיד מן המניין. ה. המורה יתחייב ללמוד לקראת תואר בוגר, כתלמיד מן המניין באחת האוניברסיטאות.

לשאלה 3: מספר המורים הצפוי בתש"ל בחטיבת הביניים הוא 1,000 בקירוב. בחלקם יועסקו מורים אלה במשרות חלקיות בלבד.

לשאלה 4: כן.

לשאלה 5: השלמת ההשכלה האקדמאית או השתלמות מקבילה, כפי שתקבע על-ידי משרד החינוך והתרבות.

לשאלות 6, 7, 8: כאמור, לא הוזמנו המורים להויע בפני הוועדה.

28. דיון בתביעות אירגון

המורים התיכוניים

חברי-הכנסת ש. תמיר שאל את שר החינוך והתרבות ביום ח' בשבט תשכ"ט (27 בינואר 1969):

אירגון המורים התיכוניים החליט לערוך שביחה כללית בת יום אחד בכל בתי-הספר התיכוניים בארץ, ביום ה', 6 בפברואר. החלטה זו נתקבלה, לפי ידיעה בעתון "מעריב", מיום 22 בינואר 1969, עקב דחייה של מספר תביעות האירגון על-ידי ועדת השרים לענייני ש.כר.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. מה היו תביעות אירגון המורים התיכוניים?
2. מה היו השיקולים לאי-קבלתן?
3. אילו אמצעים נוקט משרד החינוך והתרבות למניעת השביחה הצפויה?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלין:

תביעות אירגון המורים התיכוניים היו קשורות בביצוע הרפורמה בחינוך.

השביחה התקיימה - אך ללא המשך. בין הנהלת המשרד ואירגון המורים התיכוניים מתקיימים דיונים בבעיות שונות הקשורות בביצוע הרפורמה.

29. שיתוף אירגון המורים העל-יסודיים

בביצוע הרפורמה בחינוך

חברי-הכנסת ג. כהן שאל את שר החינוך והתרבות ביום י"ח בשבט תשכ"ט (6 בפברואר 1969):

ב"דף לחבר", שהוצא על-ידי ההנהלה הארצית של אירגון מורי בתי-הספר העל-יסודיים בד' שבט תשכ"ט - 23 בינואר 1969, מופיעים דברי הביקורת הבאים:

1. לא נעשה מאומה על מנת להכשיר המורים האקדמאיים, המלמדים בכיתות אלו, למפגש עם גילאי ז' על כל מכלול הבעיות המתודיות, החינוכיות והחברתיות הכרוכות בכך.

2. הפיקוח על כיתות אלה נתון בעיקרו בידי

לפי הנחיות המשרד ב. כל המורים העיוניים שהועברו מן הכיתות ז' - ח' אל החטיבה היו מורים מוסמכים, ואלה מהם שהיו חסרי תואר אקדמי הופנו ללימודים אקדמיים סדירים.

31. דרישה לשפר את תנאי הלימודים והמבנים של בית-הספר במושב דישון

חבר-הכנסת א. חביבי שאל את שר החינוך והתרבות ביום א' באדר תשכ"ט (19 בפברואר 1969):

ב"מעריב" (14 בפברואר 1969) פורסמה רשימה על מושב דישון שבגליל. ברשימה זו נאמר בין השאר: זו השנה השש-עשרה נמצאות הכיתות בצריפים, תנאי הלימודים הם איומים. הצריפים רעועים, והצפיפות גדולה... מטבח ההזנה, שבו ניתנה ארוחה חמה לתלמידים, נסגר.

הנני לשאול את כבוד השר:

1. הנכון שהכיתות של בתי-הספר בדישון נמצאות בצריפים רעועים?
2. מה מידת הצפיפות בכיתות אלה?
3. היוקום כיתות בית ספר אחרות, ומתי?
4. מדוע נסגר מטבח ההזנה בדישון?
5. כמה תלמידים נהנו משירות מטבח ההזנה?
6. הייפתח שוב מטבח ההזנה, ומתי?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלן:

לעניין המבנים: בית-הספר שוכן לעת-עתה בצריפים לא משוכללים די צרכם, בצפיפות של 17 תלמידים לחדר בממוצע, (מינימום 13 תלמיד לחדר, ומקסימום - 22). הצעת משרד החינוך והתרבות להעביר את ילדי דישון לבית-הספר האזורי בכרם בן-זמרה היתה פותרת מיד את בעיית המבנים. כיוון שהצעה זו ירדה מן הפרק בגלל התנגדות ההורים, הוחלט על בניית מבנה קבע משוכלל, ותקציב פיתוח מתאים יועמד לרשות המועצה האזורית הגליל העליון לצורך זה. אנו מקווים שהמבנה החדש יהיה מוכן לשימוש בשלמותו לקראת שנת הלימודים תשל"א.

לעניין מטבח ההזנה: מטבח ההזנה בדישון, שמשי-רותיו נהנו כ-116 תלמידים (בהוכס ילדי הגן), נסגר על-פי הוראות משרד הבריאות בגלל תנאים תברואיים בלתי-משביעים רצון. מצד משרד החינוך והתרבות אין כל מניעה לפתוח את מטבח ההזנה ולהפעילו מיד עם שינוי התנאים התברואיים לטובה, - דבר המוטל על הרשות המקומית.

32. מניעת תריגות מהחוק בדבר רישום תלמידים לבתי-הספר לפי חלוקה אזורית

חברת-הכנסת ש. ארבל-אלמולינו שאלה את שר החינוך והתרבות ביום י"ח באייר תשכ"ט (6 במאי 1969): קיבלתי חוור, שנשלח לחברי הכנסת מועד גונן ח' שבירושלים, בו נמסר שקיימת תופעה של רישום ילדים מעדות שונות, הגרים באזור, בבתי-ספר שמחוץ לשכונה ובניגוד לחוק בדבר רישום לפי החלוקה האזורית.

נוכח העובדה שתופעות כאלה עלולות לגרום להעמקת הניגודים החברתיים ולפגוע בתהליך מיווג הגלוי - רצוני לשאול את כבוד השר:

שאלה 3: הפיקוח על בית-הספר העל-יסודי השש-שנתי על שתי החטיבות שלו (חטיבת הביניים והחטיבה העליונה) יהיה בידי מפקח על-יסודי שנתמנה לתפקיד זה.

שאלה 4: תש"ל תהיה שנת ההפעלה הראשונה של הרפורמה, ובבוא המועד תוקם הוועדה המייעצת, בהתאם להמלצת הוועדה הפרלמנטרית.

שאלה 5: עם אירגון המורים מקיימים אנו לעתים מזומנות פגישות ודיונים על הבעיות השוטפות בביצוע הרפורמה.

30. פיקוח על ביצוע הרפורמה בחינוך

חברת-הכנסת א. אבנרי שאל את שר החינוך והתרבות ביום כ"ב בשבט תשכ"ט (10 בפברואר 1969):

"הארץ" של יום 6 בפברואר 1969 מוסר, כי דובר הסתדרות המורים התיכוניים הצהיר ביום 5 בפברואר 1969, שהמורים התיכוניים קיבלו אינפורמציה על הכשלת הרפורמה בחינוך.

לפי המסופר בכתבה הובאו על-ידי הדובר דוגמאות, שלפיהן אין למפקח התיכון שליטה על הנעשה בכיתות ז' - ח' שלגביהן הונהגה הרפורמה בחינוך, אלא בידי המפקח היסודי; כן נטען על-ידי, כי מפקחים מהיסודיים מונעים ממנהלי בתי-הספר הכנת מורים אקדמיים לכיתות ז' - ח', ומביאים במקומם מורים אחרים, שלחלק מהם אין אפילו תעודת בגרות.

בהמשך הידיעה נאמה, כי מר שמעוני הצהיר, שאם משרד החינוך יפנה אליו, יציין היכן התרחשו המקרים שהזכיר אותם.

הנני מבקש לדעת:

1. האם ידועים למשרד החינוך מקרים שבהם אירעו הדברים שצוינו לעיל?
2. אם אין ידועים למשרד החינוך מקרים כנ"ל - האם פנו נציגי משרד החינוך והתרבות לדובר האירגון הנ"ל כדי לקבל ממנו פרטים מתאימים?
3. אם נערכה חקירה (בעקבות הפנייה) - מה העלתה?
4. אם אכן קיימים מקרים כמצויין לעיל - אילו פעולות נקט משרד החינוך והתרבות לסילוק התקלות הנ"ל?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלן:

בתשכ"ט היה מפקח כולל על כל הכיתות של בית-הספר העל-יסודי השש-שנתי, שבו הונהגה הרפורמה, ומפקח מיוחד על כיתות ז'. הסדר זה הונהג כדי לאפשר לימוד אינטנסיבי של כל הבעיות המתעוררות בקליטת כיתות ז' בחטיבת הביניים.

שני המפקחים נתבקשו לפעול תוך תיאום ושתוף פעולה. לקראת תש"ל בוטל ההסדר ובבית-הספר העל-יסודי השש-שנתי יפקח מפקח כולל אחד על כל הכיתות שבמוסד.

כל מפקח כולל הפועל בבית-הספר העל-יסודי השש-שנתי מתמנה לפי קריטריונים שנקבעו מראש ונחשב למפקח על-יסודי לכל דבר.

בדבר אי-קבלת מורה אקדמאי, כביכול, - א. נמסר לנו על מקרה אחד, אשר נבדק ונקבע שהמפקח פעל

בות כדי להמריץ ביצוע צעדים אלו העשויים לקדם את הצלחת ספורטאינו בחוץ-לארץ?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידליון :

לשאלה 1: לא.

לשאלה 2: לא.

לשאלה 3: נבחרת הנוער הישראלית בכדורגל

נמצאת בטיפול ועדת הנבחרות של ההתאחדות לכדורגל. חברי הוועדה מטפלים בנבחרת בתשומת-לב מרובה ודואגים לצד החברתי והצד המקצועי גם יחד.

34. אמצעים למניעת שחיתות במשחקי כדורגל

חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר החינוך והתרבות ביום י"ח באייר תשכ"ט (6 במאי 1969):

לקדאת סיום משחקי הליגה הלאומית בכדורגל מתעורר לא פעם חשד של הסכמים בלתי-הוגנים לגבי תוצאות משחקי הכדורגל, כדי למנוע ירידה אפשרית של קבוצה לליגה נמוכה יותר. ביום שבת, 29 במארס 1969, עורר חשד כזה אלפי צופים ירושלמיים להתפרץ למגרש "הפועל" ירושלים שהתמווד עם "הכוח" תל-אביב, לפוצץ את המשחק ולאיים על בריאות השחקנים. אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. אילו אמצעים ננקטים למניעת מכירות אפשריות בלתי-הוגנות של משחקי הכדורגל?
2. האם נחקרה פרשת משחק "הפועל" ירושלים נגד "הכוח" תל-אביב?
3. מה היו מסקנות החקירה?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידליון :

לשאלה 1: ועדת משמעת מנוהלת על-ידי שני עורכי-דין, בית-דין עליון מנוהל על-ידי השופט המחוזי מר י. סגל והעורך-דין י. שבו, וועדה למניעת שחיתות של ההתאחדות לכדורגל — מטפלים בנושא זה בקביעות. ענשים כבדים, עד כדי הוצאה מהליגה ומההתאחדות לכדורגל, מוטלים על העוברים על החוק ועל הפוגעים בכללי ההגנות בספורט.

לשאלות 2 — 3: חקירה מתקיימת רק אם מוגשת תלונה בכתב על אחת האגודות. במקרה הנדון לא הוגשה תלונה.

במקרה המוזכר בשאלתה הופסק המשחק בגלל התפרעויות של הקהל. ועדת המשמעת חקרה, בדקה וקבעה נזחון ל"הכוח" 3:0 כנגד "הפועל" ירושלים כקבוצה המארחת. לאחר שנקבע כי יוזמי ההתפרעות הובו אוהדי קבוצה שלישית, שהיתה מעוניינת בתוצאות המשחק, הסתפקה ועדת המשמעת באזהרה ל"הפועל" ירושלים, נוסף על קביעת הפסד.

לא הוגש עירעור מטעם האגודות השונות על פסק-דין זה.

35. מניעת חריגות מהחוק בדבר רישום תלמידים בבתי-הספר לפי חלוקה אזורית

חבר-הכנסת נ. פלד שאל את שר החינוך והתרבות ביום כ"ה באייר תשכ"ט (13 במאי 1969):
ועד גוגן ח' שבירושלים טוען שקיימת עובדה של רישום ילדים מעדות שונות, הגרים באזור השכונה הני"ל,

1. האם הפירסום תואם את המציאות בחלקה או בכללה?

2. האם הוגשה למשרד החינוך והתרבות תלונה מצד תושבי השכונה על חריגות מחוק רישום לבתי-הספר?

3. כמה תלמידים מהשכונה הזוכרת נרשמו בבתי-ספר שמחוץ לשכונה?

4. מה הן הסיבות לרישום תלמידים אלה בבתי-ספר שמחוץ לשכונה?

5. אילו אמצעים ינקוט משרד החינוך והתרבות על מנת למנוע חריגות מחוק רישום תלמידים לבתי-הספר?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידליון:

לשאלה 1: הפירסום תואם בחלקו בלבד את המציאות.

לשאלה 2: למשרד החינוך לא הוגשה כל תלונה. הוגשה תלונה למחלקת חינוך בעיריית ירושלים, ומנהל המחלקת לחינוך הודיע לוועד גוגן ח' שבידוק את תלונתם עם גמר מועד הרישום. כמו-כן ביקש מנהל המחלקת קה לחינוך להמציא לו עובדות המצביעות על רישום לא-חוקי, אך ועד שכונת גוגן ח' לא המציא עובדות כמבוקש.

לשאלה 3: המחלקת לחינוך בדקה רישום של 131 ילדים מאזור גוגן ח' ו-1' ומצאה כי 124 ילדים נרשמו לבתי-ספר הצמודים לאזור מגוריהם ורק 7 נרשמו מחוץ לאזור.

לשאלה 4: בדיקת 7 המקרים הנ"ל גילתה כי ההורים מסרו לבית-הספר הרושם כתובת מגורים אחרת מכתבתם בפועל. במרבית המקרים הופיעה גם בכרטיס מרשם התושבים, שהגיע לעיריה, כתובת מגורים מחוץ לאזור שבו גרים ההורים בפועל כיום.

לשאלה 5: המחלקת לחינוך של העיריה ביטלה את הרישום מחשש שהיתה כאן הערמה ועקיפה מכוונת של החוק. נבדקת האפשרות לנקוט אמצעים משפטיים נגד ההורים, אם יתברר שאמנם הערימו על החוק.

משרד החינוך פועל בעניין זה תוך יחסים הדוקים עם הרשויות המקומיות שבידן מופקד הרישום.

33. טיפול מקצועי וחברתי בנבחרת הנוער בכדורגל

חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר החינוך והתרבות ביום י"ח באייר תשכ"ט (6 במאי 1969):

במאמר מיום 30 במארס 1969 בעתון "חדשות הספורט" מתריע יזהר ברנר על הטיפול לקוי שניתן לנבחרת הנוער בכדורגל. לאור העובדה כי בשנים האחרונות משתתפת נבחרת הנוער הישראלית, בשכיחות גבוהה, בטורנירים בין-לאומיים רבים — אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם קיימת ועדה ציבורית מטעם רשות הספורט שמתפקדה לקיים פיקוח על נגאי ההכנה של כל נבחרת ספורטיבית המייצגת את ישראל בחוץ-לארץ?

2. האם נשקלה אפשרות של ניצול אנשי חינוך לשם עזרה בהכנת נבחרות הספורט הישראליות היוצאות לחוץ-לארץ?

3. אם לא, מה נעשה על-ידי משרד החינוך והתר-

המורים התיכוניים הודיע למשרד, כי הוא מוכן לקבל את הצעת משרד החינוך בדבר הקמת ועדה משותפת בראשותו של מומחה. יש להניח שלא צפוי סיכסוך בגידון בשנת הלימודים הבאה.

לשאלה 2 – 3: מספר התלמידים המקובל הוא עד 40 תלמידים בכיתות ט' – י' ועד 38 תלמידים בכיתות י"א – י"ב. בשנת הלימודים הקרובה לא יחול שינוי בהנחיות בעניין זה.

לשאלה 4: כ-85% מכיתות ט' ו-י"א מאוכלסות ב-40 תלמידים ופחות מזה, וכ-90% מכיתות י"א-י"ב מאוכלסות ב-38 תלמידים ופחות מזה. יש לזכור כי בחינוך העל-יסודי חלק ניכר משעות ההוראה ניתנות בקבוצות יותר קטנות ולא בכיתת-האם המאוכלסת. מגמה זו תלך ותגבר עם ביצוע הרפורמה במבנה החינוך.

כאמור, ועדה משותפת בראשותו של מומחה תבדוק את כל האספקטים החינוכיים והכלכליים של הבעיה ותביא המלצותיה בפני שר החינוך והתרבות.

38. מפגשים חברתיים בין נוער

יהודי וערבי

חברת-הכנסת נ. אליעד שאל את שר החינוך והתרבות
 ביום כ"ו באייר תשכ"ט (14 במאי 1969):

כבוד השר מתבקש להשיבני:

1. האם מקיים משרד החינוך והתרבות מפגשים חברתיים בין תלמידי בתי-הספר הערביים לבין תלמידי מבת"ס יהודיים?
2. אם כן, מה מספרם, תכיפותם ומה היו התוצאות?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלון:

לשאלה 1: כן.

לשאלה 2: מתקיימים ביקורים ומפגשים רבים בין תלמידי בתי-ספר יהודיים לבין תלמידי בתי-ספר ערביים, אך אין מעקב סטטיסטי אחרי המפגשים החברתיים.

אציין עוד אחדות מהפעולות הבלוטות: א. נערכים מפגשים בין תלמידי הסמינר הממלכתי למורים ולגנות ערביות בחיפה לבין תלמידי סמינרים יהודים. ב. בכל שנה, בחופשת הקיץ, מתקיים בעכו מחנה נוער לתלמידי בתי-ספר תיכוניים יהודיים וערביים. לאחר המחנות נמשך הקשר בצורת התכתבויות בין תלמידים ופגישות מאורגנות לעתים מזומנות. ג. עיריית ירושלים מקיימת פעולות משותפות בין נוער יהודי לבין נוער ערבי, לפחות אחת לחודש. ד. מתקיימים טיולים משותפים בארץ, וכן נשלחו פעמיים קבוצות משותפות של בני נוער לסיור בחוף-לארץ.

התוצאה החשובה של כל הפעולות האלה היא: הבנה והכרה הדדית והכרת התרבות והלשון של הזולת.

39. הוראת החקלאות בבית-הספר

היסודי ובחטיבת הביניים

חברת-הכנסת א. תלמי שאלה את שר החינוך והתרבות
 ביום ד' בסיון תשכ"ט (21 במאי 1969):

בחוגי אירגון המורים לחקלאות מורגשת דאגה לעתי-דו של החינוך החקלאי בבית-הספר היסודי ובחטיבת הביניים. דאגה זו היא גם מנת חלקו של ציבור ההורים.

בבתי-ספר שמחוץ לשכונה ובניגוד לחוק רישום לפי החלוקה האזורית.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם נכונה עובדה זו?
2. מה הוא מספר הילדים מבני השכונה גוגן ח' בירושלים שנרשמו לבתי-הספר שמחוץ לשכונה?
3. אילו אמצעים נוקט משרד החינוך והתרבות כדי למנוע תופעה זו?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלון:

ראה תשובתי שניתנה היום לשאילתה של חברת-הכנסת שושנה ארבל-אלמולוני באותו עניין.

36. ידיעה בדבר הצעה לקיים בישראל את

התחרויות לאליפות אירופה לנוער בכדורעף

חברת-הכנסת א. טיאר שאל את שר החינוך והתרבות
 ביום כ"ו באייר תשכ"ט (14 במאי 1969):

בעקבות סירוב ברית-המועצות להזמין את נבחרת ישראל לאליפות אירופה לנוער בכדורעף החליטה ההתאחדות הבין-לאומית בענף הספורט זה על הסכמתה להעברת התחרויות לישראל. אולם אירגון התחרויות בארץ מחייב השקעה כספית של 200,000 לירות בקירוב. נוכח העובדה, כי ישראל היא שדרשה ביטול האלי-פות בברית-המועצות בעקבות מעשה האפליה נגדנו, אב-קש מכבוד השר להשיבני:

מה היא העורה הכספית והאירגונית שמוכן משרד החינוך להעיק לאירגון מפעל ספורטיבי זה?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלון:

אמנם היו ידיעות, לא רשמיות, על נכונות ההתאחדות הבין-לאומית בכדורעף להציע לישראל לקיים את האליפות לנוער בישראל, אולם כל הצעה רשמית בכתב לא הגיעה לידנו. אני מניח שהנושא אינו אקטואלי.

37. מניעת צפיפות יתרה בכיתות

חברת-הכנסת ש. כהן-צידון שאל את שר החינוך והתרבות
 ביום כ"ו באייר תשכ"ט (14 במאי 1969):

סופר "ידיעות אחרונות", מר אריה אבנרי, כותב בעתונו מיום 6 במאי 1969, כי צפוי סיכסוך חדש בין משרד החינוך לבין אירגון המורים התיכוניים. סיבת הסיכסוך הצפוי, לפי בעל הדיעה, היא שאלת הצפי-פות של התלמידים בכיתות.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם נכונה הידיעה?
2. מה היא הצפיפות המותרת בכיתות לימוד רגילות?
3. מה היא הצפיפות הצפויה בשנת הלימודים הקרובה?
4. אילו אמצעים מידיים ננקטים לשם מניעת צפי-פות יתרה בכיתות, העלולה להביא להשבתות לימודים?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלון:

לשאלה 1: התקיימו דיונים עם אירגון המורים התיכוניים בעניין איכולס כיתות ט'–י"ב. אירגון

חוברת ל"ב, ישיבה ת"כ
- שאילתות ותשובות (תלמי, ידלין, ארזי, טיאר) -

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

לשאלה 4: עד כה הוכנו ופורסמו תכניות לימודים חדשות אלה: 1-2. מקרא - בבתי-ספר ממלכתיים וממלכתיים-דתיים; 3. עברית: פרקי דקדוק; 4-5. אזרחות - בבתי-ספר ממלכתיים וממלכתיים-דתיים; 6. מתמטיקה - ג. ביולוגיה; 8. פיסיקה-כימיה; 9. אנגלית (שתי שנות הלימוד הראשונות); 10. חקלאות. התכניות להיסטוריה וגיאוגרפיה נמצאות בשלבי הטיפול האחרונים והן תופענה כפי הנראה לקראת שנת הלימודים תש"ל. התכניות לעברית, אנגלית ומקצועות ההכשרה תופענה במשך שנת הלימודים תש"ל.

1. האם הוראת החקלאות היא מקצוע מחייב או מקצוע בחירה בלבד?
2. כיצד מתגשמת או מתוכננת הוראת החקלאות:
א. בכיתות היסוד ב. בחטיבת הביניים ג. באזורים כפריים ד. באזורים עירוניים?
3. מה הם, לפי התכנית, דרכי מימושו של המסלול החקלאי?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלין:

בכיתות ג' - ו' של בית-הספר היסודי הוראת החקלאות היא חובה. בכיתות ז' - ח' בחטיבת הביניים מהווה ענף החקלאות אחד מענפי העבודה (בנוסף למלאכה, כה, כלכלת בית וימאות). התלמיד מקבל בכל אחת משלוש הכיתות שלוש שעות עבודה כמקצוע חובה. המשך מעודד הוראת החקלאות באחת משלוש שנות הלימודים, בכל מקום שהתנאים מאפשרים זאת (ושנתיים מלאכה). במוסדות בישובים חקלאיים ניתן להורות חקלאות גם בשתי שנות לימוד, ומלאכה - שנה אחת.

בנוסף לנ"ל אפשר לקיים בישובים חקלאיים (בכיתות המשך, בבתי-ספר חקלאיים ובבתי-ספר אזורים) מגמה חקלאית שבה משולבים יסודות מקצועיים טכניים בולטים.

מטרות ההוראה במגמה החקלאית הן: להקנות ידע מקצועי בענפי חקלאות שונים; לטפח מיומנויות בסיסיות בשימוש בכלים ובמכשירים המקובלים בחקלאות ולתת לתלמידים בסיס נאות להיקלט בחיי עבודה בחקלאות.

40. ביצוע הרפורמה בחינוך

חבר-הכנסת ר. ארזי שאל את שר החינוך והתרבות ביום ח' בסיון תשכ"ט (25 במאי 1969):

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. איזו התקדמות הושגה בביצוע הרפורמה בחיפה ובתל-אביב?
2. באיזו צורה תתבצע הרפורמה בשתי ערים אלה - לאן תוצמד חטיבת הביניים?
3. באיזו מידה כלולים ברפורמה בתי-ספר בעלי אופי מגובש, כגמנסיה "הרצליה" בתל-אביב ובית הספר הריאלי בחיפה?
4. אילו תכניות לימודים חדשות כבר מוכנות להנהיג בהוראה?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלין:

לשאלה 1: בשנת הלימודים תש"ל תופעלה בחיפה 4 חטיבות ביניים ובתל-אביב 4 חטיבות ביניים.
לשאלה 2: בחיפה הוצמדו כל חטיבות הביניים לבתי-ספר על-יסודיים עירוניים. בתל-אביב הוצמדו 3 חטיבות ביניים לבתי-ספר על יסודיים עירוניים וחטיבת ביניים אחת היא חטיבה צומחת.

לשאלה 3: לפחות שישה משמונה בתי-הספר שהוזכרו בסעיף 2 הם בתי-ספר על-יסודיים עירוניים מגובשים. בית-הספר הריאלי הסכים להשתלב בביצוע הרפורמה ולקלוט אחוז ניכר של תלמידים טעוני טיפוח. החטיבה תפתח בתש"ל כאשר תסתים בניית החדרים הדרושים לכך.

41. קידום ענפי האתלטיקה בארץ

חבר-הכנסת א. טיאר שאל את שר החינוך והתרבות ביום י' בסיון תשכ"ט (27 במאי 1969):

סופר "מעריב", אברהם פז, מתאר בסדרת מאמרים בעתונו את המצב החמור שבו נתונים ענפי האתלטיקה בספורט הישראלי.

נוכח כשלונותיהם המרובים של ספורטאי ישראל באתלטיקה באירועים ספורטיביים בין-לאומיים, ובעקבות התשיבות המרובה הנודעת להישגים ספורטיביים גם מבחינה הסברית - אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. אילו יזמות ננקטו בשנה האחרונה על-ידי רשות הספורט לקידום ענפי האתלטיקה בארץ?
2. האם פועלים להכשרת מאמנים מקצועיים באתלטיקה?
3. אם כן, כיצד?

4. אילו מיתקנים חדשים ייבנו לשם עידוד הפעילות הספורטיבית בקרב הנוער, ובמיוחד על-ידי רשות הספורט, בשנה הקרובה?

5. האם ננקטה פעולה לבניית אולמות שבהם אפשר יהיה לקיים פעילות ספורטיבית במקצועות האתלטיקה גם בתקופת החורף?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלין:

לשאלה 1: רשות הספורט יוזמת ומבצעת קורסים לספורטאים מצטיינים - תלמידי מוסדות חינוך יסודיים ועל-יסודיים. כן מקיימת רשות הספורט קורסים למדריכים זוטרים בענפי האתלטיקה הקלה.

לשאלה 2: כן.

לשאלה 3 באמצעות בית-הספר למאמנים ומדריכי ספורט במכון וינגייט.

לשאלה 4: זה עתה נסתיימה בעזרת רשות הספורט בנייתם של 6 מסלולי ריצה היקפיים, אשר כוסו בסידרס (פחם שרוף), וזאת בנוסף ל-7 המסלולים שנבנו לפני כן. קיימים עתה 13 מסלולים מצויידים במערכת מית-קנים ואבזורים לאתלטיקה קלה. כן נבנים בדרך קבע אולמות התעמלות רבים במוסדות החינוך.

רשות הספורט, בשיתוף עם הפיקוח על החינוך הגופני ומוסדות הספורט, עומדת לפתוח מרכזי ספורט שבהם תנוהל פעילות קבועה ומסודרת לנוער מצטיין בענפי האתלטיקה הקלה.

לשאלה 5: לא. בארצנו, בעלת האקלים הנוח יחסית, תופעלה בענף האתלטיקה במגרשים פתוחים, אנו נתנים עדיפות בשלב זה למיתקנים חיוניים אחרים.

42. פעולות להעלאת רמת ההוראה באזור הנגב

חבר-הכנסת ד. לוי שאל את שר החינוך והתרבות ביום י"ז בסיון תשכ"ט (3 ביוני 1969):

לאחרונה הושמעה ביקורת חריפה מצד יושב-ראש המועצה האזורית מרחבים על רמת ההוראה באזור הנגב. יושב-ראש המועצה התאונן על חוסר מורים ברמה גאוה בבתי-הספר שבאזור זה.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. כמה מורים מלמדים בבתי-הספר היסודיים באזור הנגב?

2. כמה מהם מוסמכים?

3. כמה מהם לא סיימו בית-ספר תיכון?

4. כמה בבתי-ספר על-יסודיים קיימים באזור זה?

5. כמה מורים מלמדים בבתי-ספר אלו?

6. כמה מהם מוסמכים?

7. מה בדעת משרדו לעשות לשינוי המצב?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלון:

לשאלה 1: מספר המורים הממלכתיים והממלכ-תיים דתיים בבתי-הספר היסודיים במחוז הדרום הוא 3,200.

לשאלה 2: מספר המורים המוסמכים, בצירוף מסיימי בתי-מדרש למורים, אשר טרם סיימו את כל חובותיהם לסמינרים, אם כי למדו שם, הוא 2,700.

לשאלה 3: מספר המורים הממלכתיים והממלכ-תיים דתיים הלא-מוסמכים בשלב הנמוך ביותר (שלב ב'), החסרים השכלה תיכונית מושלמת, במחוז הדרום, הוא 114.

לשאלה 4: מספר בתי-הספר העל-יסודיים (לרבות כיתות המשך בהתיישבות העובדת) במחוז הדרום הוא 53.

לשאלות 5 – 6: כ-1,000 מורים מלמדים בבתי-הספר העל-יסודיים. כ-400 מהם מוסמכים להוראה בבתי-הספר העל-יסודיים.

לשאלה 7: א. בחינוך היסודי – מספר המורים הלא-מוסמכים בחינוך היסודי הולך ופוחת משנה לשנה, עקב ההקפדה לצמצם עד למינימום מינוי מורים לא-מוסמכים חדשים. מספרם של מסיימי בתי-מדרש למורים וגנונת, וביחוד להוראה כוללת, מספיק בדרך כלל לצרכי מוסדות החינוך, ועל-פי-רוב אין מזדקקים למורים בבתי-מוסמכים. מצד שני מסייע משרד החינוך והתרבות בידי המורים הלא-מוסמכים להגיע להסמכה על-ידי אירגון השתלמויות שונות. כן מפסיק משרד החינוך והתרבות את עבודתם של מורים כוללים לא-מוסמכים רבים בתקופת הנסיון. ב. בחינוך העל-יסודי – משרד החינוך והתרבות מקפיד עתה להפסיק את עבודתו של מורה, אשר לא השלים את השכלתו ומחויק ברשיון הוראה זמני שלוש שנים. זה ניתן לנו לפי ההסכם הפרופסיונלי.

עם גידול מספרם של המועמדים בעלי השכלה גאוה אין משרד החינוך והתרבות מאשר את העסקתם של מורים חדשים שלא השלימו את השכלתם. עם זאת מארגן המשרד קורסים שונים להשתלמות בשביל המו-

רים שלא השלימו את השכלתם, כדי לסייע בידם לעמוד בבחינות ההשלמה.

43. ידיעה על שיתוף סטודנטים בסיני

של אוניברסיטת תל-אביב

חבר-הכנסת ש. כהן-צידון שאל את שר החינוך והתרבות ביום כ"ד בסיון תשכ"ט (10 ביוני 1969):

נוכח מספר סעדות שפקדו לאחרונה את האוניבר-סיטאות בארץ, בעיקר סביב מחלוקות אקדמאיות, פורסמה ידיעה שלפיה ישתתפו בסיני של אוניברסיטת תל-אביב גם סטודנטים.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם נכונות הדיעות?

2. האם ידוע לשר על תכניות לשילוב סטודנטים גם בגופים האקדמיים המסייעים באוניברסיטאות בארץ?

3. אם כן, מה הן תכניות אלו ומה הן הפעולות הנעשות על-ידי משרד החינוך לגבי תכניות אלו?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלון:

לשאלה 1: הידיעה איננה נכונה. אוניברסיטת תל-אביב עדיין דנה בנושא.

לשאלה 2: לא.

לשאלה 3: אין ההשכלה הגבוהה בתחום פעולתו של משרד החינוך והתרבות. ממילא, נהנים המוסדות להשכלה גבוהה מאוטונומיה בניהול ענייניהם.

44. סיבת השביתה של מורים בבית-שמש

חבר-הכנסת ש. כהן-צידון שאל את שר החינוך והתרבות ביום כ"ד בסיון תשכ"ד (10 ביוני 1969):

"מעריב" מיום 2 ביוני 1969 מוסד על השבתת 130 תלמידי בית-ספר תיכון בבית-שמש בגלל שביתת מוריהם.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. מה סיבת השביתה?

2. אילו מאמצים נעשים כדי להביא לסיימה המיידית?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלון:

לשאלה 1: השביתה בבית-שמש פרצה על רקע דרישת מספר מורים לשלם להם שכר לתקופה ששירתו במילואים במלחמת ששת הימים ולאחריה בשיעורים העולים על השיעורים הכלולים בהסכם בין הממשלה והסתדרות המורים.

לשאלה 2: השביתה הסתיימה.

45. בדיקות רמאויות כלליות של
 מועמדים להוראה

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר החינוך והתרבות ביום כ"ד בסיון תשכ"ט (10 ביוני 1969):

בעקבות מספר מקרים, שהגיעו לידיעתי לאחרונה, ושבהם ניתן לאנשים חולים לחנך ילדים – אבקש מכ-בד השר להשיבני:

1. האם נכון הוא כי עורכים למורים מיועדים מבדקי אישיות?

2. אם הידיעה דלעיל נכונה –

שבו עובד המורה המתחיל במשך תקופת נסיון של שנתיים או שלוש.

אין דעת כל המומחים שווה בדבר מידת יעילותו ומהימנותו של מבדק אישיות בלבד, לכן בוחן משרד החינוך והתרבות שיטות משולבות של ברירת עובדי הוראה ועיקוב אחריהם.

הבעיה היא סבוכה ביותר, באשר למקצוע ההוראה אפייניות לעתים התופעות של היחלשות המורה, אחרי שנות עבודה בתפקיד מסוג אחד, ושל החשת תהליך הבלות התפקודית שלו בקצב מהיר יותר מאשר במקצועות אחרים.

משרד החינוך והתרבות בוחן שיטות ואמצעים של טיפול מונע ודרכים שונות של סעד נפשי למורה הזקוק לכך. אין בדבר זה כדי לעכב את משרד החינוך והתרבות באיתור מקרים של משבר נפשי ובדאגה לטיפול בהם כראוי. מסיבות מובנות אין הדברים ידועים ברבים. עם זאת, מן הראוי לציין שלא כל מה שנראה להדיוט, דהיינו לא למומחה, כמופרעות וסכנה לתלמידי דים, מוגדר כך על-ידי רופאי-הנפש של משרד הבריאות ושל מוסדות רפואה מוכרים אחרים. בנושא זה אין משרד החינוך והתרבות יכול לפעול אלא על יסוד מסקנותיהם והמלצותיהם של הרופאים המוסמכים לכך.

היו"ד. נצר:

בזה סיימנו הערב את עבודתנו. הישיבה הבאה מחר בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

א. מדוע אין עורכים לסטודנטים להוראה כל מבדקי אישיות ו/או מבחנים פסיכולוגיים אחרים, כדי למונע את המצב הקיים כיום בארץ, שגברים ונשים מופרעים יכולים לסיים את לימודיהם ולהיות למורים - דבר העלול לגרום נזק בל ישוער לאלפי ילדים?

ב. מדוע אין עורכים מבחנים כנ"ל לציבור המורים בארץ, כדי לאתר את המופרעים מביניהם ולרפאם או להעבירם לתפקיד אחר בשירות המדינה, בו לא יבואו במגע עם ילדים?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידליון:

כיום עוברים המועמדים להוראה והמורים המתחילים תהליך ברירה קפדני למדי, המורכב מכמה שלבים:

1. ועדת קבלה מיוחדת ליד כל בית-מדרש למורים ולגננות בוחרת את כשירותו הכללית של התלמיד, המבקש ללמוד בבית-המדרש, לשמש בתפקידי חינוך והוראה.

2. כל מועמד לבית-מדרש למורים ולגננות חייב בדיקה רפואית כללית, הנהוגה לגבי כל עובד מדינה חדש, כדי לקבוע את מידת התאמתו לתפקידו. בבדיקה זאת מופנית תשומת-הלב לסעיפי סוג הבריאות שנקבעו בצה"ל.

3. קיימת תכנית מעקב מקפת של מנהל בית-המדרש ושל המחנכים אחרי התלמיד במשך כל שנות הלימודים שלו.

4. וכן קיים מעקב של המפקח ומנהל בית-הספר,

הישיבה נעלה בשעה 20.38.